

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KIRDAN KENTE GÖÇÜN AZALTILMASINDA GENÇ ÇİFTÇİ DESTEĞİNİN
ROLÜ VE ETKİSİ: ANKARA İLİ POLATLI İLÇESİ ARAŞTIRMASI**

Muhsin Arif AKKAYA

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**ANKARA
2020**

Her hakkı saklıdır

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KIRDAN KENTE GÖÇÜN AZALTILMASINDA GENÇ ÇİFTÇİ DESTEĞİNİN ROLÜ VE ETKİSİ: ANKARA İLİ POLATLI İLÇESİ ARAŞTIRMASI

Muhsin Arif AKKAYA

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Bülent GÜLÇUBUK

Kırsalın sürdürülebilirliğinin temini adına ihtiyaç duyulan en temel özne gençlerdir. Genç nüfusun olmadığı bölgeler zaman içerisinde kendini yenileyemeyecek ve yok olmaya yüz tutacaktır. Sanayileşme sonrası dönemde şehirlerin cazibesinin artması sonucu önemli miktarda genç nüfusu kaybeden kırsal bölgelerde gelecek sorunu yaşanmaktadır. Cazibesini kaybetmiş kırsal bölgelerde yaşayan genç nüfusu şehirlere göçmekten alıkoymaya yönelik pek çok politika dünyanın farklı yerlerinde benzer sorunu yaşayan ülkelerce geliştirilmektedir. Türkiye de bu kapsamda 2016 yılında gençlerin kırsalda istihdamını arttırmak, kırsaldan kente göçü azaltmak ve kentten kırsala tersini göçü desteklemek gibi amaçlarla Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi (GÇPD) kararını almıştır. GÇPD kapsamında Türkiye genelinde yaklaşık 48 bin genç çiftçiye toplam 1.4 milyar TL'yi aşan hibe desteği verilmiştir.

Tez çalışması, genç çiftçilere verilen bu hibe desteğinin gençlerin göç kararları üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Bu çerçevede, Ankara ili Polatlı ilçesinde tam sayım yöntemine göre belirlenmiş GÇPD yararlanıcı 60 genç çiftçi ile anket çalışması yürütülmüştür. Anket çalışmasından elde edilen sonuçlar SPSS istatistik programıyla analiz edilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda ulaşılan bulgular Polatlı ilçesindeki GÇPD yararlanıcılarının %38,3'ünün GÇPD sayesinde kırsaldan kente göçmekten vazgeçtiğini ve %5'inin ise GÇPD sayesinde şehirden kırsala göç ettiğini göstermektedir. GÇPD'nin göç kararları üzerinde olumlu bir etkisi olduğu görülmekle birlikte uygulanmakta olduğu süre boyunca genç çiftçiler için bir imtihana da dönüşebildiği gözlenmiştir. Nitekim, GÇPD'den ikinci kez yararlanma şansınız olsaydı hangi desteğe başvurduunuz şeklindeki soruya destek yararlanıcılarının %26,7'si başvuruda bulunmayacakları yanıtını vererek GÇPD sürecince yaşanan sorunlara karşı tepkilerini ifade etmişlerdir.

Bu çalışma, Türkiye'de yaşanan genç çiftçi sorunlarına ilişkin çözümler üretmeyi amaçlamakta bu amaç çerçevesinde başta genç çiftçilerin kendileri ve aileleri olmak üzere, devlete, yerel yönetimlere, STK'lara ve üniversitelere öneriler sunmaktadır.

Temmuz 2020, 139 sayfa

Anahtar Kelimeler: Genç çiftçi, GÇPD, kırsal göç, sürdürülebilirlik

ABSTRACT

Master Thesis

THE ROLE AND EFFECT OF YOUNG FARMER SUPPORT IN REDUCING MIGRATION FROM RURAL TO URBAN AREA: RESEARCH OF ANKARA PROVINCE POLATLI DISTRICT

Muhsin Arif AKKAYA

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agricultural Economics

Supervisor: Prof. Dr. Bülent GÜLÇUBUK

Young people are the most basic subject needed to ensure the sustainability of the rural regions. Regions without a young population will not renew themselves over time and will face extinction. In the industrialization period, the future problem is experienced in rural areas, which have lost a significant amount of young population as a result of the increasing attraction of the cities. Many policies to prevent the young population living in rural areas that have lost their charm from migrating to cities are developed by countries with similar problems in different parts of the world. In this context, with purposes such as increasing young employment in rural regions, promote migration from urban to rural and to reduce rural to urban migration, in 2016, Turkey decided to carry out Supporting Young Farmers Project (SYFP). Within the scope of SYFP, approximately 48 thousand young farmers were given grant support in excess of 1.4 billion TL.

The thesis study investigates the effect of this grant support given to young farmers on young people's migration decisions. In this framework, a survey study was conducted with 60 young farmers who benefited from the SYFP, which was determined according to the total population sampling method in Polatlı district of Ankara. The results obtained from the survey were analyzed with the SPSS statistical program. Findings acquired as a result of these studies show that 38.3% of the SYFP beneficiaries in Polatlı district renounced migrating from rural to urban thanks to SYFP and 5% migrated from rural to urban area thanks to SYFP. Although it is seen that SYFP has a positive effect on migration decisions, it has been also observed that it can turn into a problem for young farmers during its implementation period. As a matter of fact, 26.7% of SYFP beneficiaries expressed their reaction to the aforementioned problems by stating that they would not use this opportunity if they had a chance to apply to SYFP for the second time.

This study aims to find solutions for the problems of young farmers in Turkey. For this purpose, it presents suggestions to the state, local administrations, NGOs and universities, especially the young farmers themselves and their families.

July 2020, 139 Pages

Key Words : Young Farmer, SYFP, rural migration, sustainability

TEŞEKKÜR

3 Haziran 2020 tarihi itibariyle Ulusal Tez Merkezi'nde kayıtlı toplam 617.311 tez bulunmaktadır. Bu toplam sayı içerisinde Ziraat Fakültelerindeki öğrenciler tarafından yazılmış tez sayısı 21.818, Tarım Ekonomisi Anabilim dalında yazılmış toplam tez sayısı ise 1.598'dir. Tez çalışmasının ana hatlarını oluşturan genç çiftçi ve göç kavramları üzerine yazılmış kayıtlı tez sayıları ise sırasıyla 8 ve 2020'dir. Türkiye'de yazılmış toplam tez sayısı ve belirtilen diğer sayılar göz önüne alındığında böylesine büyük bir akademik hazinenin içerisinde bu tezi seçerek okumaya layık gören tüm araştırmacıları çok değerli görmekteyim. Siz kıymetli araştırmacılar bu tezi okuyarak, kişiliği ve bilgisiyse kendime rol model kabul ettiğim tez danışmanım Prof. Dr. Bülent GÜLÇUBUK'un ve yüksek lisans eğitimim kapsamında bir süreliğine yaşadığım Japonya'da ufkumu geliştirerek bana ve bu teze çok değerli katkılar sağlayan Prof. Dr. Seiki KIYONO'nun emeklerini taçlandırmış olacaksınız. Tüm bu sebeplerden dolayı öncelikli teşekkürlerimi bu tezi okuyan herkese gönderiyorum.

Lisansını Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde yapmış bir öğrenci olarak yüksek lisans eğitimim için beni bünyesine kabul eden Ankara Üniversitesi Tarım Ekonomisi Bölümünün başta çok kıymetli öğretim üyeleri olmak üzere tüm çalışanlarına ayrıca teşekkürlerimi iletiyorum.

Tezin saha çalışmalarının yürütülmesinde yüksek lisans bursundan yararlandığım Türkiye Kalkınma Vakfı'na teşekkürlerimi sunuyorum.

Son ve en derin teşekkürlerimi ise kitap sevgisi ve araştırma tutkusu ile büyümemi sağlayan ailem için ayırıyorum.

Muhsin Arif AKKAYA

Ankara, Temmuz 2020

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI

ETİK.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
ÇİZELGELER DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK ÖZETLERİ	7
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	19
4. KAVRAMSAL TEMELLER.....	21
4.1 Göç	21
4.2 Genç Çiftçi.....	25
4.2.1 Avrupa Birliği'nde genç çiftçi.....	26
4.2.2 Amerika Birleşik Devletleri'nde genç çiftçi.....	34
4.2.3 Japonya'da genç çiftçi	38
4.2.4 Afrika'da genç çiftçi.....	43
4.2.5 Türkiye'de genç çiftçi	45
5. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	57
5.1 Araştırma Sahası Hakkında Bilgiler	57
5.2 Sosyo-Demografik Bulgular	60
5.2.1 Yaş gruplarına göre dağılımları	60
5.2.2 Cinsiyet ve medeni durumlarına göre dağılımları	61
5.2.3 Eğitim durumları.....	62
5.2.4 İkamet yerleri	63
5.2.5 Meslekleri ve yaptıkları iş.....	63
5.2.6 Tarımda çalışılan yıl.....	65
5.2.7 Gelir düzeyi ve gelir kaynakları.....	66
5.2.8 Konut ve araba mülkiyet durumları	68
5.2.9 Çocuk sayıları	71
5.2.10 Sosyal güvence durumu	73

5.3	Tarımsal Faaliyetler ile İlgili Bulgular	74
5.3.1	Arazi ve traktör mülkiyetlerine ilişkin bulgular	74
5.3.2	Hayvancılık faaliyetleri ve hayvan sayılarına ilişkin bulgular.....	75
5.3.3	Hayvancılıktan elde ettikleri gelirlere ilişkin bulgular	77
5.3.4	Türkiye’de hayvancılık yapan kişi sayısındaki azalmanın sebepleri	79
5.3.5	Tarımsal faaliyetlerde bulunma sebepleri	80
5.3.6	Tarımsal üretime devam etme konusundaki düşünceleri ve ailelerinin tutumları ..	81
5.3.7	Tarım sektörünü önerme durumları	82
5.3.8	Kooperatif ortağı olma durumları	83
5.3.9	İklim değişikliği ilişkisi.....	85
5.4	Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi Programına İlişkin Bulgular	86
5.4.1	Ankara ve Polatlı’daki projeler	86
5.4.2	Proje konularının belirlenmesinde etkili olan sebepler	88
5.4.3	Başvuru sırasında karşılaşılan zorluklar	89
5.4.4	GÇPD’nin genç çiftçilerin tarımsal işletmelerine etkisi	90
5.4.5	GÇPD ile kurulan işletmelerin ana gelir kaynağı olarak görülmesi	91
5.4.6	Kurulan işletmelerden elde edilen tarımsal ürünlerin satış yeri.....	92
5.4.7	Yatırım kararlarında GÇPD’nin etkisi.....	92
5.4.8	Yararlanıcılarının GÇPD’den haberdar oldukları kanallar.....	93
5.4.9	GÇPD’den ikinci kez yararlanma konusunda genç çiftçilerin düşünceleri.	94
5.4.10	GÇPD için genç çiftçilerin hibe paketi önerileri	95
5.5	Girişimcilik Algısı ve Düzeyine ilişkin bulgular.....	97
5.5.1	Girişimcilik algısı.....	98
5.5.2	Sermaye kaynakları.....	98
5.5.3	Muhasebe kayıt tutma alışkanlıkları	99
5.5.4	İstihdam durumu/sorunu.....	100
5.5.5	Ortak iş yapma konusundaki yaklaşımları.....	100
5.5.6	Tarımsal ürünlerini pazarlamak amacıyla internet kullanım durumları.	101
5.5.7	Tarımsal faaliyetlerinin sürekliliğine ilişkin bulgular	101
5.5.8	Markalaşma konusundaki yatırım ve düşünceleri.....	102
5.5.9	Girişimcilik konusundaki eksikleri.....	102
5.5.10	Ek hibe desteği almaları durumunda yatırım planları.....	103
5.5.11	İşletmelerin sürekliliğini etkileyebilecek risk faktörlerine yönelik algıları	105
5.6	Göç Olgusu ile İlgili Bulgular	107

5.6.1	Kırdan kente göçü önlemedeki etkisi.....	109
5.6.2	Kentten kıra tersine göçü teşvik etkisi.....	109
5.6.3	Genç çiftçilerin kırsal hayata olan katkıları konusundaki değerlendirmeleri.....	110
5.6.4	Kırsalda yaşamının olumlu ve olumsuz yanları.....	111
5.6.5	Gençlerin kırsalda yaşaması için olması/yapılması gerekenler.....	113
5.7	Anket Görüşmelerinden Elde Edilen Diğer Bulgular	113
5.7.1	İnternet ve sosyal medya kullanım durumları.....	114
5.7.2	Gelecek planları ve gelecek hakkındaki düşünceleri	114
5.7.3	Yetkililerden talepte bulunulan etkinlik ve yatırımlar	114
5.7.4	Tarımsal faaliyetler ve kırsaldaki yaşama dair en önemli sorunlar	115
5.7.5	6360 sayılı yasanın kırsal hayata etkileri.....	116
5.7.6	Yönetişim becerilerine ilişkin bulgular	117
6.	TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	120
6.1	Öneriler	125
	KAYNAKLAR	132
	ÖZGEÇMİŞ.....	139

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
CEJA	Avrupa Genç Çiftçi Konseyi
EAFRD	Avrupa Kırsal Kalkınma Tarımsal Fonu
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GÇPD	Genç Çiftçi Projelerinin Desteklemesi
GSB	Gençlik ve Spor Bakanlığı
GSYH	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
ICA	Uluslararası Kooperatifler Birliği
IFAD	Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
IPARD	Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı
JA	Japonya Tarım Kooperatifleri
KKYDP	Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı
KOP	Konya Ovası Projesi
MAFF	Japon Tarım, Orman ve Balıkçılık Bakanlığı
NEN	Yakın Doğu, Kuzey Afrika ve Orta Asya
NIFA	Ulusal Gıda ve Tarım Enstitüsü
NYECP	Ulusal Gençlik İstihdam Yaratma Programını
OTP	Ortak Tarım Politikası
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TKV	Türkiye Kalkınma Vakfı
TL	Türk Lirası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UKKS	Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu
USDA	ABD Tarım Bakanlığı
YEG	Yerel Eylem Grubu
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4. 1 AB'deki genç çiftçilerin sürdürülebilirlik ihtiyaçları	31
Şekil 4. 2 Japonya'daki genç çiftçilerin tarımı sevme nedenleri	41
Şekil 4. 3 GÇPD projelerinin konulara ve yıllara göre oransal dağılımı	48
Şekil 5. 1 Tarımda çalışılan yıl - cinsiyet ilişkisi	65
Şekil 5. 2 Gelir kaynaklarının sınıflandırılması	67
Şekil 5. 3 Mahallelerin Polatlı ilçe merkezine uzaklıkları	70
Şekil 5. 4 Araba sahibi olma - çocuk sayısı ilişkisi	71
Şekil 5. 5 Göç etme isteği - çocuk sayısı ilişkisi	72
Şekil 5. 6 Arazi mülkiyetlerinin dağılımı	74
Şekil 5. 7 Hayvancılıktan beklenen gelirin elde edilememesinin sebepleri	79
Şekil 5. 8 Türkiye'de hayvancılık yapan kişi sayısının azalmasının sebepleri	80
Şekil 5. 9 Kooperatif ortaklığı - eğitim seviyesi ilişkisi	84
Şekil 5. 10 Ankara ilinde GÇPD'den yararlanan projelerin ilçelere göre dağılımı	86
Şekil 5. 11 Ankara'daki GÇPD projelerinin konularına göre dağılımı	87
Şekil 5. 12 Polatlı'daki GÇPD projelerinin konularına göre dağılımı	88
Şekil 5. 13 Girişimcilik konusunda kendilerinde gördükleri eksikler	103
Şekil 5. 14 Ek hibe desteği almaları durumunda yapacakları yatırımlar	105
Şekil 5. 15 Kırsalda yaşamının olumlu yanları	112
Şekil 5. 16 Kırsalda yaşamının olumsuz yanları	112
Şekil 5. 17 Gençlere göre kırsalda yapılması/olması gerekenler	113
Şekil 5. 18 GÇPD yararlanıcılarının yaşadıkları en önemli sorunlar	116
Şekil 5. 19 Yetkili olsalardı kırsalda yapacakları yatırımlar	117
Şekil 5. 20 Kırsalın sürdürülebilirliği için geliştirilmesi gereken konular	119

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 4. 1 AB ülkelerinde çiftçilerin yaş gruplarına göre oransal dağılımları	27
Çizelge 4. 2 AB ülkelerinde çiftçilerin yaş gruplarına göre sayısal dağılımları	29
Çizelge 4. 3 AB'de genç çiftçilerin ihtiyaçları	30
Çizelge 4. 4 Amerika Birleşik Devletleri genç çiftçi istatistikleri	35
Çizelge 4. 5 Japonya'da genç çiftçi ve 50 yaş üstü çiftçi karşılaştırması.....	40
Çizelge 4. 6 Malavi, Tanzania ve Zanzibar'da genç çiftçi sorunları ve çözümler	44
Çizelge 4. 7 GÇPD gerçekleştirmeleri	47
Çizelge 5. 1 Medeni durumları ve anne-baba ile bir arada yaşama durumları	61
Çizelge 5. 2 Eğitim seviyelerine göre dağılım	62
Çizelge 5. 3 İkamet yerleri	63
Çizelge 5. 4 Aylık ortalama hane gelirleri	66
Çizelge 5. 5 Konut mülkiyeti - ilçe merkezine uzaklık.....	69
Çizelge 5. 6 Büyükbaş hayvan varlığı.....	76
Çizelge 5. 7 Genç çiftçilerin tarımsal faaliyette bulunma sebepleri	81
Çizelge 5. 8 Tarım sektörünü gençlere önerme tutumları.....	83
Çizelge 5. 9 GÇPD proje konularının belirlenmesinde etkili olan sebepler	88
Çizelge 5. 10 GÇPD programından haberdar olunan kanallar.....	93
Çizelge 5. 11 GÇPD'den ikinci kez yararlanırsa sunulacak projeler	95
Çizelge 5. 12 GÇPD yararlanıcılarının ek hibe desteği önerileri.....	96
Çizelge 5. 13 Hipotetik destek paketleri	97
Çizelge 5. 14 Risk faktörlerine yönelik algı düzeyleri.....	106
Çizelge 5. 15 GÇPD'nin kırdan kente göçü önlemedeki etkisi	109
Çizelge 5. 16 Sosyal hayatın gelişmesi adına talep edilen etkinlik ve yatırımlar	115

1. GİRİŞ

Sürekli artmakta olan dünya nüfusunun gıda talebinin karşılanması adına tarımsal verimliliğin artırılması ve aynı zamanda çevrenin en iyi şekilde korunması gerekmektedir. Günümüzdeki klasik üretim anlayışının ötesinde tarım sektörünün daha teknik ve daha verimli yönetilmesi ihtiyacı her geçen gün artmaktadır. Sektörün üzerinde oluşan baskı unsurlarının beklentileri karşılayabilmesi adına nitelikli genç nüfusun tarımda istihdam edilmesi gelecek kuşakların gıda güvenliğinin sağlanması noktasında çok önemlidir. Genç çiftçilerin önemini Barbara Kingsolver “Öğretmenlere hayatımızın başlangıç dönemindeki yıllarda ihtiyacımız vardır. Eğer şanslıysak ömrümüz boyunca çok az sayıda doktor ile görüşürüz ve daha da az sayıda avukata ihtiyaç duyarız. Fakat, hayatımızın başlangıcından son günümüze kadar istisnasız her gün çiftçilerin emeği ile elde edilen ürünlere bel bağlarız. Çiftçilere değer vermeyi bir süredir unutmuştuk ve sonuçları çok pahalıya mal oldu. Son zamanlarda bu durumun farkına vardık ve yeniden onlara dönüyoruz. Özellikle genç çiftçiler, cesaretinize ve vizyonunuza müteşekkirimiz.” (Hodgkins ve Wormell 2017) sözleri ile ifade etmektedir.

Dünyanın önde gelen tarım ürünleri üreticileri arasında yer alan Türkiye’de tarım sektörü kırsal yaşamı şekillendirici, milli geliri ve istihdamı artırıcı rollere sahiptir. Tarımın üstlendiği roller arttıkça tarımda yaşanacak bir problemin etkisinin büyüklüğü de artmaktadır. Günümüzde Türkiye tarımının yaşadığı problemlerin başında yaşanan çiftçi nüfusu gelmektedir. Çiftçi nüfusunun yaşlanması sebep-sonuç bağlamında pek çok değişkeni içinde barındırmaktadır. Fakat sonuç olarak ortaya çıkan durum nettir: Türkiye’de çiftçi nüfusunun gençleştirilmesi gerekmektedir. Bu gereklilik, tarım sektörünün sürdürülebilirliği adına genç çiftçilere duyulan ihtiyacın üst politika belgelerine ve yasal düzenlemelere yansımaları beraberinde getirmiştir. Ayrıca, yine bu gerekliliğin sonucu olarak Türkiye’de son yıllarda doğrudan genç çiftçilere yönelik farklı destekleme programları uygulanmaya başlanmıştır.

5488 numaralı Tarım Kanunu’nda yer alan Kırsal Kalkınma başlığı altında Tarım ve Orman Bakanlığı kadın ve genç nüfusun eğitim ve girişimcilik düzeylerini yükseltecek

tedbirler almak ile sorumlu tutulmaktadır (Anonim 2006). 2019 yılında düzenlenen III. Tarım ve Orman Şurası'nda aile işletmeciliğinin sürdürülebilirliğini sağlamak için kadın ve genç girişimciliğinin desteklenmesi kararı alınmıştır (Anonim 2019a). Gençlerin kalkınmanın önemli itici gücü olma potansiyellerini öne çıkarmayı amaçlayan On Birinci Kalkınma Planı, gençlerin; yaşam becerileri yüksek, özgüven sahibi, insani ve milli değerleri haiz, bilgi toplumunun gerekleriyle donanmış, yetenekleri, eğitimleri ve tercihleri ile sosyal, siyasal ve ekonomik hayata aktif katılan, yaşadığı topluma ve sorunlarına duyarlı olmalarını amaçlayan politikalar öngörmektedir (Anonim 2019b). Kalkınma planında sayılan özelliklere sahip olacak gençler hem kırsal kalkınmada hem de ülke kalkınmasında önemli sorumluluklar üstlenebilecekleri aşikardır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde genç nüfus, değerli bir potansiyel olduğu kadar başa çıkılması gereken bir sorun da olabilmektedir. Gençler, potansiyellerini kullanabilecekleri alanlarda istihdam edilebildiğinde ülke kalkınmasının temeli, istihdam edilemedikleri zaman ise zincirleme sorunların ana öznesi konumunda bulunmaktadır. 2019 yılı itibariyle tarım sektörünün ülkedeki toplam istihdamından aldığı pay resmi olarak %19,05'dir yani toplam istihdamın yaklaşık beşte biri tarım sektöründedir. Bu oran Avrupa Birliği'nde (AB) %4,5 iken dünya ortalamasında ise %28,1'dir (Anonymous 2020a). Tarım sektörünün istihdamdaki payı ve ülkedeki özellikle genç işsizlik oranının artışı yan yana konulup değerlendirildiğinde çözümün gençlerin tarımda daha çok istihdamından geçtiği görülmektedir. Korona virüs salgını sebebiyle yaşanan kriz ortamında tarım dışı sektörlerde yaşanan daralma ile birlikte genç işsizlik oranının daha da artacağı öngörüsünde bulunulduğunda gençlerin tarımda istihdamının artırılmasının önemi daha da artmaktadır. Olhan (2011), kriz dönemlerinde istihdam – tarım ilişkisini “Ekonomik kriz dönemlerinde istihdam olanaklarında yaşanan daralma tarım sektöründe istihdam edilenlerde artışa neden olmaktadır. Çünkü tarım sektöründe çalışanların bir bölümü başka sektörlerde iş bulabildikleri anda tarım sektöründen ayrılmaktadırlar. Ancak, ekonominin ve istihdamın küçüldüğü dönemlerde tekrar tarım sektörüne dönmektedirler.” sözleriyle açıklamaktadır.

Değerlendirmeler ışığında genç nüfusun tarımda istihdamının hem gençler hem de tarım sektörü açısından kazan – kazan durumu oluşturacağı söylenebilir. Peki ama iki tarafında kazanacağı bu senaryoda neden gençler kırsalı ve tarımı terk ederek şehirlere yerleşmeyi tercih etmektedirler? Bu önemli soru bu tez çalışmasının temelini oluşturan sorulardan bir tanesidir. Gençlerin köyden kente göç etme sebepleri doğru şekilde ortaya konulabilirse, çözüm yolları da bu doğrultuda sıralanabilecektir.

Gülçubuk ve Yasan (2009), kırdan kente göçün nedenlerini “Kırsalda yaşayan nüfusun çoğunun yoksul olması, tarımda verimliliğin düşüklüğü, arazilerin parçalı olması, makineli tarıma geçiş, insan gücüne olan ihtiyacın azalması, tarım dışı alanlarda yeterli istihdam imkânlarının bulunmaması nedeniyle kırdan kente doğru göç olmaktadır. Göç üzerinde en etkili faktörler kırsal alanlardaki geçim ve hayat şartlarının zorlaşması, kırsal alanlardaki yokluk ve imkansızlıklar olup bu faktörler köylüleri kırsal alanlardan kentlere doğru itmektir” şeklinde açıklayarak kapsamlı bir üst çerçeve sunmaktadırlar.

Güresinli (2015) ise kırdan kente göçün sebeplerini açıklarken gelişmekte olan ülkelerde eğitim yayım faaliyetlerinin, finansal kaynakların, kırsal alt yapı hizmetlerinin, gençlerin aktif katılım sağladığı kooperatiflerin ve politika diyaloglarının yeterli düzeyde olmaması argümanlarını kullanmıştır.

Yazarlar tarafından kırdan kent göçün sebepleri konusunda yapılan değerlendirmeler kırsaldan göçün önlenmesi adına kırsalın kalkınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kırsalın kalkınması için ise ihtiyaç duyulan genç nüfus, kırsal kalkınma gerçekleşemediği için kırsaldan göç ederek sorunu kısır döngüye sokmaktadır. İşte bu nokta kırsal kalkınma ve genç çiftçiler arasında hassas bir dengenin kurulmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Bu çerçevede bir yaklaşımın önemi, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu'nun (IFAD) 2019 yılında yayınladığı “Kırsal Gençler İçin Fırsatlar Yaratılması” başlıklı Kırsal Kalkınma Raporunda destekleme terazileri yardımıyla şekil üzerinden ortaya konulmuştur. IFAD, kırsal gençlere yönelik desteklemeler konusunda iki farklı terazi kullanmaktadır. Bunlardan ilki kırsal dönüşümün yeterince sağlanamadığı, kırsal

altyapı problemlerinin çözülemediği ve kırsal fırsatların sınırlı kaldığı ülkeler/bölgeler için tavsiye edilen destekleme modelidir ki bu modelde doğrudan kırsal gençleri desteklemektense kırsal kalkınma desteklerine ağırlık verilmesinin daha doğru olacağı tavsiye edilmektedir. İkinci terazide ise kırsal altyapı sorunlarının çözüldüğü, kırsal dönüşümün sağlandığı ülkeler/bölgeler için tavsiye edilen destekleme modeli yer almaktadır. Bu senaryoya göre de doğrudan kırsal gençlere yönelik destekleme modellerinin daha faydalı olacağı tavsiye edilmektedir (Anonymous 2019f).

Türkiye’de kırsal alanları cazip yaşam merkezleri haline getirmek için fırsatlar, olanaklar yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmaların bir kısmı da doğrudan kırsaldaki gençlere yöneliktir. Tarım ve Orman Bakanlığı; genç çiftçilerin girişimciliğinin desteklenmesi, alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması, gelir düzeyinin yükseltilmesi, tarımda sürdürülebilirliğin sağlanması ve kırsalda yaşayan genç nüfusun istihdamına katkı sağlayacak kırsal alanda gerçekleştirilen tarımsal üretime yönelik projelerin desteklenmesi kapsamında 2016 yılında Genç Çiftçi Projelerinin Desteklemesi (GÇPD) hibe programını başlatmıştır (Anonim 2016a). Hibe kapsamında Türkiye genelinde toplamda 47.775 genç çiftçiye 1.4 milyar TL’yi aşan hibe desteği verilmiştir (Anonim 2019c).

Gençlere verilen hibe desteği gençlerin kırsalda yatırım yapma konusundaki düşüncelerinin değişmesine, kırdan kente göçün azaltılmasına ve de kentten kırsal alanlara tersine göçün yaşanmasına olanak sağlayabilir. Bu çalışmada, GÇPD uygulamasının kırdan kente göçün azaltılmasında, tarımda sürdürülebilirliğin sağlanmasında, genç çiftçilerin girişimciliğinin desteklenmesinde, gelir düzeyinin yükseltilmesinde, alternatif gelir kaynaklarının oluşturulmasında ve genç kırsal nüfusun istihdamına katkı sağlamasındaki rolü ve etkisi Ankara ili Polatlı ilçesi örneği ile araştırılmaktadır. Fakat çalışma yalnızca bu çerçeve ile sınırlı kalmayıp hem Türkiye’de hem de dünyada uygulanmış/uygulanmakta olan doğrudan genç çiftçilere yönelik destekler ve kırsal kalkınma destekleri kapsamında genç çiftçilerin de yararlanabileceği destekleri genel bir perspektiften değerlendirmeyi de amaçlamaktadır. Böylesine genel ve kapsayıcı bir çerçeve üzerinden çalışmanın yürütülmeye çalışılmasındaki neden ise

önümüzdeki dönemlerde uygulanacak genç çiftçi destekleri ve/veya kırsal kalkınma destekleri için öneriler sunabilme gayesidir. Sıralanan bu amaçlar doğrultusunda tez çalışması giriş bölümünün ardından gelen beş ana bölümden oluşacak şekilde tasarlanmıştır.

Çalışmanın “Kaynak Özetleri” başlıklı bölümünde tez çalışmasının hazırlanması sürecinde yararlanılan kaynakların içeriklerine dair bilgiler özet şeklinde verilmektedir. Bu bölüm, konu ile ilgili literatürün tez çalışmasına olan katkılarının gösterilmesi ve tez çalışmasının literatürdeki diğer çalışmalardan hangi yönleri ile ayrıştığının gösterilmesi açısından önemlidir.

Materyal ve yöntem bölümünde tez çalışmasının oluşturulması aşamasında yararlanılan materyal hakkında açıklamalar verilmekte ve ardından çalışma kapsamında takip edilen yöntemler ifade edilmektedir. Çalışma kapsamında yürütülen araştırmalar esnasında karşılaşılan sınırlılıklar da yine bu bölüm içerisinde belirtilmektedir.

Tez çalışmasının kavramsal temeller başlıklı dördüncü ana bölümünde öncelikli olarak göç kavramı ele alınmıştır. Bu kavramın açıklanmasında göçün tanımı, göç teorileri hakkında kısa bilgiler ve kırdan kente göç literatürünün bu kavramı nasıl ele aldığına yönelik değerlendirmelere yer verilmiştir. Göç kavramının ardından ise genç çiftçi kavramı hem dünyadaki hem de Türkiye’deki yaklaşımlar üzerinden ele alınmıştır.

Literatür bilgilerinin yer aldığı bu bölümlerin ardından GÇPD programının sahaya yansımalarının nasıl olduğuna yönelik bulguların değerlendirildiği “Araştırma Bulguları” başlığını taşıyan bölümde araştırma sahası olarak belirlenen Polatlı ilçesine dair bilgilere ve Polatlı ilçesinde GÇPD’den yararlanan genç çiftçiler ile yapılan anket çalışması sonucu elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Bulguların yorumlanmasında frekans ve çapraz tablo analizlerinden yararlanılmaktadır.

Literatür bilgilerinin ve saha araştırma sonucu elde edilen bulguların yorumlanarak ülke kırsal kalkınmasının temel öznelere oluşturacak genç çiftçiler için önümüzdeki dönemlerde hazırlanması planlanan destekleme programlarına ilişkin olarak önerilerin sunulduğu bölüm “Tartışma ve Öneriler” başlığını taşıyan son bölümdür. Bu bölümde genç çiftçilerin önemi ve genç çiftçi desteklemelerin nasıl olması gerektiğine dair öneriler araştırma bulgularından ve literatür çalışmalarından elde edilen bilgiler kapsamında açıklanmaktadır.

Kırsal gençliğin kırdan kente göçünü önlemede GÇPD programının ne derece etkiye sahip olduğundan yola çıkan ve hazırlanma süreci boyunca hem dünyadan hem de Türkiye’den örneklerle zenginleştirilen bu çalışma göç kavramını da teoriler ve neden-sonuç ilişkisi üzerinden incelemektedir. Türkiye’nin önemli tarımsal üretim merkezlerinden biri olan Polatlı ilçesindeki GÇPD yararlanıcısı genç çiftçilerin sosyo-ekonomik durumunu, gelecek beklentilerini, GÇPD programının etkisine yönelik değerlendirmelerini de içeren çalışma sonuç bölümünde sunduğu öneriler ile de önümüzdeki yıllarda genç çiftçilere yönelik uygulanacak program ve projelere fikir vermeyi amaçlamaktadır. İşte tüm bu sıralanan içerik ve amaçlar çalışmayı önemli kılmaktadır.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Tez çalışması göç, genç çiftçi ve kırsal kalkınma temeline dayanmaktadır. Belirtilen her bir kavram kendi içinde çok yönlü değerlendirilebilmektedir ve birbirleri ile güçlü ilişkilere sahiptirler. Göç kavramı nedenleri ve sonuçları ile pek çok farklı çerçeveden ele alınabilmekteyken genç çiftçi konusu da yalnızca ülkemizin değil tüm dünyanın gündeminde yer almaktadır. Kırsal kalkınma ise içerisinde hem göç olgusunu hem de genç çiftçi sorununu/fırsatını barındıran bir kavramdır. Tez çalışmasının bu bölümünde yukarıda belirtilen kavramlar üzerinde daha önce yapılmış değerli çalışmaların özetleri kronolojik olarak sıralanmaktadır. Böylece, farklı çalışmalardan elde edilen bulguların ve önerilerin yıllara, bölgelere ve araştırma konusuna göre değişimlerinin incelenmesi fırsatı sunulmaktadır.

Geray (1978), “Kırsal Alanda Kalkınma ve Gençlik” başlıklı çalışmasında kırsal kalkınmanın sağlanması adına gençliğin önemli olduğu vurgusu yapmaktadır. Çalışmada; gençlerin köy kalkınması, kırsal alandaki toplum kalkınması konusundaki etkinlikleri arasında Gönüllü Çalışma Kampları, Amerikan Barış Gönüllüleri, Kardeş Köycülük, Yedeksubay Öğretmenlik, Köy İşleri Bakanlığı Toplum Kalkınması Gençlik Tasarısı gibi proje ve uygulamalar hakkında bilgiler verilmektedir. Çalışmanın sonuç bölümünde Geray, gençlerin kırsalda üstelenebileceği kilit rollere vurgu yaparak gençlerin bu rolleri üstelenebilmesi için iyi bir eğitimden geçirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Aslan ve Boz (2004), “Kırsal Alandan Kentlere Göçü Etkileyen Faktörler: Adana Örneği” başlıklı çalışmalarında temel amaçları kırsal alandan Adana iline göçün sosyoekonomik ve sosyokültürel nedenlerini ortaya çıkarmaktır. Araştırmada, 1980 sonrası Adana'ya göç eden kırsal ailelerden 171 kişilik bir örnekle anket yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre kırsal göçü etkileyen en önemli sosyoekonomik nedenin "Ailede herhangi bir sosyal güvenliğin olmaması", en önemli sosyokültürel nedenin de "Köyde çocuklara daha iyi bir eğitim sağlama olanağının bulunmaması" olduğu tespit edilmiştir.

Çelik (2006), “İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi” başlıklı çalışmasında Türkiye’deki iç göçlerin ekonomik nedenlerini itici ve çekici güçler yaklaşımı çerçevesinde belirlemeye çalışmaktadır. Çelik, çalışmasında itici güçler arasında tarımda makineleşme, toprak yetersizliği ve güvenlik sorununu; çekici güçler olarak ise istihdam fırsatları, eğitim ve sağlık hizmetleri ile kentteki akrabaların göçe etkisi incelemiştir. Ayrıca, ulaşım ve iletişim araçlarındaki gelişmelerin göçe etkisini “iletici unsurlar” adı altında ele almıştır.

Gürbüz ve Karabulut (2008), “Kırsal Göçler ile Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkilerin Analizi” başlıklı çalışmada, hiyerarşik kümeleme, korelasyon ve regresyon gibi istatistiksel teknikler kullanılarak kırsal göçü etkileyen sosyo-ekonomik faktörler analiz edilmiştir. Hiyerarşik kümeleme sonucunda, kırsal benzerlik bakımından komşu illerin birbirleriyle grup oluşturduğu ve genel olarak coğrafi bir bütünlük olduğu belirlenmiştir. İstatistik sonuçlarına göre, kırsal göçün, sosyo-ekonomik verilerden büyük ölçüde etkilendiği, bununla birlikte, elimizde olmayan veya ölçülemeyen bazı sosyo-psikolojik faktörlerden, şehirlerin çekici özelliklerinden ve iletici faktörlerden de etkilendiği belirlenmiştir.

Güreşçi (2010), “Türkiye’de Kentten- Köye Göç Olgusu” başlıklı çalışmasında Türkiye’de kentten köye göç olgusunun, nedenleri ve sonuçlarını değerlendirmiştir. Kentten köye göçün köyden kente göç ile birlikte ele alınarak aralarındaki ilişkinin tespit edildiği çalışmada, Türkiye’de kentten köye göçün, toplumsal gelişmelerin önemli bir sonucu olduğu gerçeği ön plana çıkarılmıştır.

Arlı vd. (2014), “Gençlerin Kırsalda Çiftçilik Yapma Eğilimleri: Akhisar İlçesi Örneği” başlığını taşıyan çalışmanın amacı araştırma yöresinde gençlerin çiftçiliğe olan eğilimlerinin ortaya konulması, çiftçilik yapma veya yapmama isteklerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi ve kırsalda genç nüfusun çiftçilik yapma isteklerini sağlayacak politikaların/önerilerin geliştirilmesidir. Araştırma, Akhisar ilçesi köylerinde yaşayan 18-25 yaş arası 100 gençle yüz yüze anket yolu ile elde edilen verilere dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Gençlerin çiftçiliği istememelerinde tarımsal gelir düzeyinin düşük

olması en önemli faktör, kırsal alandaki yaşam koşulları ise en az önemli faktör olarak belirlenmiştir. Araştırma bulguları çiftçilik mesleğinin sürdürülmesinde tarımsal ürünlerin pazarlama olanaklarının geliştirilmesinin önemini ortaya çıkarmaktadır.

Gülçubuk (2014), “Kırsal Kalkınma Yaklaşımlarında Değişim Arayışları ve Türkiye’nin Uyum Kabiliyeti” adlı çalışmada son yıllarda kırsal kalkınma yaklaşımlarında ortaya çıkan değişim eğilimlerini ele almış ve bu değişimlere Türkiye’nin uyumunu tartışmıştır. Çalışmada, kır-kent arasındaki farklılığın ve dengesizliğin artması, kırdan kente göçler, özellikle genç nüfusun bulunduğu yerde statüsü yüksek istihdam alanlarına kavuşamaması, eğitim ve sağlık hizmetleri sunumunun kırsal alanlarda aksaması nedeniyle kırsal kalkınmada yenilikçi hizmet sunumu yaklaşımının zorunlu hale geldiği vurgulanmıştır. Gülçubuk, kalkınmanın amacının ancak “iyi yönetim” ile gerçekleşebileceğini savunmuştur.

Kızılaslan vd. (2014) “Türkiye’de Kırdan Kente Göç Olgusunun Aile Çiftçiliği Üzerine Etkileri” başlıklı çalışmalarında Türkiye’de kırdan kente doğru gerçekleşen göç hareketleri ve bu hareketlerin tarım ve aile çiftçiliği üzerine olan etkilerini incelemişlerdir. Yapılan incelemeler sonucunda; kırdan kente göçün devam etmesinin kır nüfusunun yaşlanmasına, devlet yatırımlarının etkinliğinin azalmasına, tarımsal üretimin ve verimliliğinin düşmesine neden olacağı ve buna bağlı olarak da aile çiftçiliğinin yok olacağı yazarlar tarafından belirlenmiştir. Araştırmanın yazarları, kırdan kente göçün durdurulması ve aile çiftçiliğinin yaşatılması için kent çekiciliğinin kıra yönlendirilmesi gerekliliğine vurgu yaparak bunun için kırsal kalkınma politikaları etkin hale getirilerek hayata geçirilmesi yönünde çabaların artırılması gerektiğini ifade etmektedirler.

Deviren (2016) “Kırsal Alan Koşullarında Kırsal Gençliğin Yaşam Memnuniyetleri ve Gelecek Beklentileri (Tokat İli Örneği)” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, Tokat İli Merkez İlçe kırsal alanında yaşayan gençlerin, mevcut koşullarını, hayattan memnuniyetlerini, mutluluk düzeylerini, gelecek yaşama dair güven, umut, beklenti ve hedeflerini belirlemeyi, yaşam memnuniyetlerinin hangi faktörlerle ilişkili olduğunu

ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda Tokat ili Merkez İlçesinde yaşları 15-24 arasında olan 200 tane genç çiftçi ile anket çalışması yapılmıştır. Araştırmalar sonucunda gençlerin en önemli sorunlarının işsizlik ve eğitim olduğu görülmüştür. Ankete katılan gençlerin %80'i köy koşullarının sınırlı, eğitim koşullarının yetersiz olduğunu düşünmekte ve ilerde meslek olarak çiftçilik yapmak istemediklerini ifade etmektedirler.

Kan vd. (2016) “Kırsal Göçün Sosyo Ekonomik Etkileri: Konya İli Hüyük İlçesi Örneği” başlıklı çalışmalarında Konya ili Hüyük ilçesinde kırsal kesimden şehirlere doğru gerçekleşen göçün sebeplerini ve köylerdeki tarımsal yapıya etkilerini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Bu amaçla doğrultusunda Konya ili Hüyük ilçesi İmrenler ve Burunsuz köylerinde toplam 42 anket yapılmıştır. Anket yapılan köylerde 2000-2015 yılları arası dönemde göç eden nüfusun öncelikle İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük şehirlere yerleştikleri tespit edilmiştir. Göçe sebep olan faktörlerin başında köylerde yeterli iş imkanının olmaması nedeniyle ortaya çıkan geçim sıkıntısı gelmektedir ve göç eden nüfus köyde kalanlara kıyasla daha genç, eğitim durumları daha yüksek kesimden oluşmaktadır. Araştırmanın getirdiği öneriler; Köylerdeki göç hızını azaltmak için köylerin en önemli geçim kaynağı olan tarımın yapısı; eğitim, yayım, sulama vb. teknik ve altyapı hizmetleri ile güçlendirilmeli ve köylerdeki diğer altyapı imkanları geliştirilmeli şeklinde sıralanmıştır.

Uçak (2016), “Dünyada ve Avrupa Birliğinde Genç Çiftçi: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme” başlıklı çalışmasında, dünyadaki ve Avrupa Birliği’ndeki genç çiftçi kavramını, bu kesime yönelik uygulamaları, teşvikleri ve genç çiftçi teşkilatlanmalarını literatür taraması yaparak incelemiş ve ülkemiz tarımı açısından değerlendirmiştir. Literatür taramalarının sonucunda, Türkiye’nin Avrupa Birliği ortalamasına göre oldukça genç bir nüfusa sahip olmakla birlikte, ortalama yaşın sürekli bir şekilde yükseldiği ve bu bağlamda, tarım nüfusunun dinamiğinin korunması ve sektörün modernizasyonu için genç çiftçi desteklemelerinin önemini arttırdığı Uçak tarafından ifade edilmiştir.

Çelik (2018), “Tarımda Kadın Girişimciliği ve Genç Çiftçi Projesi: Kahramanmaraş İli Örneği” başlıklı tez çalışmasında Kahramanmaraş ilinde genç çiftçi projesinden faydalanan kadın girişimcilerin mevcut girişimcilik faaliyetlerini tespit etmeyi, girişimcilik önündeki engelleri incelemeyi ve elde edilen bulgular doğrultusunda tespit edilen sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmayı amaçlamış ve bu doğrultuda 115 kadın çiftçi ile anket görüşmesi yapmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, ankete katılan kadınların %80’inin hayvancılık, %3,5’inin arıcılık, %6,1’inin ipekböceği yetiştiriciliği, %4,3’ünün meyvecilik, %1,7’sinin seracılık, %4,3’ünün tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği faaliyetleri yürüttükleri tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda yazar, GÇPD uygulamasını bölgedeki kadın girişimciliği ve sürdürülebilirlik açısından önemli olarak değerlendirmektedir.

Kan vd. (2018) “Türkiye’de Genç Çiftçi Proje Desteğinden Yararlanma Düzeyini Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmalarında 2017 yılında, Türkiye’nin TR 71 Bölgesi’nde (Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir ve Niğde illeri) toplam 248 genç çiftçi (139 desteklenen, 109 desteğe başvuran fakat desteklemeye hak kazanamayan) ile anket çalışması yürütmüşlerdir. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizinde Logit model kullanılmıştır. Logit model sonuçlarına göre, bireylerin genç çiftçi desteklerinden faydalanmaları üzerinde etkili faktörlerden cinsiyet, medeni durum, çiftçilikle uğraşma durumu, ailenin çiftçilikle uğraşma durumu, ikamet edilen yerin nüfusu, sosyal güvence durumu, tarım eğitimi sertifika sahibi olma durumu ve mülk arazi sahibi olma durumu istatistiksel olarak önemli görülmüştür.

Şahin vd. (2018), “Göç Kararında Kadın İradesinin Belirleyiciliği: Genç Kızların Köyden Kente Göç Etme Fırsatına Çevirmesi” başlıklı çalışmalarında, köyde ikamet ettiği sürece evlenemeyen genç erkekleri ve evliliği kente göç etmek için fırsata çeviren genç kızları ele almışlar ve her iki kesimin göç nedenleri ile göç sonrası sorunlarını irdemişlerdir. Araştırmanın çalışma evrenini Erzurum’un Oltu ve Olur ilçelerinin köyleri oluşturmuştur. 25 katılımcıyla söyleşi tarzında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, kırdan kente göç edenlerin göç nedenleri arasında kentli olma, yoğun çalışma hayatından kurtulma, geleneksel aile yapısındaki kayın, görüm, elti,

kaynana ve kaynatadan ayrı yaşayıp çekirdek aile kurma istekleri olduğuna ulaşılmıştır. Köyde kaldığı sürede evlenemeyen genç erkeklerin, kente göç edip iş bulduklarında evlendikleri tespit edilmiştir.

Unakıtan ve Başaran (2018) “Genç Çiftçi Projesinin Başarısı İçin Bir Öneri: Genç Çiftçi Kooperatifleri” çalışmalarında GÇPD’den yararlanan çiftçilerin proje hakkındaki görüşlerini incelemeyi ve genç çiftçi projesinin etkilerinin kalıcı olması için önerilerde bulunmayı amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda, Tekirdağ ilinde GÇPD’den yararlanmış 58 genç çiftçi ile yüz yüze görüşülerek çiftçilerin proje hakkındaki görüşlerine başvurulmuştur. Anket sonuçlarına göre çiftçilerin %67,20’si genç çiftçi projesinin gençleri tarımsal üretime özendirici katkısının olduğunu belirtmelerine rağmen %82,80 gibi yüksek bir kısmı ise proje sonucunda bekledikleri gelir düzeyine ulaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmanın önerisi ise; Ortaklarını genç çiftçilerin (cinsiyet ayırt etmeksizin) oluşturduğu, yönettiği, geniş kapsamlı amacı ve çalışma alanı olan, dinamik, kendi ana sözleşmesi olan bir “Genç Çiftçi Kooperatifi” modelinin uygulanmasıdır.

Alkan (2019), “Antalya İlinde Genç Çiftçi Projesinin Uygulaması ve Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Araştırma” başlığını taşıyan yüksek lisans tezinde, Antalya ilinde Genç Çiftçilerin Projelerinin Desteklenmesi uygulamasının sürdürülebilirlik, kırsal nüfusun istihdamı, çiftçilerin gelir düzeyinin artırılması gibi hedeflerinin, projeden yararlanan çiftçilerin görüşlerini alarak gerçekleştirme potansiyelini ve sürdürülebilirliğini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede Antalya ilinde bulunan 10 ilçeden toplam 127 genç çiftçi ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonunda yazar; hibe desteği miktarının artırılmasının, hibe alım şartlarının kolaylaştırılmasının ve hibelerin zamanında ödenmesinin, GÇPD’nin amaçlarına ulaşmasını sağlayabileceği ve sürdürülebilir kılacağı sonucuna ulaşmıştır.

Berk ve Armağan (2019), “Kırsal Alanda Genç Çiftçilerin Sorunları ve Beklentileri; Niğde İli Örneği” başlıklı çalışmalarında araştırma alanı olarak belirlenen Niğde ilinde, incelenen genç çiftçilerin sosyoekonomik özellikleri başta olmak üzere genç çiftçilerin

sorunları, sahip olunan becerileri, şehre göç eğilimleri ile internet ve sosyal medya kullanım durumları incelenmiştir. Bu incelemeler için belirtilen çalışma amacı; genç çiftçilerin kırsal alana bakış açıları, sorunları, tarımsal bilgi kaynakları ile girişimcilik ve inovasyona yönelik düşüncelerinin belirlenmesi şeklinde açıklanmıştır. Amaç doğrultusunda, Niğde ilinde yaşları 18-40 arasında olan 85 genç çiftçi ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket çalışması sonucu elde edilen bulgular genç çiftçilerin %75'inin iki yıl içerisinde kırsalı terk etmeyi düşündüğünü ortaya koymaktadır. Kırsal alanlardan göç etme istekliliğine dair nedenler arasında tarım sektörünün yanlış yönetimi, yetersiz tarımsal destekler, mevcut altyapı hizmetleri (ulaşım, sağlık ve eğitim vb.) ve çiftçilik yaparken karşılaştıkları finansal sorunlar bilgiye erişim imkânlarında yaşanan zorluklar olarak gösterilmiştir. Gençlerin kırsal alanı terk etmelerini makul bir düzeyde tutmak için, altyapı imkânlarının iyileştirilmesi ve çeşitli sosyal imkânların kırsal alanda yaygınlaştırılması gerektiği çalışmanın yazarları tarafından ifade edilmiştir.

Başaranoğlu (2019) “Tarımsal Üretimin Sürdürülebilirliği Açısından Genç Çiftçilerin Çiftçiliği Algılamaları ve Çiftçilik Yapma Eğilimlerinin Belirlenmesi: Isparta İli Örneği” başlıklı çalışmasında tarımsal üretimin sürdürülebilirliği açısından genç çiftçilerin çiftçiliği algılamaları ve çiftçilik yapma eğilimlerini Isparta ili örneğinde belirlenmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda Isparta ilinde 18-40 yaş arası 110 genç çiftçi ile anket çalışması yapılmıştır. Araştırma sonucunda genç çiftçilerin %47,27'sinin tarım dışında başka bir uğraşlarının da olduğu; genç çiftçilerin %67,27'si gelecekte çiftçiliğe devam etmeyi planladıkları ve genç çiftçilerin %30,91'inin ise kente göç etmek istedikleri tespit edilmiştir.

Güder (2019), “Türkiye’de Tarımsal Teşviklerin Genç İşsizliği Üzerine Etkileri: Yalova İlinde Genç Çiftçi Projesi Örneği” başlıklı çalışmasında GÇPD programı ve genç işsizlik arasındaki ters yönlü ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu çerçevede Yalova ilinde GÇPD’den yararlanan 18-24 yaş arasındaki 160 kişi ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Bireylerin genç işsizlik halleri, tarımsal desteklere ve çiftçilik mesleğine bakış açıları çeşitli demografik, sosyal, ekonomik ve bireysel değişkenler bağlamında test edilmiştir. Anket sonucu elde edilen veriler SSPS paket programı

yardımıyla analiz edilmiştir. Analizler sonucunda GÇPD'nin genç işsizliği azaltıcı yönde bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Kabbani (2019), “Investing in Rural Youth in the Near East, North Africa, Europe and Central Asia” başlıklı çalışmasında öncelikli olarak; Yakın Doğu, Kuzey Afrika ve Orta Asya (NEN) bölgesinde kırsal dönüşüm sürecini zora sokan sosyal, ekonomik ve politik zorlukları özetlemiştir. Durum tespitinin ardından ekonomik kısıtlılıkların kırsal gençlik üzerinde yıkıcı etkilere neden olduğuna dair tespitlere yer verilmiştir. Bu tespitler; NEN bölgesinin dünyada genç işsizliğin en fazla olduğu bölge olması, bölge ülkelerindeki eğitim sisteminin zayıf olması sebebiyle özellikle kırsalda yaşayan gençlerin bilişsel yeteneklerinin dünya ile rekabet edebilecek kadar gelişmemesi, bölge kadınının iş gücüne katılımının çok düşük olması ve su kıtlığının yaşanması gibi sorunların sıralanması şeklindedir. Çalışmada, NEN bölgesinde yaşayan kırsal gençlerin sahip oldukları fırsatları ve karşılaştıkları zorlukları açıklayarak bölge hükümetleri için politika önerilerinde bulunulmuştur. Bu öneriler: Kırsal iş çevresi doğal kaynakların tüketimini arttırmadan geliştirilmelidir; Kırsal gençlerin başarılı olmak için ihtiyaç duydukları piyasa odaklı yeteneklerini arttırabilecek bir eğitim sistemine geçilmelidir; Kırsal kadına uygun iş imkanlarının arttırılmasına yönelik politikalar geliştirilmelidir; Yeni bir iş kurmak, işini yönetmek veya geliştirmek için kırsal gençlik için mikro kredi imkanları geliştirilmelidir şeklinde sıralanmıştır.

Kurnaz (2019), “Samsun İlinde Genç Çiftçi Desteğinden Yararlanan İşletmelerin Sosyal ve Ekonomik Sürdürülebilirlikleri” başlıklı çalışmasında Samsun İlinde GÇPD uygulamasından yararlanan işletmelerin sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliklerine etkili olan faktörleri ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu kapsamda Samsun ilinde ilgili destekten yararlanan 100 genç çiftçi ile anket görüşmesi yapılmıştır. Araştırmalar sonucunda; genç çiftçilerin işletmelerinin kısa dönem ekonomik sürdürülebilirliğinin cinsiyet, eğitim düzeyi ve tarım dışı gelirden istatistiki olarak pozitif yönde etkilendiği tespit edilmiştir. Genç çiftçilerin işletmelerinin uzun dönem ekonomik sürdürülebilirliğinin ise eğitim düzeyi, sulu arazi varlığı, yayım hizmetlerine erişim ve tarım dışı gelirden istatistiki olarak pozitif yönde etkilendiği tespit edilmiştir.

Laleli (2019), “Türkiye’deki Kırdan Kente Olan Göçün Sosyal ve Ekonomik Nedenleri Erzincan İli Merkez İlçesi Örneği” başlıklı tez çalışmasında, Türkiye’de kırdan kente doğru göç faaliyetlerine neden olan sosyal, ekonomik, psikolojik faktörler ve göç sonrası ortaya çıkan sosyal, ekonomik, psikolojik sorunların tespitini amaçlamıştır. Bölgedeki göçün ekonomik, sosyal ve psikolojik nedenlerinin ortaya konulması için Erzincan ili merkez ilçesine bağlı mahalle ve köylerde sürekli ikamet etmekte olan hane reisleriyle yüz yüze 280 adet anket çalışması yapılmıştır. Bu anket çalışması sonucunda elde edilen yatay kesit verileri LISREL 8.72 ve SPSS 13 paket programları kullanılarak Yapısal Eşitlik Modeli ile analiz edilmiştir. Yapılan analizler neticesinde, ekonomik, sosyolojik ve psikolojik etkenlerin istenmeyen bir olgu olan göçe önemli derecede sebebiyet verdiği tespit edilmiştir.

Sarı Gedik (2019), “Kırsal Kalkınmada Genç Çiftçi Projesi: Tekirdağ İli Örneği” başlıklı çalışmasında, Tekirdağ İlinde 2016-2017 yılları arasında GÇPD kapsamında desteklenmeye hak kazanan çiftçilerin projeye süreci ve sonrası ele alınmıştır. Bu çerçevede, Tekirdağ ilinde bulunan toplam 106 GÇPD yararlanıcısı ile anket görüşmesi yapılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda kadın çiftçilerin projeye katılma nedenlerinin ailelerine katkı sağlamak, erkek çiftçilerin ise var olan işletmelerini büyütme olduğu ve hayvancılık işletmelerine sahip genç çiftçilerin destek sonrasında gelir düzeylerinde artış olmadığı gibi borçlandıkları ve işletme girdi maliyetlerini karşılamada zorlandıkları tespit edilmiştir.

Çelik Ateş vd (2020), “Tarımda İstihdam, Kırsalın ve Tarımın Geleceğinde Gençlik ve Kadın” başlıklı çalışmalarında tarım sektöründeki istihdam durumunu ortaya koyarak, kırsalda kadın ve gençlerin istihdam ve politikalar açısından durumlarını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmanın ana materyalini bu konularda yapılmış önceki çalışmalar ile istatistikî veriler ve mevzuat oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında incelenen politikalar değerlendirildiğinde, politikaların yol gösterici nitelikte olmadığı, kurumlar arası diyalog ve koordinasyon eksikliğinin bulunduğu, yapılan çalışmaların dağınık ve yetersiz kalmasına eleştirileri getirilmiştir.

❖ **Yararlanılan diğer kaynaklar hakkında:**

Çalışma kapsamında yapılan literatür araştırmaları genç çiftçi ve kırdan kente göç konularının yalnızca akademik camia tarafından ele alınmadığını, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarının, dernek ve vakıfların da belirtilen bu konular hakkında belge ve raporlara sahip olduklarını göstermiştir. Kaynakça kısmında da belirtilen bu kaynaklar hakkındaki içerik bilgilerine aşağıda kısaca yer verilmektedir.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından **2014** yılında yayınlanan *“Private and Public Partnership Model for Youth Employment in Agriculture Experiences from Malawi, Tanzania Mainland and Zanzibar Archipelago”* başlıklı çalışması kamu ve özel sektör işbirliği modelinin tarım sektöründe genç istihdamı açısından rolünü Malavi, Tanzanya ve Zanzibar örnekleri üzerinden ele almıştır.

Avrupa Komisyonu tarafından **2014** yılında yayınlanan *“Needs of Young Farmers”* başlıklı çalışmada AB üyesi ülkelerde Ortak Tarım Politikası (OTP) kapsamında uygulanmakta olan genç çiftçi desteklerinin genç çiftçilerin ihtiyaçlarını karşılamakta ne derece yeterli olduğu araştırılmıştır. Araştırmalar sonucunda Avrupalı genç çiftçilerin en temel ihtiyaçlarının araziye erişim konusu olduğu tespit edilmiştir.

Avrupa Genç Çiftçi Konseyi (CEJA) tarafından **2017** yılında *“Building a Sustainable Sector”* başlığı ile yayınlanan rapor Avrupa’daki 40 yaş altı genç çiftçilerle yapılan anket görüşmelerinin sonucunda elde edilen bulgulardan oluşmaktadır. Rapora göre tarım sektöründe sürdürülebilirliğin sağlanması adına Avrupalı genç çiftçilerin çözüm beklediği en önemli konular; adil bir gelir düzeyinin sağlanması, araziye erişim sorunlarının çözülmesi ve çiftlik yönetim süreçlerinin basitleştirilmesi şeklinde sıralanmaktadır.

Tarım Sayımları, bu tez çalışması kapsamında ABD ve Japonya’daki genç çiftçilere ait istatistiki bilgilere söz konusu ülkelerde yapılan tarım sayımları sonuçları kapsamında

ulaşmıştır. ABD'deki tarım sayımı 2017 yılına, Japonya'daki tarım sayımı ise 2015 yılına aittir.

2017 yılında Amerika'da bulunan **Stone Barns Gıda ve Tarım Merkezi** ülkenin önde gelen yazarlarını ve çiftçilerini genç çiftçilere mektup yazmaya teşvik etmiş ve bu mektupları "*Letters to a Young Farmer*" isimli kitapta toplamıştır. Kitapta yer alan mektuplar genel olarak, saygın bir meslekle uğraştıkları ve ülkelerinin geleceği adına önemli bir rol üstlendiklerini belirterek genç çiftçilere yöneltilen teşekkürlerden ve deneyimli çiftçiler tarafından dile getirilen tavsiyelerden meydana gelmektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığı 2017, 2018 Faaliyet Raporları: Bakanlık tarafından yayımlanan faaliyet raporlarından GÇPD uygulamasına ilişkin verilerin elde edilmesi noktasında ana kaynak olarak yararlanılmıştır.

III. Tarım Şurası Sonuç Bildirgesi: Tarımın geleceğine yön vermek amacıyla **2019** yılında geniş katılımlı toplantıların sonucunda hazırlanan sonuç bildirgesinden bu çalışma kapsamında genç çiftçilere ve göç kavramına yaklaşımı yönüyle yararlanılmıştır.

IFAD, 2019 Kırsal Kalkınma Raporu: Kırsal Gençlik İçin Fırsatlar Yaratılması başlığı ile yayınlanan raporda kırsal gençliğin yaşadığı zorluklar ve gençlerin kırsalın geleceği adına oynayabilecekleri potansiyel roller dünyadaki coğrafi ve siyasi bölge/alt bölge ayrımları üzerinden ele alınmaktadır.

ABD'nin California eyaletinde yerleşik olan **National Young Farmers Coalition (Milli Genç Çiftçiler Koalisyonu)** **2019** yılında yayınladığı "*California Young Farmers Report*" raporda ülkenin sebze üretiminde önemli bir paya sahip olan California eyaletindeki genç çiftçilerin sosyo-ekonomik durumlarını tespit etmekte ve ardından genç çiftçilerin sorunlarını sıralamaktadır. Araştırma bulguları; gelir yetersizliği ve iklim değişikliğinin olumsuz etkileri gibi tüm dünyada tarım sektöründe yaşanan ortak sorunların California'daki genç çiftçiler için de geçerli olduğu ortaya koymaktadır.

Genç çiftçi konusu yalnızca akademik camia ve tarım sektöründe yer alan kurum ve kuruluşların değil medyanın da gündeminde olan bir konudur. Bu tez çalışması kapsamında **The Guardian** gazetesinin internet sitesinden yayınladığı “*Nowt but a fleeting thing: a young farmer's fight for survival*” başlıklı belgesel ve **Euractiv** adlı medya kuruluşunun **2019** yılında yayınladığı “*Generational Renewal in Agriculture*” başlıklı rapor genç çiftçi sorunlarının medya tarafından nasıl görülüp aktarıldığının değerlendirilmesi amacıyla incelenmiştir.

❖ **Literatür değerlendirmesi:**

Tez çalışması kapsamında “kırdan kente göç” ve “genç çiftçi” yazını üzerine detaylı literatür araştırması yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda gerek Türkiye’de gerekse dünyanın diğer yerlerinde kırdan kente göç kavramının farklı bakış açıları ve teorileri üzerinden birçok yazar tarafından ele alındığı görülmüştür. Genç çiftçi konusuna yaklaşımda ise dünya literatürü ile Türkiye’deki literatür bazı noktaları ile ayrılmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde genç çiftçi sayısının artırılmasının yollarına ve genç çiftçilerin ihtiyaçlarının tespitine ilişkin çalışmalar ön plana çıkarken, gelişmekte olan ülkeler genç çiftçiyi desteklemeler üzerinden ele almakta, az gelişmiş ülkeler ise genç çiftçilerin tarım sektöründen nasıl daha fazla gelir elde edebileceğine odaklanmaktadır. Genç çiftçi konusu Türkiye’deki kırsal kalkınması ve ülke kalkınması açısından her zaman ön planda yer alan konulardan biri olmuştur. Fakat genç çiftçiyi temele alan ve genç çiftçilerin sosyal demografik özelliklerini ortaya koyarak onların beklentilerine yer veren çalışmalar genel olarak GÇPD programı sonrası dönemde yoğunlaşmaktadır. Bu tez çalışması da GÇPD programından yararlanan genç çiftçileri temel almakta ve hibe desteklerinin gençlerin göç kararları üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlamaktadır. Tez çalışması ayrıca dünya literatürden örnekler de sunması yönüyle farklılığını ortaya koymakta ve gelecek dönemlerdeki genç çiftçilere yönelik projelere ışık tutmayı amaçlamaktadır. İşte belirtilen bu noktalar tez çalışmasını önceki çalışmalardan ayırmaktadır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu tez çalışması, kavramsal çerçevesinin hazırlanması için yararlanılan literatürden ve Polatlı İlçesindeki GÇPD yararlanıcıları ile yapılan anket görüşmeleri sonucu elde edilen verilerden oluşan iki ana materyale sahiptir.

Bakanlar Kurulu tarafından alınan karar ile 2016 yılında uygulamaya konulan GÇPD, 2018 yılına kadar devam ettirilmiştir. Doğrudan genç çiftçilere yönelik olarak Türkiye genelinde uygulanmış bu kırsal kalkınma desteğinin sahadaki yansımalarının incelenmesinde Polatlı ilçesinin seçilmesinde etkili olan temel kriterler aşağıdaki gibidir:

- Polatlı ilçesi, soğan, şeker pancarı, tahıl üretimi ve hayvancılık faaliyetlerinde Türkiye’de önemli bir yere sahiptir.
- Türkiye’de işlem kapasitesi en yüksek olan ticaret borsasının Polatlı’da olması tarımsal ürünlerin pazarlanması noktasında önemlidir.
- Türkiye’de ilk lisanslı depoculuk Polatlı’da yapılmaya başlamıştır.
- Önemli ticaret yollarının ilçeden geçmesi tarımsal ürünlerin tüketiciye ulaşımını kolaylaştırmaktadır.
- Ankara ilinde 2016-2018 yılları arasında toplam 507 genç çiftçi GÇPD’den yararlanmıştır. Polatlı ilçesi Ankara ili genelinde genç çiftçi desteğinden yararlananların %11,8’ini (60 kişi) barındırmakta ve Ankara’da destekten yararlanan kişi sayısı bakımından ikinci sırada gelmektedir.

Çalışmada, Polatlı ilçesi Gayeli Örneklem Yöntemi ile kapsama alınmış olup, destekten yararlanan çiftçiler “tam sayım” yöntemi ile araştırılmıştır. Anket kapsamında görüşülecek genç çiftçilere ulaşmak için gerekli bilgiler Polatlı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğünden alınmıştır. Anketlerden elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS paket programında işlenerek; frekans, yüzde, çapraz tablo analizi ve ki-kare bağımsızlık testi gibi tekniklerden faydalanılarak analiz edilmiştir. Çapraz tablo analiziyle, araştırmaya katılan katılımcıların iki ya da daha çok sınıflamalı değişkene göre frekans ve yüzde dağılımları elde edilmiştir. Ki-kare bağımsızlık testiyle de elde edilen bu değerlerin anlamlılıkları değerlendirilmiştir.

Kavramsal çerçevenin oluşturulmasında yararlanılan ve araştırmanın ikincil verileri olarak ifade edilen literatür kaynakları ise çeşitli raporlar, tezler, makaleler ve istatistiklerden oluşmaktadır. Türkiye'deki literatür kaynaklarının hazırlanmasında, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın Faaliyet Raporları, Kalkınma Planları, III. Tarım Şurası, GÇPD mevzuatı gibi raporlardan ve konu ile ilgili daha önce yazılmış tez ve makalelerden yararlanılmıştır. Yabancı ülkelerindeki genç çiftçi desteği uygulamaları ve genç çiftçilere yönelik istatistiki bilgilerin elde edilmesinde ilgili ülkelerin tarım bakanlıklarına ait raporlar, genel tarım sayımı sonuçları, uluslararası kuruluşların raporları ve genç çiftçi birlikleri/konsejlerinin çalışmalarından istifade edilmiştir.

Araştırmanın birincil ve ikincil kaynaklarından elde edilen bulgular/bilgiler doğrultusunda GÇPD'nin genç çiftçilerin göç kararları üzerindeki etkisi ve genç çiftçilerin yaşamış oldukları sorunların çözümü adına geliştirilen öneriler çalışmanın son bölümünde önerilerin muhataplarına göre sınıflandırılarak ortaya konulmuştur.

❖ Araştırmanın sınırlılıkları:

Her araştırmada olduğu gibi bu tez çalışması da bazı sınırlılıklara sahiptir. Bu sınırlılıklar arasında bazı kadın genç çiftçiler ile yapılan anket görüşmelerinde genç çiftçinin kayınbabasının ve/veya eşinin de yanında bulunması ve dolayısıyla kadın genç çiftçiler üzerinde baskı oluşturmaları önemli bir sınırlılık sayılabilir. Anket kapsamında yapılan görüşmelere ilişkin bir diğer önemli sınırlılık ise bazı genç çiftçilerin yatırımın yapıldığı köylerinde (mahallelerinde) görüşmeyi reddedip Ankara ilinde veya Polatlı ilçe merkezinde görüşme talep etmeleridir. İl/ilçe merkezinde yapılan anket görüşmelerinde genç çiftçilerin ilgili yatırımı gerçekten devam ettirip ettirmediği veya yatırımın başında gerçekten kendisinin yer alıp alamadığı tespit edilememiştir.

4. KAVRAMSAL TEMELLER

Araştırma bulgularının değerlendirilmesine yol göstericilik yapması açısından tez çalışmasının bu bölümünde göç kavramı ve genç çiftçi kavramları teorik çerçevede açıklanmaktadır. Göç kavramının açıklanmasında göçün tanımı, göç türleri ve göç teorilerinin neler olduğu şeklinde yapılan girişin ardından kırsal göç olgusu makro planlar ve literatür örnekleri üzerinden detaylandırılmaktadır. Genç çiftçi kavramının açıklanmasında ise dünyada ve Türkiye’de genç çiftçi ayrımına gidilmekte ve hem dünyadan hem de Türkiye’den genç çiftçi tanımları, genç çiftçi istatistikleri ve genç çiftçi destekleme modelleri örnekler ile aktarılmaktadır.

4.1 Göç

Göç kavramı insanlık tarihi kadar eskidir. Tarihsel süreç içerisinde insanlar belli dönemlerde, bazı amaçlar doğrultusunda kendi istekleri ya da zorlayıcı nedenlerle yer değiştirmek, kısaca göç etmek zorunda kalmışlardır. Göç hareketlerine bakıldığında, insanları göçe iten nedenlerin özellikle dönemler itibarıyla oldukça farklı olduğu görülmektedir. Bazen iklimsel bazen siyasi bazen de ekonomik nedenlerle yapılan göçlere tarih boyunca çok sık rastlanmıştır ve günümüzde de göçler farklı biçimlerde hâlen devam etmektedir.

En genel tanımıyla göç; yapısı, mesafesi ve nedeni ne olursa olsun insanların geçici ya da kalıcı şekilde yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Coğrafi alan değişikliğini içeren bu nüfus hareketliliği, bir ülke içinde olabileceği gibi, uluslararası bir sınırı geçerek de gerçekleşebilir. İnsani hareketliliğin tanımlanmasında en temel unsur ise bu hareketliliğin “*iradi*” mi (gönüllü) yoksa “*iradi olmayan*” (zorunlu) şeklinde mi gerçekleştiğidir. Bu bağlamda mülteciler, yerinden edilen kişiler, ekonomik göçmenler ve hatta 4-5 yılını başka bir yerde öğrenim görmek üzere geçiren öğrenciler de göç tanımına dâhil edilebilmektedir (Anonim 2018a).

Göç kavramı; toplumsal ve ekonomik değişkenlere bağlı olarak ortaya çıktığında bir sonuç, toplumsal ve ekonomik değerlere katkıda bulunduğu ise bir neden olarak kabul

edilmektedir. Bu nedenle de göç toplumun sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi birçok alanı ile yakından ilişkili bir olaydır (Şen 2014).

Geniş bir tanıma sahip olan göç kavramının bilimsel açıdan ele alınabilmesi adına belirli başlıklar altında sınıflandırılması gerekmiştir. Bu gereklilik çerçevesinde göç kavramı gerçekleştirme nedenine, hedef yerine, yoğunluğuna ve süresine göre göç olmak üzere dört başlık altında açıklanmaktadır. Gerçekleşme nedenine göre göçler gönüllü göç ve zorunlu göç; Hedef yerine göre göçler iç göç ve dış göç; Yoğunluğuna göre göçler bireysel göç ve kitlesel göç; Son olarak da süresine göre göçler geçici göç ve sürekli göç şeklinde alt başlıklara ayrılmaktadır.

Nedeni, yoğunluğu veya süresi ne olursa olsun göç hareketleri tarihsel süreç içerisinde dünya nüfusu ve coğrafyasını büyük bir şekilde etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Günümüzde, göç hareketleri sosyal bir olgu olarak daha çok sosyal bilimciler tarafından ele alınmaktadır ve göç hareketlerini her yönü ile açıklayabilecek tek ve kapsamlı bir teorinin varlığından söz edilememektedir. Göç teorileri, göç kavramının teorik kapsamda ele alındığı ilk çalışmalardan günümüze kadar ekonomik, siyasi, iklimsel, kültürel ve diğer pek çok koşuldan etkilenerek değişime uğramıştır. İşte bu değişimler temelinde göç teorilerinin sınıflandırılmasında dönemsellik ön plana çıkarılmış ve teoriler “erken dönem göç teorileri” ve “çağdaş göç teorileri” olmak üzere iki dönem üzerinden ele alınmıştır.

Georg Ravenstein’in 1889 yılında ortaya koyduğu “Göç Kanunları” başlıklı çalışması göç konusundaki ilk bilimsel çalışma olarak kabul edilmektedir. Ravenstein’in teorisinin ardından göçü neden sonuç bağlamında ele alan Marksist teori, Kesişen fırsatlar teorisi, İtme- çekme teorisi ve Peterson’un göç sınıflandırması erken dönem göç teorileri altında yer almaktadır. Erken dönem göç teorilerinin en belirgin özelliği göçü tek bir analiz seviyesinde ele almalarıdır. Çağdaş göç teorilerinde ise göç araştırmaları birden fazla analiz sunarak farklı sorulara cevaplar aramaktadır. Göçü işgücü piyasalarındaki kazanç farklılıklarının sonucu ortaya çıkan bir olgu olarak ele alan Neo-klasik teori çağdaş göç teorilerinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Stark’ın işgücü göçüne ilişkin Yeni ekonomi teorisi, İkili işgücü piyasası teorisi, Merkez – çevre göç teorisi ve göç

hareketlerinin sürekliliğini açıklamaya yönelik diğer teoriler çağdaş göç teorileri olarak tanımlanmaktadır.

❖ Kırsal göç

Göçün türlerinin ve göç teorilerinin sınıflandırılması hakkında verilen bilgilerin ardından çalışmanın bu bölümünde kırsal göç kavramı ele alınmaktadır. Kırsal göç, kırsal bölgelerde yaşayanların yaşadıkları yerleri bireysel veya gruplar halinde terk ederek kendilerine yeni yaşam alanları seçmeleri olarak tanımlanabilmektedir (Doğanay 1994; Kızılaslan vd. 2014).

Kırsal göç kavramı incelenirken Türkiye’de uygulanmakta olan makro planlardan, strateji belgelerinden ve kırsal sosyoloji/kalkınma yazınından yararlanılmıştır. Yararlanılan her bir kaynağın kırsal göçe yaklaşımında farklı bakış açıları ve değerlendirmeler ön plana çıkmaktadır.

- ***On Birinci Kalkınma Planı’nda (2019-2023) kırsal göç kavramı:*** Plan, kırsal göç kavramını kırsal göçün sebeplerinin ortadan kaldırılmasına yönelik politikaları sıralayarak ele almıştır. Bu politikalar arasında öne çıkanlar; kırsaldaki gençlerin katma değerli ve yenilikçi ürünler tasarlayabilmeleri için eğitilmesi, kırsal kesimde kadın girişimciliğinin desteklenmesi, kırsalda yaşayan çocuklar için fırsat eşitliğinin sağlanmasına yönelik teşviklerin geliştirilmesi, kırsalda beşeri sermayenin geliştirilmesi adına tarım danışmanlığı konularındaki faaliyetlerin güçlendirilmesidir.
- ***III. Tarım Şurası’nda kırsal göç kavramı:*** Tarım Şurasının sonuç bildiğesinde kırsal göç kavramı doğrudan yer almamaktadır. Fakat, kırsal göçe sebep olabilecek olumsuzlukların ortadan kaldırılabilmesi adına atılacak adımlar bildiride yer almıştır. Bu adımlar arasında kırsaldaki gençlerin ve kadınların aile çiftçiliğinin sürdürülebilirliği adına desteklenmesi, tarım arazilerindeki miras mevzuatının geliştirilmesi ve tarım sektöründe risklerin güvence altına alınması gibi hedefler ön plana çıkmaktadır.

- ***Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 2018 yılı faaliyet raporunda*** göç kavramı Bakanlığın kırdan kente göçü önlemek adına vermiş olduğu destekler ve yürütmüş olduğu projeler üzerinden ele alınmıştır. Örnek bir proje olarak raporda yer alan “*Kadınlar Çiçek Açıyor Köyümde Göç Bitiyor*” projesi kırsalın belki de en dezavantajlı grubu olan mevsimlik tarım işçisi kadınların geofit bitki yetiştiriciliği ile sürdürülebilir istihdamına odaklanmaktadır (Anonim 2019c).
- ***Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 2019-2023 dönemi stratejik planı*** kırsal refahın artırılması ve kırsalda iş imkanlarının geliştirilmesi yoluyla kırsal göçü azaltmayı hedeflemektedir (Anonim 2019d).
- ***Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı***'nda göç kavramı kadınların kırsal göçten nasıl etkilendiğine ilişkin durum tespitlerine yer vererek ele alınmıştır (Anonim 2012).
- ***Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS) 2014-2020***'de göç kavramı göçe neden sebeplerin açıklanması ve ardından kırdan kente göçün önlenmesine yönelik önerilerin sıralanması şeklinde ele alınmıştır (Anonim 2015).

Türkiye’de kırsal göç kavramı makro planlar ve strateji belgelerinde genel olarak “soyut” bir şekilde ele alınmakta ve daha çok kırsal göçe sebep olacak etkenlerin ortadan kaldırılmasına odaklanmaktadır. Kırsal sosyoloji ve kırsal kalkınma yazınında ise kırsal göç kavramı soyut çerçeveden biraz daha somut bir görünüme kavuşturularak neden sonuç ilişkileri ve hatta tarımsal üretim desenlerinin göçe etkileri üzerinden ele alınmaktadır. Örnekler üzerinden açıklanırsa; Yenigül (2005), kırsal göçün nedenini tarım arazilerinin çok küçük parsellere bölünmesi üzerinden; Kızılaslan (2014) ise kırsalda eğitim seviyesinin istenilen düzeyde olmaması üzerinden ele almaktadır. Aynı şekilde Güzel vd. (2014) de çiftçilerin çocuklarının daha iyi bir eğitim almaları yönündeki arzularının kırsal göçün temel nedenlerinden birisini oluşturduğu ifade etmişlerdir. Bu çalışmalara ek olarak aynı konu üzerindeki farklı çalışmalar içerisinde kırsal göç kavramı; iklim değişikliğinin olumsuz etkileri, kırsal alanların boşalması sonucu kırsala götürülen hizmetlerin azalması, toprak tahribatı sonucu biyoçeşitliliğin azalması ve üretim maliyetlerinin artması gibi farklı sebepler üzerinden de ele alınmıştır.

İlgili makro planlar ve kırsal göç yazınında yer alan faktörler birlikte incelendiğinde göç kararının birçok faktörün bir araya gelmesi sonucu alınan zor bir karar olduğu görülmektedir. Bu noktada kırsal göçü azaltmak adına atılan her adımın, GÇPD gibi, kırsalın dezavantajlı grubu olan gençlerin göç kararı almalarına sebep olabilecek faktörlerin azaltılmasına hizmet edebileceği fakat bununla birlikte tek başına yeterli olamayacağı söylenebilir.

4.2 Genç Çiftçi

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk "Bütün ümidim gençliktedir." sözü ile yeni bir devletin kurulduğu günlerde gençlerin önemine vurgu yapmıştır. Gençler bir devletin doğuşunda, bir medeniyetin yükselişinde ve bir ülkenin kalkınmasında kilit rollere sahiptirler. Gençliği olmayan (burada nitelik kadar niceliğin varlığı da önemlidir) bir toplumun geleceği de bulunmuyor demektir. Özellikle ikinci dünya savaşı sonrası dönemde kırsal alanlardan şehirlere göç eden gençler şehirlerde yeni iş sahalarının açılmasına ve şehirlerin büyüyerek genişlemesine katkı sağlamıştır. Gençler şehirlere göçtükçe şehirler parıldamış fakat köyler aynanın karanlık tarafı gibi siyaha bürünmeye mahkum kalmışlardır. Bu durum yalnızca Türkiye'de değil gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkede bu şekilde süregelmiştir. Nüfus yenilenmesi konusunda üretken olan gençlerin kırsaldan kopuşları kırsal nüfusun yaşlanmasına ve zamanla bazı köylerin tamamen yok olmasına yol açmıştır. Yüzlerce belki de binlerce yıldır süre gelen tarımsal üretim gelenekleri ve bilgi birikimleri köylerde genç nüfus olmadığı için bir sonraki jenerasyona aktarılamamış ve zincirde kırılmalar yaşanmıştır. İşte bu noktada gerek Türkiye gerekse diğer dünya ülkeleri kırsal kalkınma desteklerinde gençlere ayrı bir önem atfetmekte ve kırsal alanlarda genç nüfusun istihdam edilebilmesi adına farklı projeleri peşi sıra uygulamaya koymaktadırlar. Tez çalışmasının bu bölümünde öncelikli olarak dünyada genç çiftçilerin sosyo-ekonomik durumları, sorunları, beklentileri ve genç çiftçilere yönelik destekler sıralanmakta daha sonra ise genç çiftçi konusu Türkiye özelinde ele alınmaktadır. Böylelikle, dünyada ve Türkiye'de genç çiftçilere yönelik yaklaşım farklılıklarının ve benzerliklerinin neler olduğu, dünyadaki iyi/kötü uygulama örneklerinden ne gibi dersler alınabileceği gibi konuların değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

4.2.1 Avrupa Birliği'nde genç çiftçi

Avrupa Birliği, 18 trilyon doların üzerindeki ekonomik büyüklüğü ve 513 milyonu aşkın nüfusu ile dünya üzerinde hem ekonomik hem de nüfus anlamında önemli bir yere sahiptir. AB'nin olmadığı bir ekonomik düzenin düşünülmesi en azından şu an için pek mümkün görülmediğinden dolayı AB'nin sürdürülebilir şekilde hayatta kalması ekonomik ve sosyal ilişkiler içerisinde olduğu tüm dünya ülkeleri adına önem arz etmektedir.

Dünyanın gözünün üzerinde olduğu AB'de gelecek adına tedirginlik veren en büyük sorunlardan birisi yaşanan nüfus problemidir. 2019 yılı itibariyle 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içerisindeki payının %28'in üzerinde olduğu AB'de 2070 projeksiyonlarında bağımlı nüfus olarak ifade edilen bu kesimin toplam içerisindeki payının %51,2'ye yükselmesi beklenmektedir (Anonymous 2020e). Bu beklenti, işgücünün de önümüzdeki yıllarda düşeceği anlamına gelmektedir. AB içerisinde nüfus yaşlanması sorunu belki de en çok tarım sektöründe hissedilmektedir. Ortak Tarım Politikası 2018 Göstergeler panelinde yer alan çiftlik yöneticilerinin yaş dağılımına ilişkin bilgi notundaki bulgulara göre Avrupa Birliği'ndeki çiftlik yöneticilerin %57,9'u 55 yaş üstü çiftçilerden oluşmaktayken, 35 yaş altındaki çiftlik yöneticilerinin toplam içindeki payı ise yalnızca %5,1'dir. Bu durum, 30 yıl sonrasında şu an için AB çiftliklerini yöneten kesimin artık tarlalarda gezemeyeceğini ve aynı zamanda yeni bir kuşağın gelmemesi durumunda tarlaların boş kalacağını göstermektedir. AB'de önümüzdeki 30 yıl hatta belki de daha kısa bir zaman dilimi içerisinde iradi veya zoraki sebeplerle tarım arazilerinin ve çiftliklerin kuşaklar arasında değişimi yaşanacaktır. AB içerisinde çiftlik nüfusunun yaş ortalamasının ülkelere göre dağılımı doğal olarak farklılıklar göstermektedir. Çiftliklerinde kuşak değişimi zamanının yaklaştığı, 55 yaş üstü çiftlik yöneticilerinin oransal olarak en yüksek paya sahip olduğu ülkeler %76,3 ile Güney Kıbrıs Rum Kesimi ve %76 ile Portekiz'dir. Sürdürülebilir tarımsal geleceğin anahtarı olarak kabul edilen 35 yaş altı genç çiftçilerin oransal olarak en yüksek paya sahip olduğu ülkeler ise %12,2 Avusturya, %11,1 Slovakya ve %10,2 Polonya şeklinde sıralanmaktadır (Anonymous 2018a).

Çizelge 4. 1 AB ülkelerinde çiftçilerin yaş gruplarına göre oransal dağılımları

Ülkeler / Çiftlik yöneticilerinin yaş gruplarına göre oransal dağılımı	35 yaşından küçük (%)	35-54 yaş arası (%)	55 yaşından büyük (%)
Avusturya	12,2	56,9	29,1
Slovakya	11,1	42,2	46,7
Polonya	10,2	51,3	38,4
Estonya	8,7	41,4	49,9
Fransa	8,3	47,2	44,3
Lüksemburg	8,1	45,7	46,2
Bulgaristan	7,4	32,2	60,3
Almanya	7,4	53,1	39,5
Litvanya	7,3	38,1	54,6
Belçika	6,0	42,0	48,8
İrlanda	6,0	39,8	54,2
Macaristan	6,0	35,9	58,1
İsveç	5,3	34,4	60,3
Hırvatistan	5,1	34,3	60,5
AB Ortalaması	5,1	36,9	57,9
Letonya	4,8	38,3	56,9
Slovenya	4,6	38,0	57,3
Çekya	4,4	36,8	58,8
Birleşik Krallık	4,4	33,5	62,0
İtalya	4,1	31,0	65,0
Hollanda	4,1	48,2	47,7
İspanya	3,8	39,3	56,5
Malta	3,8	30,5	65,8
Finlandiya	3,8	62,8	33,4
Yunanistan	3,7	35,4	60,9
Romanya	3,1	30,2	66,7
Danimarka	2,6	38,0	54,2
Portekiz	1,9	21,9	76,0
Güney Kıbrıs Rum Kesimi	1,3	22,4	76,3

Kaynak: Avrupa Komisyonu, Eurostat Farm Structure Survey (Anonymous 2016a)

AB ülkelerindeki çiftçi nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımını gösteren çizelge 4.2 ye göre AB’de 35 yaş altındaki toplam çiftçi sayısı 535 bin 770’dir. Sayısal olarak en çok genç çiftçi nüfusuna sahip olan ülkelerin başında 144 binden fazla genç çiftçi ile Polonya gelmektedir. Polonya’yı 105 bin genç çiftçi ile Romanya ve 46 bin genç çiftçi ile İtalya takip etmektedir. Danimarka, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Malta ve Lüksemburg ise binin altında genç çiftçiye sahip ülkelerdir. Genç çiftçilerin toplam çiftçi nüfusu içerisindeki oransal ve sayısal dağılımlarının yer aldığı çizelgeler karşılaştırıldığında Güney Kıbrıs Rum kesimi ve Danimarka’da hem oransal hem de sayısal anlamda genç çiftçi sorunu yaşandığı görülmektedirken Polonya ise her iki kriterde de bu ülkelerin tam tersi olumlu bir görünüme sahiptir.

Ortak bir tarım politikasına sahip AB üyesi ülkeler arasında genç çiftçi nüfusunun ülkeler arasında bu şekilde farklılıklar göstermesi; tarım arazilerine erişim zorlukları, ülkelerin miras hukukundaki farklılıklar, genç çiftçilere yönelik tarımsal desteklerin içeriği, ülkedeki istihdama ve tarıma yönelik genel politikalar ve kırsal altyapı imkanları gibi faktörlerle açıklanabilmektedir. Örneğin Danimarka’da tarımın daha büyük ölçeklerde ve daha modern koşullarda yapılmasına yönelik politikalar çerçevesinde 1990 yılında 79 bin olan çiftlik sayısı 2015 yılında 36 bine indirilmiş ve dolayısıyla ülkedeki çiftçi sayısı da önemli ölçüde azalmıştır (Anonymous 2016b). Danimarka’daki politikalardan farklı olarak ise Polonya’da 2000’li yılların başında %20’ye kadar varan işsizlik oranını azaltmak ve yeni iş fırsatları yaratmak adına tarım sektöründe özellikle gençlerin istihdamı hükümet politikası olarak teşvik edilmiş ve bu yönde destekler geliştirilmiştir. Örnek olarak sıralanan bu politikaların sonucunda Danimarka, AB içerisinde en az sayıda genç çiftçi nüfusuna sahip olan ülkelere birisi olarak, Polonya ise genç çiftçi nüfusu bakımında çizelgenin en tepesinde yer alarak birbirlerinden ayrılmıştır.

Çizelge 4. 2 AB ülkelerinde çiftçilerin yaş gruplarına göre sayısal dağılımları

Ülkeler / Çiftlik yöneticilerinin yaş gruplarına göre dağılımı	35 yaşından küçük	35-54 yaş arası	55 yaşından büyük
Polonya	144.460	724.020	542.190
Romanya	105.590	1.032.630	2.281.020
İtalya	46.510	354.960	744.240
Fransa	37.910	215.380	202.100
İspanya	35.960	371.410	534.290
Macaristan	25.770	154.520	249.710
Yunanistan	25.120	242.760	417.020
Almanya	20.550	146.530	109.050
Avusturya	16.130	75.340	38.580
Bulgaristan	14.970	65.310	122.180
Litvanya	10.970	57.310	82.040
İrlanda	8.260	54.750	74.550
Birleşik Krallık	8.080	62.030	114.820
Hırvatistan	6.890	46.160	81.390
Portekiz	4.920	56.710	196.740
Letonya	3.360	26.790	39.780
İsveç	3.340	21.640	37.950
Slovenya	3.230	26.590	40.070
Slovakya	2.840	10.830	11.980
Hollanda	2.290	26.830	26.560
Belçika	2.200	15.480	18.000
Estonya	1.450	6.920	8.330
Finlandiya	1.190	31.220	16.590
Çekya	1.180	9.750	15.590
Danimarka	910	13.320	18.990
Güney Kıbrıs Rum Kesimi	460	7.820	26.670
Malta	350	2.840	6.130
Lüksemburg	160	900	910
AB Toplam	535.770	3.860.750	6.057.470

Kaynak: Avrupa Komisyonu, Eurostat Farm Structure Survey (Anonymous 2016a)

AB üyesi ülkelerde yaşayan genç çiftçilerin sayılarının artırılması ve tarımsal üretimde devamlılığın kesintiye uğramaması adına genç çiftçilere kırsalda refah imkanları sunulabilmeli ve gençlerin ihtiyaçları en iyi şekilde tespit edilmelidir bakış açısı ile 2015 yılında Avrupa Komisyonu, AB politikalarının oluşturulmasına ve genç çiftçilerin ihtiyaçlarını daha iyi tanımlanmasına yardımcı olacağına inandığı Genç Çiftçilerin İhtiyaçları (Needs of Young Farmers) başlıklı bir çalışma yürütmüş ve ardından elde edilen bulgulardan oluşan bir rapor yayınlamıştır. Bu raporun hazırlanması aşamasında yapılan anket çalışmaları 40 yaşın altındaki 2 bin 205 Avrupalı genç çiftçiyi kapsamaktadır.

Anket bulgularına göre AB ülkelerindeki genç çiftçilerin satın alarak veya kiralarak toprağa erişebilme sorunları sırasıyla %60,8 ve %56,8 ile en tepede bulunmaktadır. Ayrıca genç çiftçilerin, daha fazla mali desteğe (%38,4) ve krediye erişim imkânına (%33,4) ihtiyaç duydukları ve yeterli nitelikli işgücü bulmada zorluklar yaşadığı (%33,0) sonuçları da anket bulguları arasında yer almaktadır (Anonymous 2015).

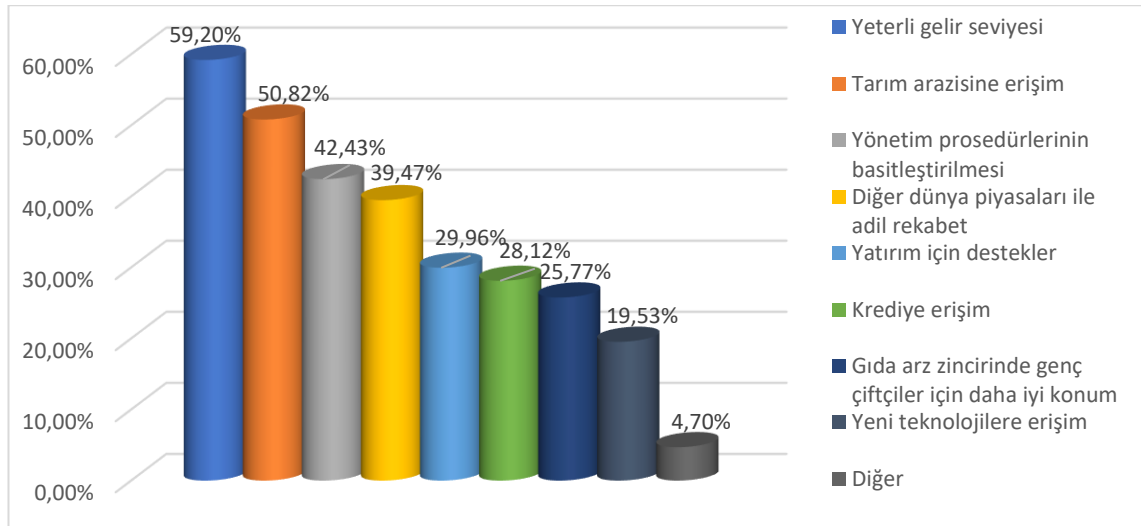
Çizelge 4. 3 AB'de genç çiftçilerin ihtiyaçları

İhtiyaç Tanımlamaları	AB-28 Ülkeleri %
Satın alınabilir tarım arazisine erişim	60,8
Kiralanabilir tarım arazisine erişim	56,8
Devlet destekleri	38,4
Krediye erişim imkânı	33,4
Nitelikli işgücü	33,0
Makineleşme	27,0
Diğer yasal meseleler ile ilgili düzenlemeler	23,0
Miras kanununda düzenlemeler	22,3
Yeni ve kullanılabilir bilgiye erişim	21,3
Mevsimlik işçi	20,6
Çeşitli eğitim, çalıştay ve ağlara erişim imkânı	18,8
Yayın hizmeti tavsiyeleri	18,3
Sigortaya erişim	14,7
Ailesi tarafından müdahaleye uğramadan çiftliği yönetebilme	14,6
Özel danışman tavsiyeleri	11,1

Kaynak: Avrupa Komisyonu (Anonymous 2015)

2017 yılında Avrupa Genç Çiftçi Konseyi (CEJA) ve Delaval tarafından AB'deki 40 yaş altı genç çiftçilerin ihtiyaçlarını ve yatırım kararlarını tespit etmek amacıyla başka bir anket çalışması yapılmış ve anketten elde edilen bulgular Sürdürülebilir Bir Sektörün Oluşturulması (Building a Sustainable Sector) başlıklı rapor haline getirilerek yayımlanmıştır (Anonymous 2017a).¹

Anket kapsamında, ekonomik olarak sürdürülebilir bir çiftlik geliştirmek adına en çok ihtiyaç duydukları üç başlığın ne olduğu sorusu genç çiftçilere yöneltilmiştir. Sorulan bu sorunun karşılığında elde bulgulara göre AB'de ikamet eden genç çiftçilerin ekonomik olarak sürdürülebilir bir şekilde çiftliklerini geliştirebilmeleri adına, %59,20'lik bir oranla, *yeterli/adil gelir seviyesine sahip olmaya* ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Günümüzde gençlerin tarım sektörüne girebilmeleri ve sektörde sürdürülebilir şekilde faaliyette bulunabilmeleri adına en çok ihtiyaç duydukları şeylerden birisi de tarım arazisidir ve bu tespiti destekleyecek şekilde, anket katılımcıları %50,82'lik bir oranla en önemli ikinci ihtiyaçlarının tarım arazisine erişim olduğunu ifade etmişlerdir. Tarımsal yönetim süreçlerinin basitleştirilmesi %42,43'lük bir yüzde ile katılımcılar tarafından en önemli üçüncü ihtiyaç olarak sıralanmıştır (Anonymous 2017a).

Şekil 4. 1 AB'deki genç çiftçilerin sürdürülebilirlik ihtiyaçları

¹ Anket, Nisan ve Ağustos 2017 arasında, 28 AB Üyesi Devlette yaşayan 40 yaşın altındaki 978 genç çiftçi ile internet üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Yukarıda belirtilen araştırmalarda yer alan bazı AB ülkelerindeki toplam genç çiftçi sayısı Türkiye’de bir ilde yer alan genç çiftçi sayısından bile az olabilmektedir. Genç çiftçi sayısının az olduğu ülkelerdeki sorunlarla çok sayıda genç çiftçiye sahip ülkelerdeki sorunların benzer olmayacağı düşünöldüğünde Türkiye’deki genç çiftçi araştırmalarına örnek olabilmesi açısından AB içerisinde 5000’den fazla genç çiftçiye sahip ülkelerdeki uygulamaların incelenmesinin daha önemli olduğu görölebilir. Bu kapsamda, özellikle araziye erişim sorunu ve diğer sorunların boyutlarının daha somut olarak değerlendirilebilmesi adına İngiltere, Almanya, İtalya ve Polonya’dan genç çiftçi sorunlarına ve iyi uygulama örneklerine yönelik bilgiler aşağıda özet olarak sunulmaktadır.

- Polonya: Ülkede genç çiftçi sayısının artması yönünde yaşanan en büyük engel Adamowicz ve Szepeluk’un (2016) çalışmalarında emeklilik yaşının yükseltilmesi sonucu gençlerin ebeveynlerinden arazileri devir alamamaları ile açıklanmıştır. Yaşlı çiftçilerin emeklilik yaşı yükseldikçe onların çocukları hayat kurabilmek adına tarım sektöründen başka sektörlerde arayışlara girmekte ve gittikçe tarımdan uzaklaşmaktadırlar. Kielbasa ve Puchala (2015) Polonya’nın Malopolska bölgesindeki yapmış oldukları araştırmalarının sonucunda genç çiftçilerin tarımda değerişimin öncüleri olacaklarını fakat bu değerişimin gerçekleşebilmesi adına genç çiftçilerin desteklenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.
- İtalya: Genç çiftçi sayısı bakımından AB’de ilk üç içerisinde ve ülkedeki genç çiftçiler sürekli olarak yeni fikirler geliştirerek tarımı daha cazip ve prestijli bir noktaya taşımaktadırlar. Örnek bir uygulama olarak Puglia bölgesindeki genç çiftçiler, görüşmeler yapabilecekleri ve iyi uygulama örneklerini paylaşabilecekleri “VaZapp” adında bir çiftçi birliği kurmuşlardır. VaZapp’ın vizyonuna göre çiftçiler sadece insanları besleyen kişiler değil aynı zamanda birer terapistlerdir. Bu anlayıştaki çiftçiler, kırsalda huzur arayan insanların doğa ile ilişkilerini sağlayan ve ihtiyaçları olan şeylere ulaşmayı onlara gösteren rehberler olabileceklerdir (Anonymous 2019b).

- İngiltere: The Guardian gazetesi 18 Kasım 2019 tarihinde internet sitesinde İngiliz bir genç çiftçi ve babasının hayatından kesit sunan on dokuz dakikalık bir belgesel yayınlamıştır. Bu belgeselde İngiltere’de genç çiftçilerin ebeveynlerinden arazi devralmada yaşadıkları sorunlar resmedilmekte ve projelerini hayata geçirmekte zorlanan genç çiftçilerin memnuniyetsizlikleri ifade edilmektedir. Belgeselde yer alan bilgiye göre İngiltere’deki çiftçi intiharları ülke genelindeki intihar ortalamasının iki katı kadardır. İntihar oranının çiftçiler arasında yüksek olmasının gerekçeleri arasında ise düşük kazanç, uzun süre ve yalnız çalışmak, kırsal toplumun bozulması gibi sebepler sıralanmıştır. Bu tablo, genç çiftçi konusuna yaklaşımda kuşak sorunları ve toplumsal düzendeki değişimin incelenmesi adına sosyolojik bir bakış açısının gerekliliğini vurgulamaktadır (Anonymous 2019a).
- Almanya’da genç çiftçilerin karşılaştıkları en temel sorun arazi pahalılığıdır. Brandenburg Bölge hükümetinin resmi verilerine göre bölgedeki bir hektar arazi 2004 yılında ortalama 2500 €’iken 2017 yılına gelindiğinde bu değer 11.000 €’nun üzerine çıkmıştır (Anonymous 2019b). Bu derece yüksek sabit maliyetler ile karlılığı nispeten düşük olan bir sektöre girilmesi cazip bir seçenek olmadığı için Almanya’da da gençlerin tarım sektöründe yer almaları ebeveynlerinin arazileri devretmelerine bağlı kalmaktadır.

❖ AB’de genç çiftçilerin yararlandığı destekler:

AB içerisinde tarımda yaşanan sorunların çözümü adına 1962 yılında Ortak Tarım Politikası (OTP) uygulanmaya konmuştur. OTP ile tarımsal üretimde sürekliliğin sağlanması ve tüketicilerin uygun fiyatlar ile gıdaya ulaşması hedeflenmektedir. OTP, pazar desteği, gelir desteği ve kırsal kalkınma desteği olmak üzere üç boyuttan ve iki sütundan oluşmaktadır ve 2018 yılında Avrupa Birliği çiftçileri OTP kapsamında 58,62 milyar Euro ile finansal olarak desteklenmiştir. OTP, 2014-2020 dönemi için reforma uğramış ve gençleri tarıma yönlendirmek adına geliştirilmiş tedbirlere kavuşmuştur. Genç çiftçiler OTP’nin iki sütunundan da destek almaktadır. OTP’nin birinci sütunu altında, üye devletlerin uygulamak zorunda olduğu Genç Çiftçi Programı’nın (Young Farmer Scheme) bir parçası olarak genç çiftçiler beş yıllık bir süre için çiftliklerine tahsis

edilen doğrudan yardıma %25 ek destek almaktadırlar (Granier 2015). OTP'nin ikinci sütunu altında ise genç çiftçiler, Avrupa Kırsal Kalkınma Tarımsal Fonu (EAFRD-European Agricultural Fund for Rural Development) tarafından ortak finanse edilen desteklere erişebilmektedirler. Bu destekler: tarımsal faaliyetlere başlangıç hibesini ve üye devletlerin Ulusal Kırsal Kalkınma Programlarına dahil etmeyi seçebilecekleri çeşitli ekonomik, çevresel, kalkınma ve yenilik tedbirlerini kapsamaktadır (Granier 2015).

OTP kapsamındaki genç çiftçi destekleri mekanizmasının işleyişine ilişkin tespitlerin yapılabilmesi adına 2017 yılında Avrupa Parlamentosunu bilgilendirmek amacıyla Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Portekiz, Polonya, İskoçya ve İrlanda'dan toplam 79 genç çiftçi ile bir çalışma yürütülmüş ve anket görüşmelerinin sonucunda elde edilen bulgular çerçevesinde öneriler geliştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre, genç çiftçilere yönelik doğrudan ödemeler arazi fiyatlarını daha da arttırarak arazi transferlerini caydırıcı hale getirmektedir sonucuna ulaşılmıştır. Buna benzer sorunlar Türkiye'deki Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı (IPARD) ve Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) desteklerinde de yaşanmaktadır. Verilen destekler sonrası satın alınacak ürünlerin değeri neredeyse destek miktarı kadar artmakta ve destek bir anlamda faydalanıcı açısından değersizleşmektedir. Diğer bir araştırma bulgusuna göre genç çiftçilerin desteklenmesi kadar önemli olan bir diğer konu da yaşlı çiftçilerin emekliliklerinin desteklenmesidir. Bu konu ile ilgili olarak yaşlı çiftçilere yönelik çiftlik devir teşvikleri araştırmanın öneriler kısmında sıralanmıştır. Araştırma sonucu getirilen önerilerin temel özelliği ise genç çiftçi desteklenmesi konusunda yeni bakış açılarının geliştirilmesi gerekliliği şeklinde özetlenebilmektedir.

4.2.2 Amerika Birleşik Devletleri'nde genç çiftçi

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), sahip olduğu tarımsal üretim değeri ve tarım ve gıda ürünleri ticaretindeki konumu ile dünya tarımsal istatistiklerinde tepe noktalarda yer alan önemli bir ülkedir. ABD'de her beş yılda bir tarım sayımı yapılmaktadır ve en son tarım sayımı 2017 yılında yapılmıştır. 2017 yılı tarım sayımı sonuçlarına göre ABD 3,4 milyon çiftçiye sahiptir ve bu sonuçlar 2012 sonuçları ile karşılaştırıldığında ülkedeki çiftçi sayısında %6,9'luk bir artışı göstermektedir. Amerikalı çiftçilerin %64'ü erkek

çiftçilerden oluşurken kadın çiftçiler ise %36'lık bir orana sahiptir. Çiftçilerin yaş grubuna göre dağılımına ilişkin bulgularda ise ABD'nin de tıpkı diğer pek çok ülke gibi tarımda çalışan nüfusun yaşlanması sorunu ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. 2017 tarım sayımına göre yaş ortalamasının 57,5 olduğu ülkede 35 yaşın altındaki çiftçi sayısı toplam çiftçi sayısının %8'ini temsil etmekte, 65 yaş üstü çiftçi sayısı ise toplamın %34'ünü oluşturmaktadır. Toplam genç çiftçi sayısının 321.261 olduğu ülkede genç çiftçilerin 205.100'ü erkek 116.151'i ise kadındır. Amerika'daki genç çiftçilerin %48,24'ü beş yıl veya daha az süredir çiftlik yönetme tecrübesine sahiptir. On yıldan uzun süredir çiftlik yöneten genç çiftçilerin toplam içerisindeki oranı ise %20,18 şeklinde hesaplanmıştır (Anonymous 2019d).

Çizelge 4. 4 Amerika Birleşik Devletleri genç çiftçi istatistikleri

ABD'deki genç çiftçi istatistikleri (35 yaş altı)	Çiftçi Sayısı
Toplam genç çiftçi sayısı	321.261
Genç çiftçilerin cinsiyete göre dağılımları	
• Erkek genç çiftçi sayısı	205.100
• Kadın genç çiftçi sayısı	116.151
Genç çiftçilerin öncelikli işi	
• Çiftçi	113.565
• Diğer	207.696
Genç çiftçilerin ikamet yeri	
• Çiftlikleri	216.709
• Başka bir yer	104.552
Genç çiftçilerin yıl içerisinde tarım dışında çalıştıkları süre	
• Tarım dışında çalışmayan	69.069
• 1-49 gün tarım dışı çalışan	34.628
• 50-99 gün tarım dışı çalışan	18.317
• 100-199 gün tarım dışı çalışan	32.307
• 200 günden fazla	166.940
Genç çiftçilerin kaç yıldır çiftlik yönettikleri	
• 5 yıl veya daha az	155.007
• 6-10 yıl arası	101.411
• 11 yıldan daha fazla	64.843

Çiftçilerin ülke içerisindeki dağılımı harita üzerinden incelendiğinde özellikle ülkenin güney eyaletlerinde ortalama çiftçi yaşının yüksek olduğu görülürken kuzeye doğru ilerlendiğinde yaş ortalamasında belirli oranda düştüğü gözlenmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında kuzey bölgelerinde yeni tarım arazilerinin tarıma açılması ve tarım

sektörüne yeni girenlerin bu bölgelerde tarıma başlamayı tercih etmesinin etkili olduğu değerlendirilmektedir (Anonymous 2019c).

ABD’de tarımsal faaliyetler geniş bir coğrafyada ve çok çeşitli alanlarda yürütülmektedir. Ülkenin eyaletleri arasındaki gelişmişlik farkları ve tarımsal üretim desenindeki farklılıklar genç çiftçilerin sorun ve ihtiyaçları ile ilgili ortak bir çerçeve sunulmasını zorlaştırmaktadır. Bu kısıtlılık göz önüne alınmakla birlikte çalışmanın bu bölümünde Milli Genç Çiftçiler Koalisyonu (National Young Farmers Coalition) tarafından ABD sebze üretiminin üçte birinin, meyve üretiminin ise üçte ikisinin gerçekleştiği California eyaletinde 114 genç çiftçi ile gerçekleştirilen anket çalışmasına ait bulgular ABD’deki genç çiftçilerin genel sorunları ve beklentileri ile ilgili fikir vermesi açısından özetlenmektedir.

Milli Genç Çiftçiler Koalisyonu’nun 2019 California Genç Çiftçiler Raporu, California’daki çiftçilerin %27’sinin henüz 10 yıldan daha az tecrübeye sahip olan çiftçilerden oluştuğunu ve bu sebeple sorunların doğru tespit edilip çözüm üretilmesinin sürdürülebilirlik açısından gerekliliğini vurgulamaktadır. Raporda yer alan anket kapsamında elde edilen bulgulara göre genç çiftçilerin %50’sinden fazlasının aile kurmak, ev sahibi olmak veya emeklilik için para biriktirebilmek gibi temel hedefleri gerçekleştirebilecek şekilde para kazanamamaktan şikâyetçi oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Irkçılık dolayısıyla pazara eşit ulaşım imkanının olmaması, iklim değişikliği ve ekstrem hava olaylarının tarımı sekteye uğratması, yeterli finansal desteğin olmayışı, nitelikli işçilerin tarım sektöründe çalışmayı bırakması, hükümet programlarındaki minimum kriterlerin tarıma yeni başlayan çiftçiler için sağlanmasının zor olması gibi şikâyetler de anketin sonuçları arasında yer almaktadır (Anonymous 2019e).

ABD’deki genç çiftçi istatistikleri ve genç çiftçilerinin sorunlarının ardından genç çiftçilere yönelik destek programları konusunda ABD Tarım Bakanlığı’nın (USDA) Ulusal Gıda ve Tarım Enstitüsü (NIFA) öne çıkmaktadır. USDA’nın araştırma, eğitim ve ekonomi görev alanlarında faaliyet yürüten dört ajanstan biri olan NIFA, federal fonları

ulusal ve küresel zorlukları etkin bir şekilde ele alan programlara yönlendirecek şekilde yapılandırılmıştır (Anonymous 2020b).

NIFA'nın internet sitesi bir çiftçinin yararlanabileceği programları ve başvurabileceği hibe desteklerini uygulama üzerinden listeleyerek çiftçilerin ihtiyaçları olan destekler hakkında kolayca bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır. Bu uygulama üzerinden *young* (genç) kelimesi filtreleyerek yapılan arama sonucunda altısı hibe programı olmak üzere gençlere yönelik toplam 33 farklı programa ulaşılmaktadır. Bu programların tamamı hakkında bilgi verilmesi bu çalışmanın kapsamını aşağıından dolayı hibe desteği içeren programlar bu bölümde yalnızca başlıklar halinde verilmiştir: *Tarıma Yeni başlayan çiftçileri yetiştirme programı; Ortaokulda Tarım Eğitimi Hibe Programı; Tarla ve Çiftlik Stres Yardım Ağı; Risk Altındaki Çocuklar, Gençler ve Aileler Hibe Programı; Yaygınlaştırılmış Gıda ve Beslenme Eğitimi Programı; Sürdürülebilir Kalkınma Programları.*

ABD'de genç çiftçilere yönelik destekler konusunda önemli bir sivil tecrübe örneği de bulunmaktadır. 2001 yılında kurulan Stone Barns Gıda ve Tarım Merkezi, ekolojik tarımın yaygınlaştırılması ve gıda tüketim bilincinin geliştirilmesi için faaliyetler yürütmektedir. Merkezin yürütmüş olduğu faaliyetler ilgi alanına giren gruplara göre farklılıklar göstermektedir. Merkez, "Food.ed" adını verdiği program ile öğretmenlere gıda konusunda eğitimler vermekte, öğrenciler için çiftlik ziyaretleri programları düzenlemekte, genç çiftçiler için konferans ve toplantılar organize etmektedir (Anonymous 2020c).

Stone Barns Gıda ve Tarım Merkezi'nin yürütmüş olduğu önemli çalışmalardan bir tanesi de "*Letters to a Young Farmer*" adını taşıyan ve Türkçeye "Bir Genç Çiftçiye Mektuplar" şeklinde çevrilebilecek olan kitabı yayınlamasıdır. Amerika'da 75 yaşının üzerindeki çiftçi sayısının 35-44 yaş arasındaki çiftçi sayısını tarihte ilk kez aştığını ve bu durumun önümüzdeki 10 yıl içerisinde çok ciddi sayıda çiftçinin emekli olacağı anlamına geldiğini vurgulayan kitap, tarıma yeni başlayacak olan genç çiftçiler için bir yol haritası olmayı amaçlamaktadır (Hodgkins ve Wormell 2017). Ülkenin önde gelen çiftçilerinden, yazarlarından ve tarım-gıda sektöründeki ilham veren kişilerden oluşan toplam 36 kişinin

mektuplar yazdığı kitap genç çiftçiler için hem yol haritası oluşturmakta hem de kendilerini değerli hissetmelerini sağlamaktadır. Kitabın kapağında yer alan Mark Bittman'a ait "Bu kitap size çiftçi olmayı istetecek" sözleri de kitabın gençler için çiftçiliği teşvik edici rolüne işaret etmektedir.

4.2.3 Japonya'da genç çiftçi

Köklü gelenekleriyle asırlardır homojen bir toplum olarak bir arada yaşamış olan Japon toplumu sanayileşme dönemi öncesine kadar tarım toplumu özellikleri taşımaktaydı. Halkın %80'inden fazlası köylerde ikamet etmekte, çeltik tarlalarında aile birliği veya köy içinden oluşturulan topluluklar tarafından pirinç üretimi yapılmaktaydı ve ürettiğini tüketen tarımsal anlamda dışa bağımlılığı bugüne oranla daha az olan bir toplum yapısı mevcuttu.

1950'lerde başlayan hızlı ekonomik kalkınma süreci sonucunda 1970'lere gelindiğinde Japon kırsalı genel gidişatın aksine, halef yetersizliği, doğurganlık oranında azalma, göç, evlenememe ve bağlı olarak tarımsal üretimin azalması gibi köyün geleceğini hem ekonomik hem de sosyal açıdan şekillendiren sorunlara gebe hale gelmiştir (Özşen 2011). Aradan geçen yıllarda uygulanan devlet politikaları istenilen etkiyi gösterememiş, Japonya kırsalındaki yaşlanma ve kırsalın terk edilmesi sorunu her geçen gün artmıştır. 2020 yılı itibariyle 126 milyon nüfuslu ülkede nüfusun %91,8'i şehirlerde yaşamaktadır (Anonymous 2020d). Ülkedeki ortalama çiftçi yaşı ise 65 yaşın üzerindedir.

Japon kırsalının sosyal ilişkileri, kadının üretim ve karar alma süreçlerinde ikinci planda olması, yaşlanan nüfusu, arazilerin terk edilmesi, köylerin boşalması, bölünmüş çok parçalı tarım arazilerinin varlığı Türkiye kırsalı ile benzerlikler göstermektedir. Bu sebeple Japon kırsalının sosyal yapısı ve genç çiftçi konusunu ele alışıncın incelenmesi Türkiye'deki genç çiftçi desteklerinin planlanmasına da yardımcı olabilecektir.

Japonya'da kırsal nüfusun yaşlanması sorunu köylerin kendilerini demografik olarak yenilemeyerek yok olmasına yol açacak noktadır. 1990'lı yılların başında Akira Ohno

Türkçe'ye Sınırdaki Köy (Japonca: Genkai Shuraku) olarak çevrilebilecek bir kavram ile Japon kırsalının demografik ve sosyal gerçeklerini temel alarak, köylerin yok olması sürecini sınıflandırmıştır (Özşen 2011). Ohno'nun analiz çerçevesine göre, 65 yaş üstü nüfusun köyün toplam nüfusunun yarısından fazla olduğu; cenaze, düğün, dini bayram, tarla ekimi, yol temizliği gibi topluca yapılan etkinliklerin yapılamaz hale gelmeye başladığı köyler Sınırdaki Köy olarak tanımlanmıştır. Yine aynı sınıflandırma içerisinde, 55 yaş üstü nüfusun köyün toplam nüfusunun yarısından fazla olduğu ve evin ve aile mirasının devamlılığını sağlayacak bireylerin fazla bulunmadığı köyler Sınırına Yaklaşan Köy (Jun Genkai Shuraku) olarak, 55 yaş altı nüfusun köyün toplam nüfusunun yarısından fazla olduğu ve evin ve aile mirasının devamlılığını sağlayacak nüfusun var olduğu köyler Sürdürülebilir Köy (Sonzoku Shuraku) olarak tanımlanmıştır (Ohno 2005, Özşen 2011). Ülkenin, özellikle kuzey eyaletlerinde göçe ve nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak kırsal alanların terk edilmesi ve köylerin yok olması sorunu bulunmaktadır.

Yukarıda resmedildiği şekliyle Japon kırsalında yaşanan sorunlar genel bir çerçevede Türkiye ile benzerlik göstermektedir. Konuyu genç çiftçi özelinde ele almak adına bazı istatistiki verilere ihtiyaç duyulmuştur ve Japonya'da genç çiftçi istatistikleri ve genç çiftçilerin tarım sektöründeki konumu ile bilgilere erişim noktasında Japon Tarım, Orman ve Balıkçılık Bakanlığı'nın (MAFF) hazırlamış olduğu 2017 yılı Japonya'daki Gıda, Tarım ve Kırsal Alanlar Raporu'ndan ve 2015 yılı Japonya Tarım Sayımı verilerinden yararlanılmıştır. 2017 yılı Gıda, Tarım ve Kırsal Alanlar Raporunda genç çiftçinin tanımı 49 yaş ve altındaki çiftçiler şeklinde yapılmaktadır (Anonymous 2018b). 2015 Tarım Sayımı verilerine göre, ülkede tarımsal faaliyetleri ticari olarak yürüten hane halkının %10'u (140.647) genç çiftçilerden oluşurken, %90'ı (1.188.916) ise 50 yaş ve üzeri çiftçilerden oluşmaktadır. Genç çiftçilerin %73,1'i on hektar veya daha fazla büyüklüğe sahip tarım alanını işlemektedir (Anonymous 2017c).

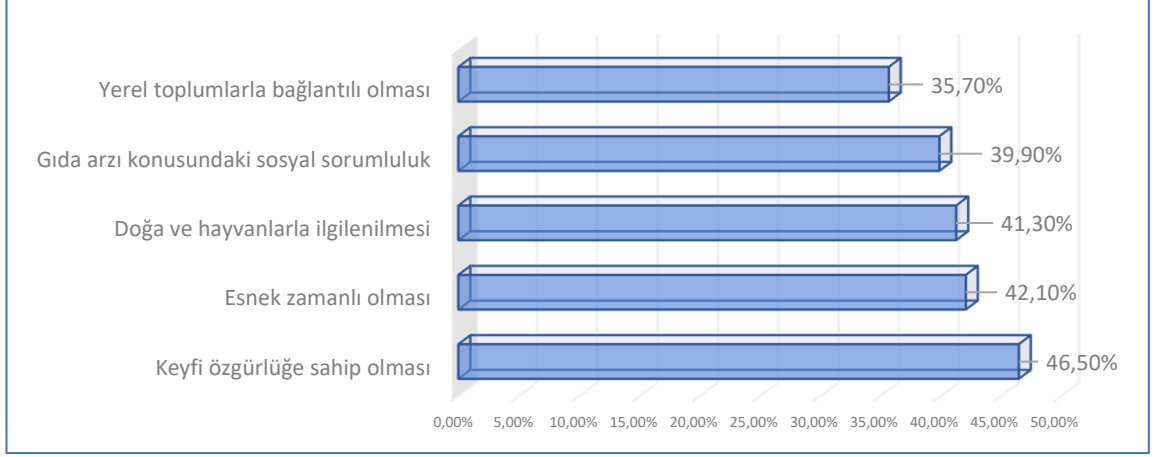
MAFF'in 2017 tarım raporu istatistiklerine göre pirinç ve hayvancılık ile uğraşan genç çiftçiler 50 yaşın üzerindeki çiftçilere göre daha az saat çalışmakta, tarımsal ekipmanlara daha çok yatırım yapmakta ve daha çok tarımsal gelir elde etmektedir (Anonymous 2018c). Bu istatistikler ülkedeki genç çiftçilerin tarıma yaklaşımlarının kendilerinden

önceki kuşaklara göre farklılıklar gösterdiğini ifade etmektedir. Özellikle, genç çiftçilerin bir önceki kuşağa kıyasla tarım sektöründen daha fazla gelir elde etmelerinin ardında yatan temel sebebin ülkenin sembollerinden birisi olan pirinç yetiştiriciliğinin yerine/yanı sıra katma değeri daha yüksek olan meyve sebze yetiştiriciliğine yönelmeleri olduğu söylenebilir.

Çizelge 4. 5 Japonya'da genç çiftçi ve 50 yaş üstü çiftçi karşılaştırması

Faaliyetler	Birimler	Genç çiftçiler	50 yaş üstü çiftçiler
Pirinç tarımı	Çalışılan süre (1dekar/saat)	34	58
	Tarımsal ekipmanlara sabit yatırım (Yen)	2,930	2,420
	Tarımsal gelir (10 bin Yen)	799	176
Hayvancılık	Büyükbaş hayvan başına çalışma saati	129	176
	Tarımsal ekipmanlara sabit yatırım (Yen)	6,628	3,480
	Tarımsal gelir (10 bin Yen)	1,188	505

MAFF'ın 2017 tarım raporunda, genç çiftçiler ile yapılan bir anket çalışmasının sonuçlarına da yer verilmektedir. 26 Ekim- 5 Kasım 2017 tarihleri arasında internet üzerinde yapılan ve 49 yaşın altındaki 1885 çiftçinin katılım sağladığı anketten elde edilen bazı bulgulara göre: Genç çiftçilerin %35,1'i Japon çiftçilerin iç piyasa kadar dış piyasalara da odaklanması gerektiğini ifade etmektedir; Genç çiftçilerin %56,7'si tarımsal pazarlama konusunda gelecekte geliştirilmesi gereken en önemli kanalın ne olduğu sorusuna "Doğrudan pazarlama" yanıtı vermektedir; Tarım sektöründe çalışmayı çekici kılan şeylerin neler olduğu sorusuna verilen en yaygın cevap %46,5 ile tarımda çalışmanın ihtiyari (keyfi) bir özgürlük sağlamasıdır. Genç çiftçiler tarafından tarım sektörünün cazip yönleri olarak değerlendirilen diğer başlıklar ise sırasıyla; zaman konusunda esnek olması, doğa ve hayvanlarla ilgilenilmesi, gıda arzı konusundaki sosyal sorumluluk ve yerel toplumlarla bağlantılı olmasıdır.

Şekil 4. 2 Japonya'daki genç çiftçilerin tarımı sevmeye nedenleri

Anket sonuçları, Japonya'daki genç çiftçilerin üretim desteklerinin yanı sıra ve hatta daha da öncelikli olarak pazarlamaya yönelik destekler beklediklerini göstermektedir. Ürettikleri ürünün kalitesine güvenen Japon genç çiftçiler uluslararası piyasaya açılmayı hedeflemektedir. Anket sonuçları arasında diğer bir önemli nokta ise Japon genç çiftçilerin tarım sektörünü özgür ve esnek olması gibi nedenler ile sevmelerinin yanı sıra toplumsal bir sorumluluk bilinciyle de tarım sektörüne yaklaşıyor oluşlarıdır. Bu yaklaşım, genç çiftçi projelerinde özellikle vurgulanması gereken bir konudur. Bir genç çiftçiye devlet tarafından verilen koşulsuz hibe destekleri sırasındaki eğitimlerde gençlerin kırsal ve tarım sektörü için neden önemli oldukları ve ne gibi bir sorumluluk üstlendikleri anlatılması, genç çiftçilerde bu yönde bir farkındalık geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

❖ Japonya'da genç çiftçi sorunu

Japonya'nın tarımsal işgücü 2000 yılında 3,9 milyondan 2018'de 1,8 milyona düşerek son yirmi yılda ciddi bir daralma yaşamıştır. Bu düşüş ile birlikte, 2017 yılında Japonya'daki çiftçilerin yaş ortalaması 66,7'ye yükselmiş ve bu durum tarım sektöründe sürdürülebilir rekabetçiliği etkin kılmak için gençlerin tarıma yönlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Tarımda yaş ortalamasının yükselmesi gözle görülür bir gerçek olmakla birlikte tarım sektörü özellikle son dönemde Japonya'nın gençleri arasında bir meslek olarak geçmiş döneme nazaran daha çekici hale gelmektedir. Bu durum, şehirlerde çalışmanın

kendilerine kırsal alanlarda tarımla uğraşmaktan daha iyi bir hayat sunacağına inanan ebeveynlerinin nesillerinden farklı olarak, gençlerin çiftçi olmaya dair önyargılarının bulunmaması ile alakalıdır (Izumi 2018).

Gençlerin tarım sektörüne olan ilgisi önemli olmakla birlikte sektöre girişin desteklenmesi gerektiği de bir gerçektir. Bu noktada Japonya hükümeti, 2011'den bu yana tarım sektörüne yeni girenlere yönelik destekler vermektedir. “Gençlerin tarıma girmeleri için sosyal yardım programı” (2017'den bu yana “Çiftçilik için insan kaynakları yatırım fonu” şeklinde revize edilmiştir), çiftçilik geçmişi olmayan yeni genç girişimlere yılda 1.500.000 Yen ($\approx$ 13.250 \$) hibe sağlanmasına yönelik desteklemeden oluşmaktadır. Bu destek yalnızca kendi çiftliğini kuran, tarım sektörüne yeni girmiş gençler için verilmektedir. Çiftçilikle halihazırda uğraşan gençler için başka destek programları da bulunmaktadır. Başlangıç destekleri, ilk iki yıllık eğitim döneminde ve çiftçiliğe başladıktan sonraki ilk beş yıllık dönemde verilmektedir. Uygulanmakta olan bu hükümet planının tarım sektörüne yeni girenlerin sayısının artması üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Program başlamadan önce, her yıl 45 yaşın altında ve çiftçilik geçmişi olmayan yaklaşık 1000 kişi çiftçiliğe başlamaktayken, programın başlamasından sonraki dönemde tarım sektörüne yeni giren kişi sayısı her yıl 2.500 kişi artmaktadır (Izumi 2018).

Izumi'nin çalışmasında (2018) tarıma yeni başlayanlara yönelik desteklerin yanı sıra 5 yıllık dönemin sona ermesinin ardından yaşanan sorunlara da değinilmektedir. Yeterli gelir elde edememek, tarımsal becerilere tam olarak hakim olamamak, yeni yatırımlar yapabilmek için gerekli finansal desteğe sahip olamamak gibi sorunlar Japonya'da tarım sektöründe bulunan gençler tarafından dile getirilmektedir. Izumi, bu noktada söz konusu sorunlara çözüm olabilecek ve çiftçilerin tarım sektöründeki desteklenme sürelerinin 5 yıldan 10 yıla ve daha da fazla arttırılmasını sağlayabilecek formülün Japon Tarım Kooperatifleri (JA) olduğunu öne sürmektedir. JA'nın çiftçilerin tarımsal becerilerini arttırmak adına eğitimler verdiğini, finansal ve tarımsal girdi anlamında desteklerde bulunduğunu ve ülkenin her yerinde örgütlenmiş olduğunu ifade eden Izumi, yerel bir JA kooperatifine üye olan genç çiftçinin bölgedeki yerel çiftçiler tarafından da hoş karşılanıp destekleneceğini savunmaktadır.

4.2.4 Afrika'da genç çiftçi

Genç çiftçi kavramı, İngiltere'nin dahil edildiği şekliyle 28 üyeli AB, tarımsal üretim değeriyle dünyanın en büyüklerinden birisi olan ABD ve kırsaldaki sosyal yapısı itibariyle Türkiye ile benzerlik gösteren Japonya üzerinden ele alınmıştır. Tez çalışmasının bu bölümünde ise önceki bölümlerde ele alınan gelişmiş ve gelişmekte olan ülke örneklerinin aksine genç çiftçi kavramı Afrika kıtasında bulunan az gelişmiş ülke örnekleri üzerinden incelenmektedir.

Ekonomik faaliyetlerinde önemli bir yer tutan ve nüfusun %60'ının geçimini sağladığı tarım sektörü Sahra Altı Afrika için temel sektör olmaya devam etmektedir (Anonymous 2014). Malavi ve Tanzanya, özellikle genç nüfusta yaygın yoksullukla birlikte ciddi istihdam zorlukları yaşamakta olan ülkelerdir ve bu sebeple gençliğin gelişimi hem Malavi hem de Tanzanya ve Zanzibar hükümetleri için önemli bir ulusal önceliktir. Bu öncelikler doğrultusunda Tanzanya hükümeti, Ulusal Gençlik İstihdam Yaratma Programını (NYECP) tasarlamış; Zanzibar hükümeti ise FAO faaliyetlerinin doğrudan katkıda bulunduğu Tarım Sektörüne Gençlerin Katılımını Destekleme Stratejisini geliştirmiştir (Anonymous 2014).

FAO, bu ülkelerdeki tarımda genç istihdamını arttırmak amacıyla yenilikçi bir kamu-özel entegre ortaklık modelini 2011 yılında uygulamaya başlamıştır. Entegre model, kırsalda yaşayan gençlere istihdam yaratılması konusundaki özel ihtiyaçlara cevap vermek açısından uygun bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Entegre model; kırsal gençlerin istihdam fırsatlarını arttırmayı, toprağa, krediye ve piyasalara yeterince erişimlerinin kolaylaştırılmasını ve aynı zamanda gençlerin ulusal ekonomik gelişimlerine ilişkin politika ve stratejik tartışmalara dahil olma fırsatlarını artırmayı amaçlamaktadır (Anonymous 2014).

FAO, uyguladığı bu entegre modeli kırsal kalkınma vaka çalışması olarak raporlamıştır. Raporda yer alan araştırma bulgularına göre Malavi, Tanzanya ve Zanzibar'daki genç çiftçilerin karşılaştığı sorunlar 6 başlık altında sıralanmaktadır: Eğitim, Tarım arazisine ulaşım (hayatta olan aile büyüğünün çocuklarına miras bırakması kötü alamet olarak

görüldüğü için gençler tarım arazilerinde söz sahibi olamamaktalar), Tarımsal mekanizasyon ve tarım algısı, Finans kaynaklarına ulaşım, Piyasaya ulaşım ve İklim değişikliğidir. Bu sorunlar karşısında FAO'nun uyguladığı entegre modelin ayrı ayrı çözümleri olmakla birlikte çözümlerin temelinde eğitim ve üretici birliklerinin rolü yer almaktadır. Geliştirilmiş olan eğitim modülü yerel eğiticiler tarafından yerel ihtiyaçlara göre gençlerle paylaşılmış ve öğrenilen teorik bilginin uygulamada karşılığının alınması adına üretici birliklerinin desteğine ihtiyaç duyulmuştur. Üretici birlikleri de hem arazi temini hem de ürünlerin satın alınması noktasında gençleri destekleyerek projenin başarıya ulaşmasına katkı sağlamıştır.

Çizelge 4. 6 Malavi, Tanzania ve Zanzibar'da genç çiftçi sorunları ve çözümler

Sorunlar	Çözümler
Yetenek gelişimi/ Eğitimler	FAO, genel anlamda tarımsal işletmeciliğe yönelik olarak hazırladığı Genç Çiftçi Tarım ve Hayat Okulları (JFFLS - Junior Farmer Field and Life Schools) eğitimlerini bölgenin yerel ihtiyaç ve taleplerine uygun olarak revize etmiş ve yerel dillere çevirmiştir. Eğitimler kamu-özel sektör ortaklığı modelinin katılımcıları arasından seçilen eğitmenlerce verilmiştir.
Tarım arazisine ulaşım	İhtiyaç duyulan tarım arazileri üretici örgütlerince ve yerel otoritelerce sağlanmıştır.
Finans kaynaklarına erişim	FAO tarafından verilen JFFLS sertifikası alan genç çiftçilere Üretici Örgütleri ve Yerel Otoriteler herhangi bir teminat şartı aramaksızın kredi imkanı sağlamıştır.
Piyasaya ulaşım	Üretici Örgütleri, ürünlerinin kabul edilebilir fiyat ile piyasada yer alması ve tarımsal potansiyele göre üretim yapmaları konularında genç çiftçileri desteklemiştir.
İklim değişikliği	Bölgenin gerçeklerine uygun olarak genç çiftçiler için iklim değişikliği bilgilendirme kitapçığı hazırlanmıştır.

Malavi, Tanzania ve Zanzibar'daki sonuçlar tarım sektörüne girmekte zorlanan gençlerin ortak bir koordinasyon ile desteklenmesi durumunda büyük farklılıkların oluşturulabileceğini göstermiştir. Söz konusu bu üç ülkede FAO'nun kamu-özel sektör ortaklığı modeli ile desteklenen 250 genç çiftçinin gelirleri yaklaşık olarak %60 oranında artış yaşanmış, tarımda görünürlükleri ve üretici örgütlerindeki varlıkları güçlenmiştir (Anonymous 2014).

4.2.5 Türkiye’de genç çiftçi

Kırsalda dönüşümün sağlanması, köy hayatının gelecek kuşaklara aktarılabilmesi ve tarımsal faaliyetlerin kesintisiz şekilde devam edebilmesi için diğer tüm dünya ülkeleri gibi Türkiye de genç çiftçilere ihtiyaç duymaktadır. Ortalama çiftçi yaşının 55 yaşı geçtiği Türkiye’de tarım sektörünü gençler için cazip kılmak adına doğrudan gençlere yönelik çeşitli destekleme programları özellikle Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından organize edilmektedir.

Gençler, kırsaldaki varlıkları ile yaşadıkları yeri canlandırmakta, sosyal ağlar kurmakta, üretim faaliyetlerine katılmakta ve evlenip çocuk sahibi olarak kırsal hayatın sürekliliğini bir sonraki nesle aktarabilmektedir. Varlıkları ile kırsala hayat veren gençlere kırsalın da iyi bir hayat sunabilmesi gerekmektedir. Burada karşılıklı bir ticaret söz konusudur. Gençler, kırsala verdiklerinin karşılığında hak ettikleri değeri elde edemediklerinde bu üretken değerlerini şehirlerde kullanmaya karar vermektedirler. Kırsalın, kendisine hayat olan gençleri göçler ile kaybetmemesi adına çoğu zaman desteklenmeye ihtiyacı bulunmaktadır ve bu desteklere kırsal kalkınma destekleri denilmektedir. Kırsal kalkınma destekleri, hayatın her alanını kapsayacak kadar geniş olduğu taktirde ancak hedefine ulaşacaktır. İşte bu çerçevede Türkiye’deki genç çiftçi konusuna yönelik araştırmada Tarım ve Orman Bakanlığı’nın kırsal kalkınma desteklerinin yanı sıra gençlere kırsalda hayat sunan/sunabilecek diğer desteklere de yer verilmiştir. Kapsam olarak, genç çiftçiliğin desteklenmesine yönelik programlara yalnızca devlet destekleri penceresinden bakılmayarak; vakıfların, derneklerin, kooperatiflerin ve diğer sivil toplum kuruluşlarınca yürütülen kırsala yönelik projelerinin de gençleri kırsalda yaşamaya ve tarımsal faaliyetler yürütmeye teşvik edebileceği vurgulanmaktadır.

❖ Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi (GÇPD) Programı

Tarım sektörünün ve kırsal alanın, kalkınma plân ve stratejileri doğrultusunda geliştirilmesi ve desteklenmesi için gerekli politikaların tespit edilmesi ve düzenlemelerin yapılması amacıyla 2006 yılında yürürlüğe giren 5488 sayılı Tarım Kanunu’nun Kırsal Kalkınma (Madde 15) ve Tarımsal Destekleme Araçları (Madde 19) dayanak gösterilerek

Bakanlar Kurulu tarafından, 16.02.2016 tarihinde “Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesine İlişkin Karar” metninin altına imza atılmıştır. Bakanlar Kurulu Kararına göre Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesinin amacı: “Tarımda sürdürülebilirliğin sağlanması, genç çiftçilerin girişimciliğinin desteklenmesi, gelir düzeyinin yükseltilmesi, alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması ve genç kırsal nüfusun istihdamına katkı sağlayacak kırsal alandaki tarımsal üretime yönelik projeleri desteklemektir.” (Anonim 2016a). Karar, 01.01.2016 – 31.12.2018 tarihleri arasında, kırsalda yaşayan genç çiftçilerin mahallinde uygulayacağı bitkisel, hayvansal, yöresel tarım ürünleri ve tıbbi ve aromatik bitki üretimine yönelik projelere otuz bin TL’ye kadar hibe ödenmesine ilişkin hususları kapsamaktadır. Kararda genç çiftçi tanımı; kırsal alanda ikamet eden, 18-40 yaş aralığında tarımsal faaliyet gösteren gerçek kişi olarak yapılmıştır.

Kararın ardından genç çiftçi projelerin desteklenmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek amacıyla 2016, 2017 ve 2018 yıllarında “Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ” adını taşıyan tebliğler Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Bu tebliğlerde; destek kapsamındaki proje konuları, başvuru yapacak genç çiftçilerde aranan kriterler ve başvurular arasında yapılacak olan sıralamalar için belirlenen sıralama kriterleri ifade edilmektedir. Sıralama kriterleri yıldan yıla farklılıklar göstermiştir fakat genel olarak değerlendirilirse belirlenen bazı kriterlerin GÇPD’nin kırsal kalkınma rolünü üstlendiği kadar sosyal bir destek olma kimliğine de sahip olduğunu göstermektedir. Örneğin, GÇPD sıralama kriterleri arasında organik tarım ve coğrafi işaretli ürünlere yönelik projelere 2018 yılında 6 puan verilirken engelli veya şehit yakını olan genç çiftçilere 10 puan verilmiştir. GÇPD’nin sıralama kriterlerinin değerlendirilmesine yönelik olarak Kan vd. (2018) ve Başaranoğlu’nun (2019) çalışmaları bulunmaktadır.

GÇPD programına ayrılan bütçe ve programdan yararlanan genç çiftçi sayısı yıllar itibariyle artış göstermiştir. GÇPD’nin 2016 yılı bütçesi 449.090.297 TL’dir ve toplam 14.978 genç çiftçi destekten yararlanmıştır. 2017 yılı bütçesinde 32 milyon TL artış yaşanmış ve toplam bütçe 482.010.000 TL’ye destekten yararlanan toplam genç çiftçi sayısı ise 16.067’ye ulaşmıştır. Son olarak 2018 yılında bütçe 501.900.000 TL olup

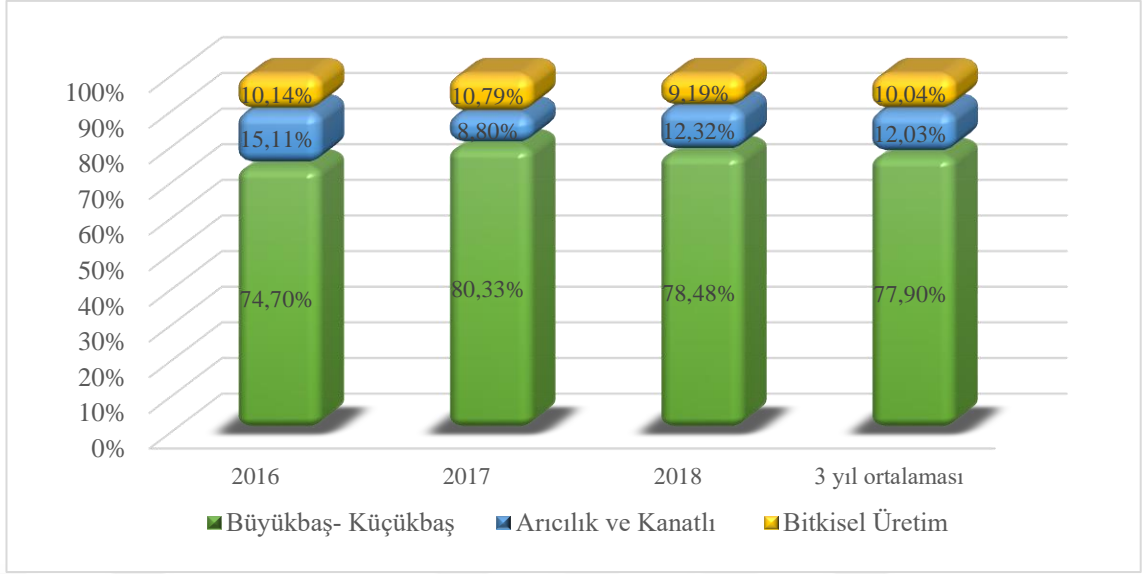
16.730 genç çiftçi GÇPD'den yararlanmıştır. Üç yılın sonunda ise toplam 47.775 genç çiftçiye uyguladıkları projeler için 1.433.000.297 TL destekleme ödemesi yapılmıştır (Anonim 2018b, Anonim 2019c).

Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 2018 yılında tarıma vermiş olduğu toplam destek miktarı 14.524.365.000 TL'dir ve GÇPD programı 501.900.000 TL ile tarıma verilen toplam destek miktarı içerisinde %3,45'lik paya sahip olmuştur (Anonim 2019c). 2018 sonrası dönemde de GÇPD kapsamında gençlere tahsis edilen bu payın tıpkı Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası örneği gibi kırsal destek tedbirleri arasında gençlere yönelik bir başlığın sürekli olarak yer alması daha çok gencin tarıma devamlı olarak teşvik edilmesi anlamında etkili olacaktır.

Çizelge 4. 7 GÇPD gerçekleştirmeleri

Proje Konusu	2016		2017		2018		Genel Toplam	
	Sayı (Kişi)	Toplam Tutar (TL)	Sayı (Kişi)	Toplam Tutar (TL)	Sayı (Kişi)	Toplam Tutar (TL)	Sayı (Kişi)	Toplam Tutar (TL)
Büyükbaş	8 514	255 420 000	9 184	275 520 000	9 236	277 080 000	26 934	808 020 000
Küçükbaş	2 680	80 400 000	3 724	111 720 000	3 894	116 820 000	10 298	308 940 000
Arıcılık ve Kanatlı	2 264	67 920 000	1 425	42 750 000	2 062	61 860 000	5 751	172 530 000
Bitkisel Üretim	1 520	45 350 297	1 734	52 020 000	1 538	46 140 000	4 792	143 510 297
Genel Toplam	14 978	449 090 297	16 067	482 010 000	16 730	501 900 000	47 775	1 433 000 297

Türkiye genelinde GÇPD'den yararlanmaya hak kazanan genç çiftçi projelerinin yıllara ve konularına göre oransal dağılımı Şekil 4.3'de yer almaktadır. Şekle göre, üç yılın sonundaki ortalamada büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığı konulu projeler %77,90'lık pay ile oransal dağılımda ve tutar bazında en çok desteklenen başlık olmuştur. Hayvancılık konulu projeler içinde büyükbaş hayvancılığı ile ilgili projelerin payı ise %72,34'dir.

Şekil 4. 3 GÇPD projelerinin konulara ve yıllara göre oransal dağılımı

❖ Kırsal Kalkınmada Uzman Eller

Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi Programının sona ermesinin ardından 11 Temmuz 2019 tarihinde Resmî Gazete’de yayınlanan Cumhurbaşkanı Kararı ile Kırsal Kalkınmada Uzman Eller (KUZEL) Projesi dönemi başlamıştır. Kararın gerekçesini Tarım Kanunu’nun 19. Maddesi oluşturmaktadır. Karara ilişkin tebliğ ise 17 Aralık 2019 tarihli Resmî Gazete’de “Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Kırsal Kalkınmada Uzman Eller Projelerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ” başlığı ile yayınlanmıştır.

Tarım, hayvancılık, ormancılık, gıda ve su ürünleri alanlarında eğitim veren meslek yüksekokulu veya üniversite mezunu genç nüfusun, kırsal alanda istihdamına katkı sağlamak, tarım, hayvancılık, ormancılık, gıda ve su ürünleri sektörlerinde girişimciliği destekleyerek bu faaliyetlerin uzman kişiler tarafından yapılmasını teşvik etmek, tarımsal üretimin miktarını, kalitesini ve verimliliğini arttırmak, kırsal alanda tarımsal üretim yapan mevcut işletmelere örnek ve önderlik oluşturacak sürdürülebilir yatırımların desteklenmesi amaçlarını taşıyan proje, Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü ile Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı koordinasyonunda, 2019-2020 yıllarında 4 pilot ilde (Amasya, Düzce, İzmir, Mardin) yürütülmektedir (Anonim 2019e).

Uygulanacak projelere 100 bin TL'ye kadar hibe ödemesi yapılmaktadır. Proje bütçesi katma değer vergisi (KDV) hariç hazırlanmaktadır. İlk dönem itibari ile proje kapsamında 238 başvuru yapılmıştır. Başvuruların illere göre dağılımı; Mardin'de 97, Düzce'de 51, İzmir'de 49 ve Amasya'da 41 proje şeklindedir. Başvuruların konularına göre dağılımında ise 157 proje ile Hayvancılık, hayvan sağlığı ve veterinerlik konuları en fazla ilgi gösterilen alanlar olmuştur. Ziraat ve bitkisel üretim alanında 73, orman ve orman ürünlerinde 4, su ürünlerinde 3 ve gıda alanında 1 proje sunulmuştur. 2020 yılının ikinci yarısında, destek verilecek işletmelerin kar-zarar durumu ve faaliyetleri yakından takip edilerek, olumlu etkilerin görülmesi halinde projenin 2021-2023 yıllarında bütün illerde uygulanması planlanmaktadır (Anonim 2020a).

KUZEL projesi GÇPD sonrası dönemde, GÇPD deneyimden çıkarılan dersler sonrası uygulanmaya konmuştur ve bu sebeple GÇPD'ye göre bazı farklılıklara sahiptir. Öncelikli olarak KUZEL projesinde hibe destek miktarı 100 bin TL'ye çıkarılarak yatırımların daha büyük ölçekte yapılması imkânı sağlanmıştır. KUZEL projesinin hedef kitlesi de GÇPD'den farklı olarak kırsalın en dezavantajlı gençlerinden değil, diploma sahibi eğitimli gençlerden oluşmaktadır. Üçüncü temel farklılık olarak ise KUZEL projesi pilot iller uygulaması ile başlatılmıştır ve pilot uygulamalarının sonuçlarına göre geliştirilecektir. Sıralanan üç temel nokta değerlendirildiğinde KUZEL projesinin GÇPD uygulamasında yaşanan sorunlardan dersler çıkardığı ve daha farklı bakış açısı ile genç çiftçi konusunu ele aldığı görülmektedir. Fakat, GÇPD ile benzer olarak KUZEL projesinde de hayvancılık konulu projeler ön plana çıkmaktadır. Hayvancılık destekleri konusunda IPARD ve KKYDP gibi kırsal kalkınma desteklerinin de varlığı düşünüldüğünde gençlere yönelik hazırlanan projelerde hayvancılık konusuna bu kadar çok ağırlık verilmesinin gerekliliği tartışılabilir. Gençlerden beklenti alınmış üretim anlayışı ile tarıma katkı sağlamaları şeklinde ise halk arasındaki ismi ile “inek destekleri” bu amaca belirli oranda hizmet edecektir fakat eğer gençlerden tarıma yenilik katmaları ve farklı değerler üretmeleri bekleniyorsa proje konularının seçiminde gençlerin farklı yatırımlara yönlendirilmesi gerekmektedir.

❖ Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından verilen diğer destekler

Tarım ve Orman Bakanlığı'nın son dönemlerde doğrudan gençlere yönelik olarak vermiş olduğu GÇPD ve KUZEL destekleri dışında gençlerin de yararlanabileceği kırsal kalkınma ve tarımsal yayım projeleri bulunmaktadır. Bu destekler doğrudan tez çalışmasının kapsamına girmemekle birlikte genç çiftçilere yönelik desteklerin geliştirilmesi noktasında katkıları olacağı gerekçesiyle çalışmanın bu bölümünde kısaca açıklanmaktadır.

Gençlere yönelik eğitim ve yayım destekleri

- *Tarımsal Yayım Hizmetlerinin Desteklenmesi Projesi:* Genç çiftçilere yönelik eğitim projesidir. 2008-2012 döneminde 552 genç bu eğitimlere katılmıştır (Anonim 2020b).
- *Tarımsal Nüfus Gençleşiyor Projesi:* Tarımsal Yayım Hizmetlerinin Desteklenmesi Projesi'nin devamı niteliğindeki proje kapsamında 2013-2019 döneminde 65.711 genç çiftçi eğitimlere katılım belgesi almıştır (Anonim 2020b).
- *Sürü Yönetimi Elemanı Benim Projesi:* Sürü yönetmeye aday ve özellikle işsiz gençlerin mesleki niteliklerini geliştirmeye yönelik bir projedir. Proje kapsamında 2013-2019 yılları arasında toplamda 33.571 adet sertifika/katılım belgesi verilmiştir (Anonim 2020b).
- *Ekmek Sektöründe Gençlerin İstihdam Edilebilirliğinin Arttırılması Projesi:* Bu proje AB Erasmus+, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Tarım ve Orman Bakanlığı ve Estonya Gıda ve Fermantasyon Teknolojileri Merkezi ortaklığı ile yürütülmüştür. Projeyi önemli kılan nokta uluslararası ve çok paydaşlı bir proje olmasıdır. Kırsal gençliğin bu ve benzeri uluslararası mesleki eğitim projelerine katılmaları meslek sahibi olmaları kadar mesleklerini prestijli görmeleri açısından önemlidir (Anonim 2019c).
- *Tarım ve Orman Bakanlığı El Sanatları Eğitim Müdürlükleri Kursları:* Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde 6 adet El Sanatları Eğitim Merkezi Müdürlüğü bulunmaktadır ve bu müdürlüklerde 2018 yılı içerisinde toplam 1.555 kursiyere eğitim verilmiştir. Eğitim kursiyerleri kırsaldan şehirlere göç etmiş 15-24 yaş arası

çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Bu eğitimler, kırsaldan göç eden gençlerin sosyalleşme sorunları yaşamasının önüne geçmesi ve ileride mesleğe dönüşürebileceği bir el becerisine sahip olmaları açısından önemlidir (Anonim 2019c).

- *Tarımda Genç Girişimci Kadınlar Güçleniyor Projesi:* Proje 2018 yılında 29 ilde uygulanmıştır ve hedef kitlesi 18-40 yaş arası kadınlardan oluşmuştur. Kırsaldaki genç kadınların girişimciliğini teşvik etmeyi ve farkındalık oluşturmayı amaçlayan bu projede kırsal turizm de dahil olmak üzere beş başlık altında proje konuları desteklenmiştir (Anonim 2019c).
- *Tarım ve Orman Bakanlığı ile Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Arasında İmzalanan İş Birliği Protokolü:* 15 Ocak 2020 tarihinde imzalanan protokol sonrası başlatılmış bir proje henüz bulunmamaktadır. Fakat, gençlere staj ve burs imkanı verilmesi ve kırsaldaki gençlerin eğitimlerinin sağlanması gibi amaçlar ile imzalanan protokolün kırsal gençliğe ve kırsaldaki bilgi birikimine önümüzdeki dönemlerde katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir (Anonim 2020c).

Kırsal kalkınmaya yönelik destekler

- *Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı (IPARD):* IPARD programı 2011 yılından beri uygulanmaktadır ve toplam yatırım tutarı 10 milyar TL'lik 14.557 projeyi Türkiye'nin 42 ilindeki kırsal bölgelere kazandırmıştır. IPARD kapsamında toplamda 4.2 milyar TL hibe yatırımcılar ile buluşturulmuş ve bu sayede 60 bin insan şehre göç etmek zorunda kalmayarak doğduğu topraklarda iş imkanına kavuşmuştur (Anonim 2020d). IPARD programında 40 yaşının altındaki genç yatırımcılara hayvancılık sektöründe ilave %5 hibe sağlanırken, Çiftlik Faaliyetlerinin Geliştirilmesi Tedbiri kapsamında ise 40 yaşın altındaki başvuru sahiplerine ek 15 puan verilmektedir. Gençlere yönelik bu ayrıcalıklar sayesinde IPARD I ve IPARD II dönemlerinde toplam ödenen hibenin %68'i, toplam proje sayısının da %51'i genç yatırımcılara ait olmuştur (Anonim 2020d). IPARD destekleri sayesinde gençlerin kurmuş olduğu tesisler kırsalın sürdürülebilirliği için çok önemli bir yere sahip olmakla birlikte kırsalda yaşanan sorunların giderilmesi

adına gençlerin hem teknik bilgilerinin arttırılması hem de kırsalın yönetiminde söz sahibi olmalarının sağlanması gerekmektedir. Bu noktada ise IPARD'ın LEADER tedbiri ön plana çıkmaktadır. LEADER yaklaşımı ile kırsaldaki gençlerin Yerel Eylem Grupları (YEG) üzerinden kırsalın geleceği hakkında söz sahibi olmalarının ve yaşadıkları coğrafya için projeler geliştirilmelerinin önü açılmaktadır. YEG'lerin gelişmesi ve Türkiye kırsalında geniş bir yayılım göstermesi ile birlikte kırsala yönelik destekler yerel ihtiyaçlara ve gereksinimlere göre tabandan gelen projeler çerçevesinde planlanabilecektir. Bu sayede, yedi farklı coğrafi bölgeye sahip ülke için tek bir destekleme modeli içeren homojen ve bir türlü istenilen etkiyi veremeyen merkezi planlama sorunları da aşılmış olacaktır.

- *Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP):* Ulusal Tarım Stratejisi Belgesi kapsamında 2006 yılında başlatılan program ile kırsal kalkınma çalışmalarının etkinliğinin arttırılması ve kırsal toplumda belirli bir kapasitenin oluşturulması amaçlanmaktadır. Programdan yararlanmak için yapılan başvuruların incelenmesi sırasındaki ön değerlendirme kriterlerinde kadın ve gençler tarafından sunulan başvurulara 12 puanlık avantaj sağlanmaktadır (Anonim 2019f). Program kapsamında 2006-2019 dönemi boyunca toplam 11.131 proje tamamlanmış, 3 milyar TL'den fazla hibe ödemesi yapılmış ve 97 binden fazla kişiye istihdam sağlanmıştır (Anonim 2020e).

❖ **Diğer Bakanlıklarca verilen/verilebilecek ve kırsaldaki gençlerin de faydalanabileceği destekler/ destekleme önerileri**

- *Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın Destekleri:* Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın doğrudan genç çiftçileri hedef alan bir destek programı bulunmamaktadır. Fakat bununla birlikte Bakanlık tarafından verilen KOSGEB destekleri ve bölgesel Kalkınma Ajansları tarafından sağlanan desteklerden genç çiftçiler de faydalanma imkanlarına sahiptirler. Genç çiftçiler KOSGEB kapsamında online ücretsiz girişimcilik eğitimleri alarak kendileri için bir tür imtihana dönüşebilen hibe desteklerini en iyi şekilde yönetebilme adına kapasitelerini arttırabilirler. Kalkınma

Ajanslarının vermiş olduğu mali, teknik ve sosyal gelişme desteklerinden de kooperatif ortaklığı veya YEG üzerinden yararlanabilirler.

- *Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın destekleri:* Bakanlık, gençlerin kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılımını arttırmayı amaçlayan GENÇDES isimli bir destekleme programı yürütmektedir. GENÇDES doğrudan kırsal gençleri hedef almamakla birlikte kırsaldaki gençlerin de yararlanabileceği bir programdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı renkli bir mozaığe sahip Anadolu kırsallarında kırsal kalkınmaya ve kırsal gençlere fayda sağlayabilecek yeni programlar da geliştirme potansiyeline sahiptir. Yapılan saha çalışması sırasında genç çiftçilerin en çok yakındıkları konular arasında “görünmez oldukları” ve “seslerini duyuramadıkları” gibi sorunların yer aldığı not alınmıştır. Kırsal gençliğin görünürlüğünü arttırmak adına Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın uzmanları kırsallara giderek genç çiftçilerin sazları ile çaldıkları türkülerini kayıt altına alabilir, onların yaşam kültürlerini birkaç dakikalık videolar halinde belgeleyebilir ve internet sitesinden veya Youtube hesabından yayınlatabilir. Kırsal gençliğin sesinin duyulmasını istediği bu dönemde Kültür ve Turizm Bakanlığı daha önce hiç yapılmamış fakat çok da zor olmayan bu gibi farklı projeler ile gençlerin sesi olabilir ve kırsal kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasına katkı sağlayabilir.
- *Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB) Destekleri:* Adında gençlik olan bir bakanlığın genç çiftçilere yönelik doğrudan bir desteği bulunmamaktadır. Fakat bununla beraber, 2019 yılı içerisinde GSB ile Tarım ve Orman Bakanlığı arasında tarım, orman, geri dönüşüm gibi konularda projeleri desteklemek adına “Gönüllülük Alanında İş Birliği Protokolü” imzalanmıştır (Anonim 2019g). Bu protokolün yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından başlatılan ve vatandaşların öneri ve fikirlerini ilgili kamu kurumlarına doğrudan aktarabilmeleri ve hayata geçirebilmeleri amaçlayan "2019'da Ülkem İçin Bir Fikrim Var" projesi kapsamında yıl içerisinde paylaşılan 45 bin fikir arasından uygulanmaya konulmak adına seçilen fikir GSB'nin kırsal alana yönelik projeler geliştirmesi ile ilgili olmuştur (Anonim 2020f). GSB, kırsalda açacağı gençlik merkezleri ve yürütmüş olduğu “Temsilci Genç” gibi projelere kırsal gençliğin katılımını daha çok teşvik edecek

adımlar atarak kırsal gençliğin özellikle sosyal ihtiyaçları için önemli katkılar sunabilecek potansiyele ve imkanlara sahiptir.

❖ **Dernek ve vakıfların kırsal gençlik ve genç çiftçiler için sağladığı destekler**

Kırsal kalkınmaya ve kırsalda yaşayan gençlere yönelik faaliyetleri olan pek çok dernek ve vakıf dünyada olduğu gibi Türkiye’de de faaliyet göstermektedir. Çalışmanın bu bölümünde dernek ve vakıfların kırsal alanlarda gençler için neler yapabileceğini resmetmek adına Habitat Derneği, KOP Gençlik Derneği ve Türkiye Kalkınma Vakfı’nın faaliyetlerinden örnekler verilmektedir.

- *Habitat Derneği*: Habitat Derneği sürdürülebilir kalkınma alanında çalışan bir sivil toplum kuruluşudur. Habitat Derneği’nin çocuklara, kadın ve gençlere yönelik olarak düzenlediği otuzu aşkın projesi bulunmaktadır. Bu projelerden birisi de “Paramı Yönetebiliyorum” projesidir. “Paramı Yönetebiliyorum” projesi çiftçiler için özel bir içeriğe de sahiptir ve proje eğitmeni eğitimine katılmış gönüllü ziraat fakültesi öğrencileri ve genç çiftçiler bu eğitimlerden öğrenmiş oldukları bilgileri köylerde çiftçilere aktarmaktadırlar (Anonim 2020g). Örneğin, “Çiftçiler için Finansal Okuryazarlık” programına katılarak eğitici sertifikası alan veteriner teknikeri aynı zamanda da genç çiftçi olan Ali Rıza, program kapsamında öğrendiklerini önce kendi hayatında ardından ise köyünde uyguladığını ve başarılı sonuçlar aldığını Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu’nun (UNDP) internet sitesinde yer alan videoda anlatmaktadır. Genç çiftçi Alı Rıza’ya göre Habitat Derneği’nin başlığında “çiftçi” kelimesinin yer aldığı bir proje düzenlemesi bile çiftçiye değer verildiğinin gösterilmesi adına çok önemlidir (Anonim 2020h). Bir sivil toplum kuruluşunun düzenlemiş olduğu eğitimleriyle genç çiftçilerin ekonomilerine ve farkındalıklarına dokunmadaki başarısı bu örnek üzerinde somut olarak görülmektedir.

- *Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV)*: 1969 yılında resmen kurulan TKV, 50 yılı aşkın süredir kırsal alana yönelik birçok çalışma sürdürmüştür (Anonim 2020i). Günümüzde 14 ilde kırsal kalkınma faaliyetlerine yönelik olarak proje bazlı hizmetler sunan TKV’nin kırsala olan katkısı yalnızca projeler ile sınırlı kalmamaktadır. Kırsal

alan, kırsal gençlik, kırsal alanda emek, göç dinamikleri, alan bazlı yerel kalkınma, coğrafi işaretler vb. konularda tez yazmakta olan yüksek lisans öğrencilerine burs imkanı sağlayan TKV bu sayede kırsal kalkınma literatürünün genişlemesine de katkıda bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında yapılan saha araştırmaları için de TKV'nin burslarının katkısından yararlanılmıştır.

- *Konya Ovası Projesi (KOP) Gençlik Derneği*: KOP Gençlik Derneği, uluslararası faaliyette bulunmak, yurt dışındaki dernek veya kuruluşlara üye olmak ve bu kuruluşlarla proje bazında ortak çalışmalar yapmak ve yardımlaşmak amaçlarını taşıyan bir dernektir. Dernek; sosyal, eğitim, kültürel, iş istihdamına yönelik eğitimler vererek proje yazma ve uygulama alanında faaliyet göstermektedir (Anonim 2020i). Dernek, 2019 yılı içerisinde KOP (Konya Ovası Projesi) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve Türkiye Ulusal Ajansı'nın destekleri ile Gençlik ve Kırsal Kalkınma Çalıştayları ve bunların sonunda da Gençlik ve Kırsal Kalkınma Zirvesi düzenlemiştir. Çalıştayların benzeri diğer çalışmalardan ayrıldığı nokta ise katılımcıların gençlerden oluşmasıdır ki bu sayede gençlerin yine gençler için fikirler oluşturması amaçlanmıştır. Zirve Bildirisinde; medyadaki köylü imajının düzeltilmesi yönünde çalışmaların yapılması, tarım uygulamalı ders içeriklerinin okullarda yaygınlaştırılması, kırsalda yaşamak isteyen gençlere en az iki yıl süreyle sosyal güvence desteği verilmesi, kamu ve sivil toplum işbirliğiyle bir genç çiftçi akademisinin kurulması, genç çiftçilerin bilgi birikimi ve tecrübelerinin arttırılması amacıyla Erasmus tarzı değişim programlarının geliştirilmesi gibi öneriler yer almaktadır. Görüldüğü üzere bu öneriler Bakanlıklar tarafından verilen desteklerden farklılaşmaktadır ve bu durum gençlerin ihtiyaçlarının gençler tarafından ifade edilmesinin önemini vurgulamaktadır.
- *T.C. Ziraat Bankası Genç Çiftçi Akademisi*: Akademi, gençlerin tarıma olan ilgisini arttırmak, başvuru koşullarını taşıyan gençlere belirli konularda tarımsal üretim ve yatırım yapmayı öğretmek, eğitilmiş ve bilinçli genç çiftçiler yetiştirmek ve gençlere tarım alanında girişimcilik bilinci kazandırmak üzere Ziraat Bankası tarafından geliştirilmiş olan, Banka – üniversite- kamu ve özel sektör işbirliğine dayalı bir eğitim programıdır (Anonim 2020j). Kadın çiftçiler/çiftçi adayları, tarımla ilgili teknik lise

veya üniversite mezunları ve ailesine ya da kendisine ait tarım işletmesinde çalışanlar başvurular arasında önceliklendirilmektedir. Yapılan saha çalışmasından elde edilen bulgular ve benzer diğer çalışmaların bulguları genç çiftçilerin en büyük sorunlarından birisinin finansmana erişim sorusu olduğunu göstermektedir. Ziraat Bankasının üniversite ortaklığı ile yürütmüş olduğu bu proje sayesinde genç çiftçiler hem tarımsal işletmecilik konusunda eğitim alma imkanına hem de finansman imkanına erişmektedir.

5. ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmanın bu bölümünde Polatlı ilçesindeki GÇPD yararlanıcısı genç çiftçilerin demografik özellikleri (yaş, eğitim, medeni durum, sosyal güvenlik durumu), genel işletme bilgileri (üretim miktarı, gelir düzeyi, pazarlama), GÇPD desteğine yönelik değerlendirmeleri, geleceğe dair bakışları, göç konusundaki düşünceleri gibi ana konular incelenmiştir. Bu değişkenler frekans dağılımları, ki-kare analizi ve çapraz tablo değerlendirmeleri yardımıyla yorumlanmıştır. Araştırma bulgularının değerlendirilmesine yardımcı olması açısından araştırma sahasında hakkındaki genel bilgiler de bu bölüm içerisinde yer almaktadır.

5.1 Araştırma Sahası Hakkında Bilgiler

Polatlı İlçesi İç Anadolu Bölgesi'nin kuru soğan deposu ve önemli tahıl üretim merkezlerinden biridir. Coğrafi konumu, iklim özellikleri, jeomorfolojik özellikleri, toprak yapısı ve su kaynakları bakımından tarım yapılmaya oldukça elverişlidir. Tahıl üretiminin yanı sıra pazarlama noktasında da önemli bir merkezdir. Polatlı Ticaret Borsası, Konya'dan sonra işlem hacmi en yüksek olan ticaret borsasıdır. Türkiye'de ilk lisanslı depoculuk Polatlı Ticaret Borsası'nda yapılmaya başlanmıştır. Her yıl ülke genelinden alım satım işlemleri gerçekleştirilmektedir. Önemli ulaşım yollarının da ilçeden geçmesi ürünlerin pazarlama konusunda kolaylık sağlamaktadır. İlçe, ilk çağlardan bu yana yüksek bir tarım potansiyeline sahiptir (Koçak 2019).

- ❖ *Coğrafi Durumu:* Polatlı coğrafi konum olarak Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesinde, 39 derece 35 dakika kuzey enlemi ile 32 derece 08 dakika doğu boylamının kesiştiği noktada yer almaktadır. Ankara iline bağlı olan Polatlı ilçesi İç Anadolu Bölgesi Yukarı Sakarya bölümünde yer almaktadır. Polatlı kuzeyinde ve batısında tabii hudutlarla sınırlanmıştır. Kuzeyden Ankara çayı, batıdan gelen Porsuk Çayı, Sakarya nehri ile birleşmektedir. Bu akarsulardan sulama yapılarak yararlanılmaktadır. İlçe doğudan Haymana, batıdan Sivrihisar, kuzeyden Beypazarı, Ayaş, güneyden Yunak ve Çeltik ilçeleri ile sınırlanmıştır. Toplam yüzölçümü 3235 km² dir. İlçe coğrafi

olarak bir plato niteliği arz etmektedir. İlçe topraklarının %25 kadarı düzlük, geriye kalan bölümü ise dağlıktır (Koçak 2019).

- ❖ *İklim Durumu:* Polatlı'da genel olarak yazlar sıcak ve kurak kışlar soğuk ve yağışlı geçmektedir. Sahada iklim koşulları tarımı ciddi şekilde etkilemektedir. Çünkü Polatlı'da en fazla kuru tarım yapılmaktadır. Sulama imkânı bulunmayan bölgelerde bu aşırı sıcaklar verim düşüklüğüne sebep olmaktadır. Polatlı tarımsal üretim verilerini incelediğimizde kurak geçen yıllarda üretim miktarlarının önemli ölçüde azaldığı görülmektedir (Koçak 2019). Polatlı İlçesine en fazla yağış mayıs ayında 47 mm., nisan ayında 41 mm. olarak düşmektedir. Yağışlar kışın sıcaklıklar 0°C'nin altına düştüğü için kar şeklinde ilkbahar aylarında yağmur şeklinde düşmektedir.
- ❖ *Su Kaynakları:* Polatlı ilçesinin önemli su kaynaklarının başında Sakarya Irmağı, Ankara Çayı ve Porsuk Çayı gelmektedir. Şabanözü Deresi, Yaraözü Deresi, Babayakup Deresi ve Ilıcaöz Deresi de ilçenin temel su kaynakları arasında yer almaktadır.
- ❖ *Toprak Tipi:* Polatlı'da en yaygın olan toprak tipi kahverengi topraklardır. Bunların kireç oranı yüksek, drenajı iyi, üzerinde zayıf bitki örtüsü bulunmaktadır. Bu topraklar yaz ayları kurak geçtiği için uzun süre kuru kalmaktadır. Yağışın bol olduğu ilkbahar ve yaz mevsimi dışında kimyasal ve biyolojik çözünme yavaştır. Toprakta organik madde miktarı zayıf olduğu için ilçe gıda tarım ve hayvancılık müdürlüğü ziraat mühendisleri çiftlik gübresi kullanımını önermektedir. Çiftlik gübresi kullanımı ürün verimini artırmaktadır. Kahverengi topraklar tahılların yetişmesi açısından oldukça elverişlidir. Polatlı'da kahverengi topraklar üzerinde kuru tarım alanlarında en fazla tahıl üretimi yapılmaktadır (Koçak 2019).
- ❖ *Arazi Varlığı ve Üretim Deseni:* Polatlı İlçesi'nin mevcut arazi varlığı 328.272,70 hektardır. Bunun 224.058,70 hektarlık kısmı (%68) tarım arazisidir. 100.753,50 (%30,7) hektar çayır ve mera arazisi, 1.500 hektar (0,5) ormanlık, fundalık, çalılık, 1.960.50 hektar (0,6) tarım dışı arazidir. 217.658 hektar tarla alanının 34.291 hektarlık

kısımında sulu tarım, 152,042 hektarlık kısmında kuru tarım, 31,325 hektar alan ise nadas alanı olarak kullanılmaktadır. Arazinin %80'lik kısmında tahıl tarımı yapılmaktadır. Kalan %20'lik alanda ise kuru soğan, şeker pancarı, ayçiçeği gibi ürünler yetiştirilmektedir. İlçede sulu tarım arazileri akarsuya yakın bölgelerde bulunmaktadır. Mera alanları ise yükseltinin arttığı tarıma elverişli olmayan alanlardır (Koçak 2019).

- ❖ *Bitkisel üretim:* Polatlı İlçesi'nde karasal iklim koşulları hakim olmakla birlikte kahverengi topraklar yaygındır. Bu koşullara en uygun tarım ürünü tahıllardır. Tahıl üretimi yapılan toprakların %81,73'lük kısmında buğday, %15,97'sinde arpa, %1,54'ünde yulaf, %0,61'inde çavdar ve %0,15'lik bölümünde ise mısır ekilişi yapılmaktadır. Tahıllar dışında, Polatlı ilçesinde 61 bin hektarlık alanda şeker pancarı tarımı yapılmaktadır.
- ❖ *Hayvan varlığı ve hayvansal ürünler:* Polatlı İlçesi hayvancılık alanında önemli bir merkezdir. Büyükbaş hayvan yetiştiriciliği hem mera hayvancılığı hem de besicilik olmak üzere iki şekilde yürütülmektedir. Özellikle son yıllarda ilçede besi çiftliklerinin sayısında önemli bir artış söz konusu olmuştur (Anonim 2018c).
- ❖ *Beşerî Özellikler:* Polatlı nüfusu 2007 yılından itibaren genel olarak artış göstermektedir ancak belli yıllarda nüfus azalması da yaşanmıştır. 2007 yılında 118.454 olan nüfus, 2008 yılında 7.464 azalarak 110.990'a, 2012'de 119.349 olan nüfus, 2013'de 1.956 azalarak 117.393'e düşmüştür. 2017 yılında ise 124.464 olan ilçe nüfusu 2.117 azalarak, 2018 yılında 122.287'ye gerilemiştir. Son olarak 2019 yılında ise Polatlı nüfusu 122.287'ye yükselmiştir. Polatlı ilçesinde nüfusun cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde kadın ve erkek nüfusunun birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. 2019 yılında kadın nüfusu 62.476 iken erkek nüfusu da 62.599 şeklinde kayıtlara geçmiştir. Polatlı İlçesi'nde en fazla nüfus değeri 20-24 yaş grubu (10.487 kişi) ve 10-14 (9.443 kişi) yaş gruplarında görülmektedir. 20-24 yaş grubunun toplam nüfus içerisindeki değeri %8,5'tir (Anonim 2020k). Eldeki verilerden yola çıkarak Polatlı'nın genç (aktif) nüfusa sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu

genç nüfus oranı ilçenin üretime katkı sağlayabilecek iş gücü potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir.

5.2 Sosyo-Demografik Bulgular

Araştırma kapsamındaki GÇPD yararlanıcılarının demografik niteliklerinin ortaya konulması, genç çiftçilerin olgusal nitelikleri ve göç etme kararları üzerindeki etkilerinin belirlenmesi açısından önemlidir. Bu noktadan hareketle GÇPD yararlanıcılarının temel demografik nitelikleri araştırılmıştır.

5.2.1 Yaş gruplarına göre dağılımları

Genç çiftçilerin %45'i 25-30 yaş aralığında bulunmaktadır. 25-30 yaş arası ve 36-40 yaş arası genç çiftçilerin toplam içindeki oranları eşit şekilde %21,7'dir. En az sayıda genç çiftçinin bulunduğu grup ise %11,7'lik orana sahip olan 18-24 yaş arası grubudur.

➤ Yaş grubu- göç etme istekliliği ilişkisi

30 yaş altı genç çiftçilerin göç etme istekliliği oranı %44,1'iken 30 yaş üstünde bu oranın %26,9'a düştüğü tespit edilmiştir. 25-30 yaş arası grup %44,4 ile göç istekliliği oranında en yüksek yüzdeye sahiptir. Göç etme istekliliği oranı en düşük olan grup ise %15,4 ile 31-35 yaş arasındadır. Bu değerler 30 yaş barajının aşılması ve göç etme oranının düşmesi arasındaki pozitif bir ilişkinin varlığını göstermektedir. İlişkinin sebebi; gençlerin 30 yaşına kadar evlenme, gelir getirici bir iş sahibi olma, tecrübe kazanma, sosyal ilişkiler kurma gibi süreçleri tamamlayıp 30 yaşından sonra da kurulu düzeninde devam etmeyi tercih etmeleri ile açıklanabilir. Bu sonuç bizlere genç nüfusun kırsalda istihdamına yönelik desteklerde 30 yaş altı gençlerin önceliklendirilmesinin önemini göstermektedir. GÇPD programı da başvuru için belirlediği sıralama kriterlerinde 18-25 yaş arası gençlere 14 puan, 26-32 yaş arası gençlere 10 puan, 33-40 yaş arası gençlere ise 6 puan vererek yaşı daha küçük olan genç çiftçilere öncelik vermektedir.

5.2.2 Cinsiyet ve medeni durumlarına göre dağılımları

Ankete katılan toplam 60 genç çiftçinin 31'i erkek 29'u ise kadındır. Erkeklerin %29'unun ve kadınların ise %13,8'inin bekar olduğu tespit edilmiştir. Bekar erkek oranının yüksek olmasında genç kadınların köyde ikamet eden ve tarımla uğraşan erkeklerle evlenmek istememelerinin etkili olduğu, evlenemeyen erkek genç çiftçiler tarafından yapılan yüz yüze görüşmeler sırasında aktarılmıştır. Nitekim anket soruları arasında yer alan "Tarım sektörü ve kırsala dair yaşadığınız en büyük sorunlar nedir?" sorusuna verilen yanıtlar arasında sosyalleşememe ve evlenememe cevapları da yer almaktadır. Ayrıca, çizelge 5.1'de ifade edildiği üzere genç çiftçilerin %65'inin ve evli olan genç çiftçilerin de %59,6'sının aileleri ile birlikte yaşadığı tespit edilmiştir. Genç kadınların köyde yaşayan bir erkekle evlenme konusunda çekince yaşamalarındaki sebeplerden birisinin de aile konutunda yaşamak istememeleri olduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

Çizelge 5. 1 Medeni durumları ve anne-baba ile bir arada yaşama durumları

Medeni Durum	Anne-baba ile bir arada yaşıyor		Toplam
	Evet (%)	Hayır (%)	
Evli	59,6	40,4	100,0
Bekar	84,6	15,4	100,0
Toplam	65,0	35,0	100,0

➤ Cinsiyet, Medeni durum, aile ile birlikte yaşama – göç etme istekliliği ilişkisi

- GÇPD yararlanıcısı kadın genç çiftçilerin %37,9'u, erkek genç çiftçilerin ise %35,5'i göç etmek istediklerini ifade etmektedirler. Beklenen bir sonuç olarak kadınların göç istekliliği erkeklerden daha yüksek bir orana sahiptir.
- GÇPD yararlanıcıları arasında evli olan genç çiftçilerin %27,7'si göç etmek istediğini ifade ederken, bu oran bekarlarda yaklaşık üç kat artarak %69,2'ye ulaşmaktadır (Ki-kare P değeri: 0,02) . Bu sonuçlar GÇPD başvuruları için

belirlenmiş sıralama kriterleri arasında evli olan genç çiftçilere ek puan verilmesinin önemini de göstermektedir.

- Ailesiyle birlikte yaşayan genç çiftçilerin %33,3'ü göç etmek istediğini bildirirken, ailesi ile birlikte yaşamayan genç çiftçilerin ise %42,9'u göç etmek istediğini ifade etmektedir. Hem saha çalışmalarında hem de literatür taramalarında aileleri ile birlikte yaşamamanın genç çiftçiler için sorun oluşturabileceği değerlendirilmeleri yapılmaktadır. Fakat bu değerlendirmelere zıtlık oluşturacak şekilde ailesi ile birlikte yaşayan genç çiftçilerin göç etme istekliliklerinin daha az olduğunun tespit edilmesi birlikte yaşamamanın ekonomik açıdan, en azından katlanılan sabit maliyetlerin azaltılması yönüyle, daha avantajlı olmasıyla açıklanabilir.

5.2.3 Eğitim durumları

Genç çiftçilerin eğitim seviyelerinin yer aldığı çizelge 5.2 incelendiğinde %70 oranla ilkokul ve ortaokul mezunlarının toplam içerisinde çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Lisans mezunlarının oranı ise %6,7'dir. Bu sonucun ortaya çıkmasında lisans mezunu gençlerin kırsalda yaşamayı tercih etmemeleri ve/veya GÇPD başvuru kriterleri arasında eğitim seviyesi düşük olan gençlere öncelik verilmesinin etkili olduğu ileri sürülebilir. Başvuru kriterlerinde 2017 ve 2018 yıllarında okuma yazma bilenler ve ortaokul mezunlarına 14 puan, lise ve üstü okul mezunlarına ise 10 puan verilmiştir.

Çizelge 5. 2 Eğitim seviyelerine göre dağılım

Eğitim Seviyesi	Sayı	%
İlkokul mezunu	19	31.7
Ortaokul mezunu	23	28.3
Lise mezunu	13	21.7
Ön lisans mezunu	1	1.7
Lisans mezunu	4	6.7
Toplam	60	100

5.2.4 İkamet yerleri

Genç çiftçilerin %73,3'ünün mahallelerde (köy) yaşadığı belirlenmiştir. Yüzde 16,7'lik bir kesim ise hem köy hem de Polatlı'da ikamet ettiğini belirtmiştir. Genç çiftçilerin iki yerde birden ikamet ediyor olmalarının sebeplerinden bazıları aşağıda yer almaktadır.

- Çocuklarının okulunun ilçe merkezinde bulunması: *Köy ve Polatlı'da ikamet edenlerin %90'ının çocuğu bulunmaktadır.*
- Köylerinin ilçe merkezine çok uzak olması: *Köy ve Polatlı'da ikamet edenlerin %70'inin köyü Polatlı'ya uzak mesafelerde yer almaktadır.*
- Genç çiftçinin kendisinin ve/veya eşinin Polatlı'da bir işte çalışıyor olması.

Çizelge 5. 3 İkamet yerleri

İkamet Yerleri	Sayı	%
Polatlı	3	5,0
Ankara	2	3,3
Mahalle (köy)	44	73,3
Ankara dışında	1	1,7
Köy ve Polatlı	10	16,7
Toplam	60	100,0

5.2.5 Meslekleri ve yaptıkları iş

Genç çiftçilerin meslekleri incelendiğinde %50'sinin çiftçi %33,3'ünün ise ev kadını olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca genç çiftçilerden ön lisans ve lisans mezunları olanların arasında tekniker, sosyolog ve öğretmenlerin de yer aldığı tespit edilmiştir.

Genç çiftçilerin meslekleri ve tarımda çalıştıkları süre arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ki kare p değeri; 0,001). Mesleği çiftçi olanların tamamı yıl içerisinde 7 ay ve daha fazla süre tarımda çalışırken, mesleği ev kadını olanların %50'si 6 aydan az bir süre tarımda çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

GÇPD yararlanıcıların yaptıkları işlere bakıldığında ise %78,3'ünün çiftçilikle uğraştığı %20'sinin ise kendisini ev kadını olarak tanımladığı görülmüştür. Toplamın %1,7'sini temsil eden bir genç çiftçi ise memur olduğunu beyan etmiştir.

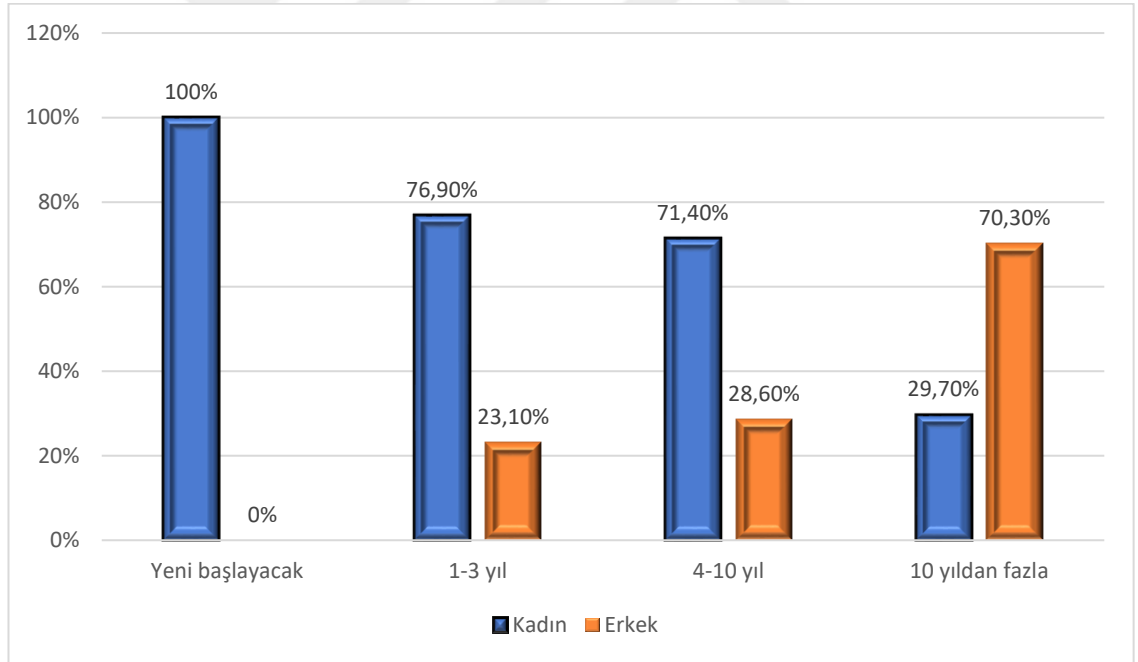
Elde edilen bulgular genç çiftçilerin meslekleri ile yaptıkları işler arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Böyle bir farklılığın ortaya çıkmasında ülkedeki genel istihdam oluşturma probleminin varlığı etkili olabilmektedir. Örneğin bu çalışma kapsamında kendisiyle görüşülen genç çiftçiler arasında iki yıllık ve dört yıllık üniversitelerden mezun olup tekniker, sosyolog, öğretmen gibi meslek unvanlarına sahip olan gençlerin işsizlik sebebiyle tarıma ve çiftçiliğe yöneldikleri tespit edilmiştir. Bu durum, tarım sektörünün özellikle Türkiye gibi genç nüfusu fazla ve gelişmekte olan ülkeler açısından istihdam yaratılması noktasındaki önemini göstermektedir. Meslek sahibi gençlerin kırsal alanlarda yaşayıp çiftçilik faaliyetleri yürüttüklerinin tespit edilmiş olması gelecek dönem genç çiftçi destekleme modelleri açısından da önemli bir noktadır.

Dünyadaki trendler incelendiğinde çiftçiliğin artık tam zamanlı bir iş olmaktan çıktığı ve yarı zamanlı bir iş olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu durum; şehir ve kırsal bölgeler arasında ulaşımın kolaylaşması, tarımda makineleşmenin artması, tarımsal gelirlerin tek başına yeterli olamaması gibi çeşitli sebeplerle açıklanabilir. İşte bu noktada, kırsalda yaşayan meslek sahibi genç çiftçilere yönelik destekleme modellerinin yalnızca çiftçiliği değil aynı zamanda gencin mesleğine dair destekleri de içermesi hem sürdürülebilirlik hem de kırsal kalkınma açısından farklı boyutlar açacaktır. Örnek üzerinden açıklanırsa; Polatlı ilçesinde genç çiftçi desteğinden yararlanarak 5 büyükbaş hayvana sahip olan bir sosyolog için aynı zamanda sosyologluk mesleğini köyünde de icra edebilmesi adına ek bir destek verilebilir. Bu destek, köyü ve çevre köyleri içine alacak bir sosyal araştırma için sosyoloğa ödenek verilmesi gibi proje bazlı olabileceği gibi evden çalışma modeli için gerekli altyapının sağlanması ile sürekli hale de getirilebilir.

5.2.6 Tarımda çalıştığı yıl

Araştırma kapsamında görüşülen genç çiftçilerin %61,7'sinin 10 yıl ve daha fazla süredir çiftçilik yaparken, %11,7'sinin 4-10 yıl ve %21,7'sinin ise 1-3 yıldır çiftçilik yaptığı tespit edilmiştir.

Tarımda çalışmaya yeni başlayacak olan genç çiftçilerin tamamı ve en fazla üç yıldır tarım sektöründe çalışanların %76,9'u kadınlardan oluşmaktadır. Bu sonuç, GÇPD'nin genç kadınları tarıma yönlendirmede başarılı sonuçlara ulaşabileceğini göstermektedir. Ayrıca destek sayesinde tarıma başlayan çok sayıda genç kadının varlığında, GÇPD'nin sıralama kriterleri arasında kadın çiftçilere ek puan verilmesinin de etkisinin olduğu değerlendirilebilir. GÇPD'nin sıralama kriterleri arasında kadın çiftçilere 2016 ve 2017 yıllarında 5, 2018 yılında ise 6 puan verilmiştir.

Şekil 5. 1 Tarımda çalışılan yıl - cinsiyet ilişkisi

5.2.7 Gelir düzeyi ve gelir kaynakları

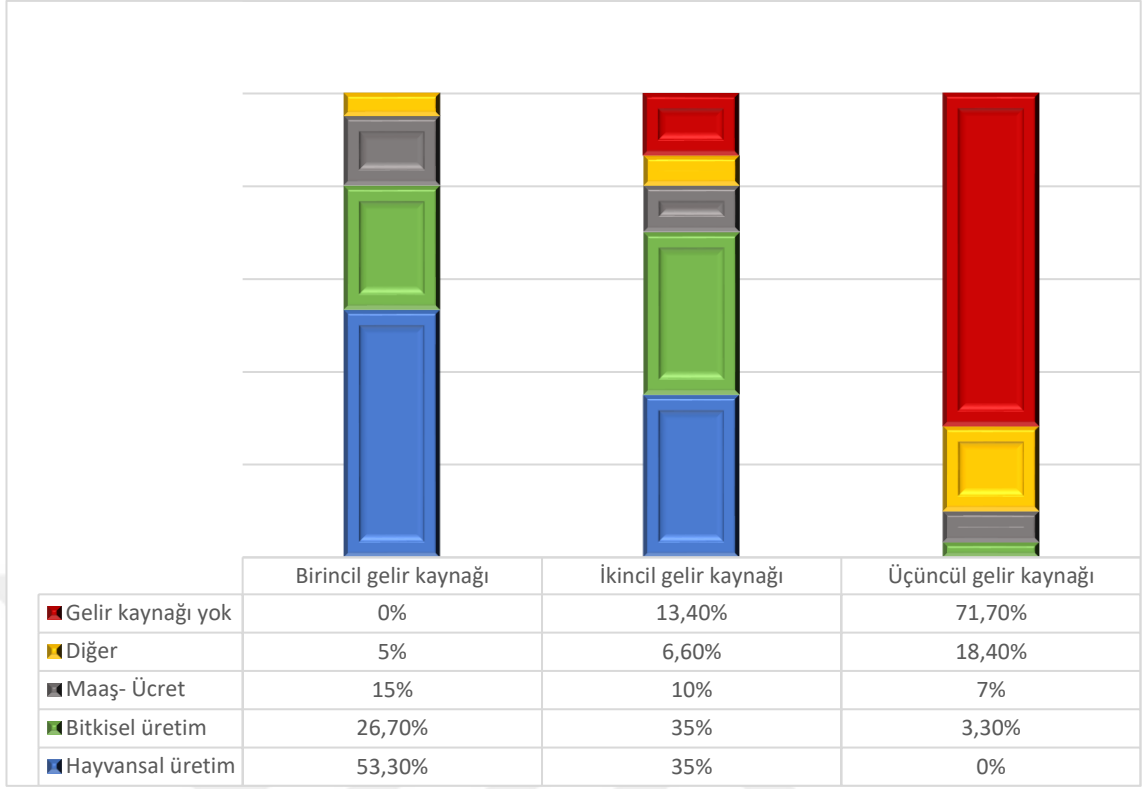
Anket kapsamında görüşülen genç çiftçilerin %36,7'sinin 1000-2000 TL arası, %33,3'ünün 2001-4000 TL arası, %25'inin 1000 TL'den az ve %5'nin ise 4001-10.000 TL arası aylık ortalama hane gelirine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Çizelge 5. 4 Aylık ortalama hane gelirleri

Gelir düzeyleri	Sayı	%
1000 TL'den az	15	25,0
1000-2000 TL arası	22	36,7
2000-4000 TL arası	20	33,3
4000-10.000 TL arası	3	5,0
Toplam	60	100,0

Kazanılan aylık ortalama hane geliri, içinde bulunulan topluma ve yaşam şartlarına bağlı olarak göreceli farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Bu sebeple, anket yapılan genç çiftçilere kendilerini hangi gelir sınıfında gördükleri sorusu yöneltilmiştir ve verilen yanıtlarda genç çiftçilerin %61,7'sinin kendilerini düşük gelirli olarak gördüğü, %35'inin orta gelirli ve yalnızca %3,3'ünün de kendisini iyi halli olarak değerlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

TÜİK'in verilerine göre 2019 yılı Türkiye Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYH) cari fiyatları 4.280.381.000 TL'dir (Anonim 2020). Bu miktar ülke nüfusu olan 83 milyon kişiye bölündüğünde kişi başı yıllık milli gelirin yaklaşık 51 bin TL, aylık olarak ise yaklaşık 4.200 TL olduğu tespit edilmektedir. Buna göre, araştırma kapsamında görüşülen genç çiftçilerin %61'inin Türkiye ortalamasının yarısından bile az aylık gelire sahip oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Kişi başı milli gelir ekonomik büyümenin ve bir ölçüde kalkınmanın göstergelerinden birisi olarak kabul edildiğinde, kırsalda yaşayan gençlerin bu gelir seviyeleri ile yoksulluk ve kapasite yoksunluğu barajlarını aşamayacakları ortadadır. Böylesi sınırlılıklara sahip olan genç çiftçilerin ise kendilerini geliştirmelerinin, yürüttükleri tarımsal faaliyetlerinde sürdürülebilirliği sağlamalarının ve içinde yaşadıkları kırsal kalkındırmalarının ne derece mümkün olacağı ise soru işaretidir.

Şekil 5. 2 Gelir kaynaklarının sınıflandırılması

Haneye giren gelir kaynaklarının sınıflandırılması şekil 5.2’de yer almaktadır. Şekle göre genç çiftçilerin hanelerindeki birincil gelir kaynağının %53,3’ünü hayvansal üretimden elde edilen kazançtan oluşurken, %26,70’inin birincil gelir kaynağı ise bitkisel üretimden sağlanmaktadır. Maaş, ücret karşılığı iş ve/veya ticaretten elde edilen gelir ise birincil gelir kaynağı sınıflandırmasında %15’lik paya sahiptir.

Genç çiftçilerin hanelerindeki ikincil gelir kaynaklarının oransal dağılımı:

- Hayvansal ve bitkisel üretim gelirleri %35’erlik paylarla toplamın %70’sini oluşturmaktadır.
- Genç çiftçilerin %13,40’ının hanesinde ikincil bir gelir kaynağı bulunmamaktadır.
- Maaş, ücret ve ticaretten elde edilen gelirler ikincil gelir kaynakları sınıflandırmasında %10’luk paya sahiptir.
- Babadan alınan cep harçlığı gibi diğer türlü gelirler ise toplamın %6,60’ını oluşturmuştur.

Genç çiftçilerin %71,70'inin hanelerinde üçüncü bir gelir kaynağı olmadığı tespit edilmiştir. Üçüncül gelir kaynağına sahip olan genç çiftçi hanelerinde ise bu gelir büyük oranda babadan gelen cep harçlıkları gibi diğer kaynaklardan sağlanmıştır.

➤ Gelir düzeyi – göç ilişkisi

- Aylık ortalama hane geliri 1000 TL'den az olan genç çiftçilerin %66,7'si bulunduğu yerden göç etmek istediğini ifade ederken bu oranın ortalama hane geliri yükseldikçe düştüğü tespit edilmiştir. Aylık ortalama hane geliri 1000 TL - 4000 TL arasında olan genç çiftçilerin %28,5'i göç etmek istekliliğine sahipken, 4000 TL'den fazla aylık ortalama hane geliri bulunan genç çiftçiler arasında ise göç etmek istediğini ifade eden bulunmamaktadır (Ki-kare P değeri: 0,017).
- Genç çiftçilerin kendilerinin ifade ettikleri gelir sınıfı ile göç istekliliği arasında da negatif yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Kendisini içinde bulunduğu topluma göre düşük gelirli olarak gören genç çiftçilerin %43,2'si göç etmek istediğini ifade ederken bu oran orta gelir gurubunda %28,6'ya düşmektedir. Kendisinin iyi halli bir gelire sahip olduğunu ifade eden genç çiftçiler arasında ise göç etme istekliliğini dile getiren olmamıştır.

5.2.8 Konut ve araba mülkiyet durumları

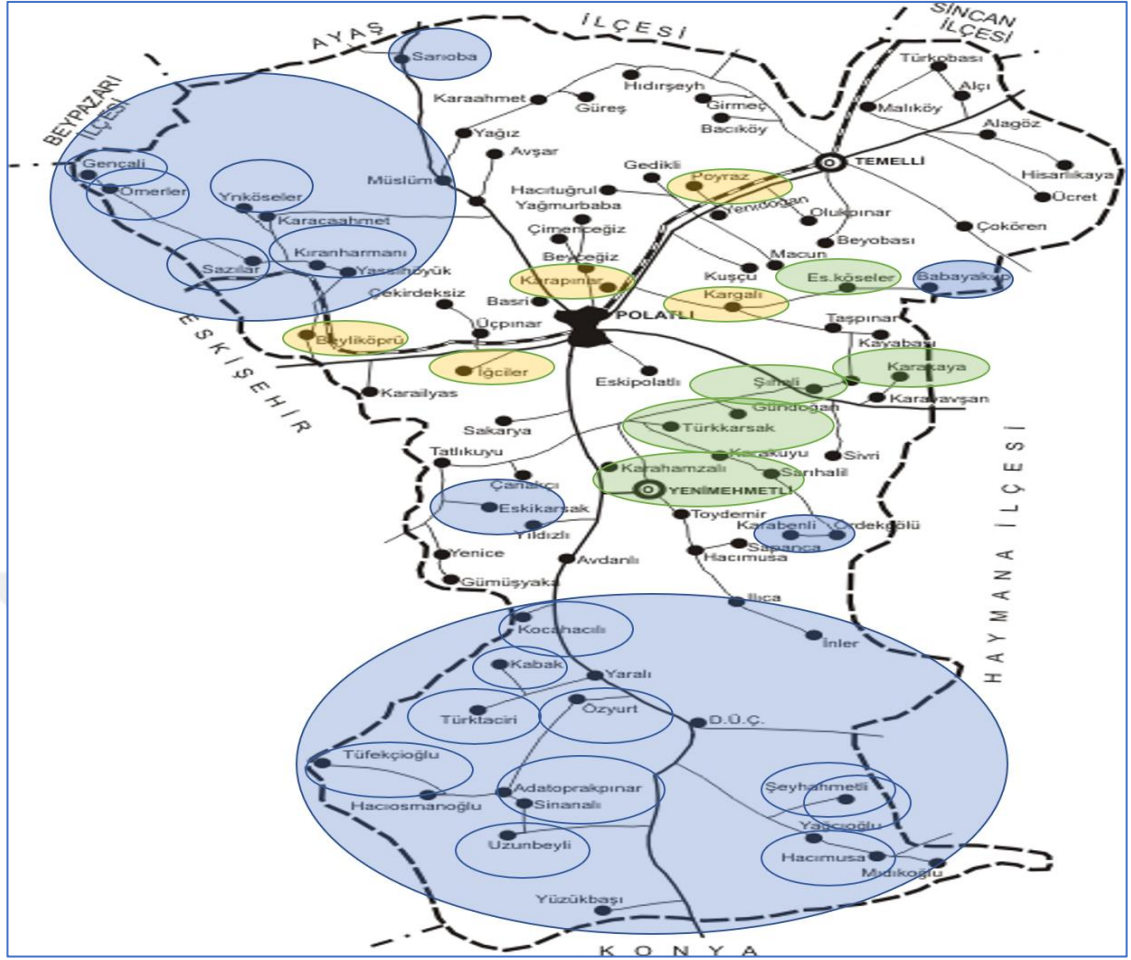
Genç çiftçilerin %63,3'ü aile konutunda ikamet etmektedir. Ev sahibi olanların oranı %28,3 iken kiracı konumunda bulunanlar ise toplamın %8,3'ünü oluşturmaktadır.

Genç çiftçilerin mahallelerinin Polatlı'nın ilçe merkezine olan uzaklığı ile konut mülkiyetleri arasında bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Polatlı'ya yakın mahallelerde (merkeze 20 km uzaklıkta bulunan) yalnızca 1 genç çiftçi aile konutunda ikamet ediyorken orta yakınlıktaki mahallerde (merkeze 20-30 km uzaklıkta bulunan) aile konutunda ikamet edenlerin oranı %45,5'dir. Polatlı'ya uzak mahallede (merkeze 30 km'den daha uzakta bulunan) ikamet eden genç çiftçilerin %74,4'ü aile konutunda

yaşamaktadır (Ki-kare P değeri: 0,004). Bu sonucun ortaya çıkmasında ilçe merkezinden uzaklaştıkça nakliye masraflarının ve inşaat maliyetlerinin artması sonucu yeni ev yapımının ekonomikliğini kaybetmesi etkili olabilir. Bu varsayımın yanı sıra ilçe merkezine uzak mahallelerde ikamet eden gençlerin gelir seviyesinin daha düşük olması, mahallelerdeki sosyal yapı (ilçe merkezine uzak köylerde ikamet edenler daha çok Doğu illeri kökenli ailelerden oluşmaktadır) ve diğer başka varsayımlarda ileri sürülebilir. Burada varsayımlardan daha önemli olan konu ise sonuçtur: ilçe merkezine uzak köylerde genç çiftçilerin ev sahibi olma oranı düşmektedir. Ev sahibi olmak bir anlamda o bölgede yerleşik olmayı da temsil ettiği için ev sahibi olma oranının düşük olduğu bölgelerde ilerleyen yıllar içerisinde göç eğilimlerinde artış görülmesi muhtemel bir senaryo olarak değerlendirilebilir.

Çizelge 5. 5 Konut mülkiyeti - ilçe merkezine uzaklık

Mahallenin ilçe merkezine olan uzaklığı		Konut Mülkiyeti			Toplam
		Ev sahibi	Kiracı	Aile konutu	
Polatlı'ya yakın	Sayı	4	1	1	6
	%	66,7	16,7	16,7	100,0
Polatlı'ya orta yakınlıkta	Sayı	4	2	5	11
	%	36,4	18,2	45,5	100,0
Polatlı'ya uzak	Sayı	9	2	32	43
	%	20,9	4,7	74,4	100,0
Toplam	Sayı	17	5	38	60
	%	28,3	8,3	63,3	100,0

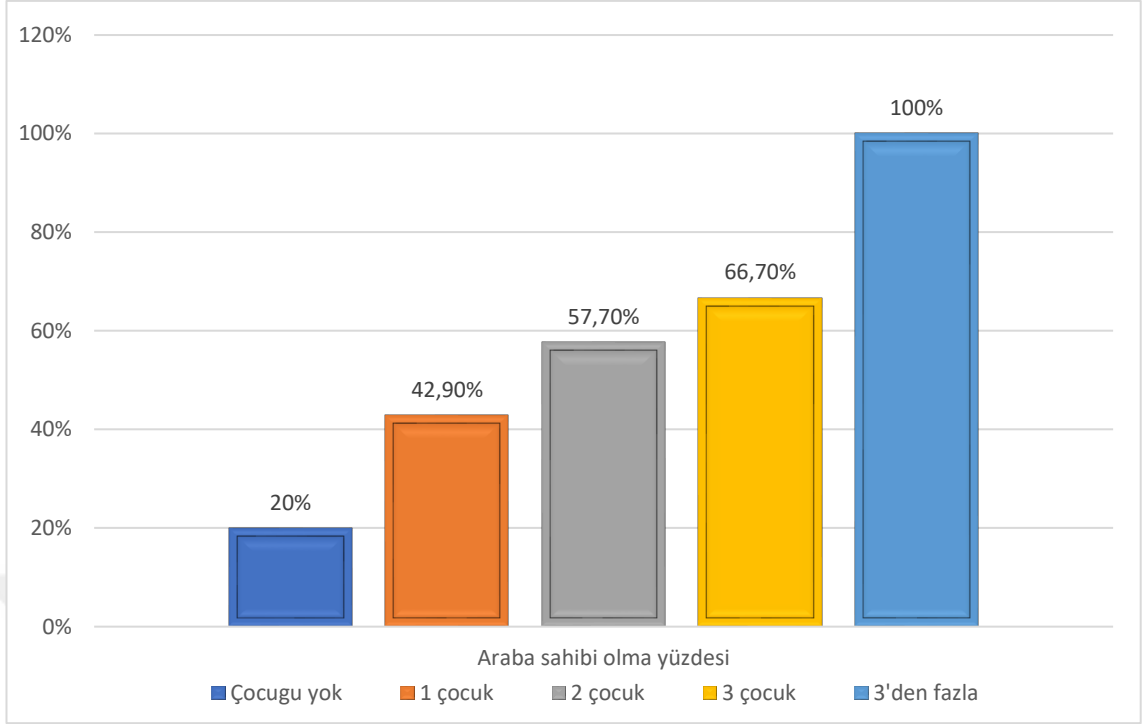

Şekil 5. 3 Mahallelerin Polatlı ilçe merkezine uzaklıkları

(Mavi grup- uzak mahalle, yeşil grup- orta uzaklıkta mahalle, sarı grup- yakın mahalle)

➤ Araba sahibi olma- çocuk sayısı arasındaki ilişki

Anket kapsamında görüşülen genç çiftçilerin %50'si en az bir arabaya sahiptir. Genç çiftçilerin çocuk sayıları ile araba sahibi olma durumları arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir (Ki-kare değeri: 0,034). Bu ilişki, çocuk sahibi genç çiftçilerin çocuğunun hastalanması durumunda hastaneye, okul çağına geldiğinde de okula götürülmesi için arabaya ihtiyaç duyduğu varsayımı ile değerlendirildiği için araştırma kapsamında ifade edilmiştir. Kırsalda, özellikle ilçe merkezine uzak mahallerde yeterli ulaşım altyapısının olmaması genç çiftçileri kendi çözümlerini geliştirmeye zorlayarak araba almalarına neden olmaktadır.

Şekil 5. 4 Araba sahibi olma - çocuk sayısı ilişkisi

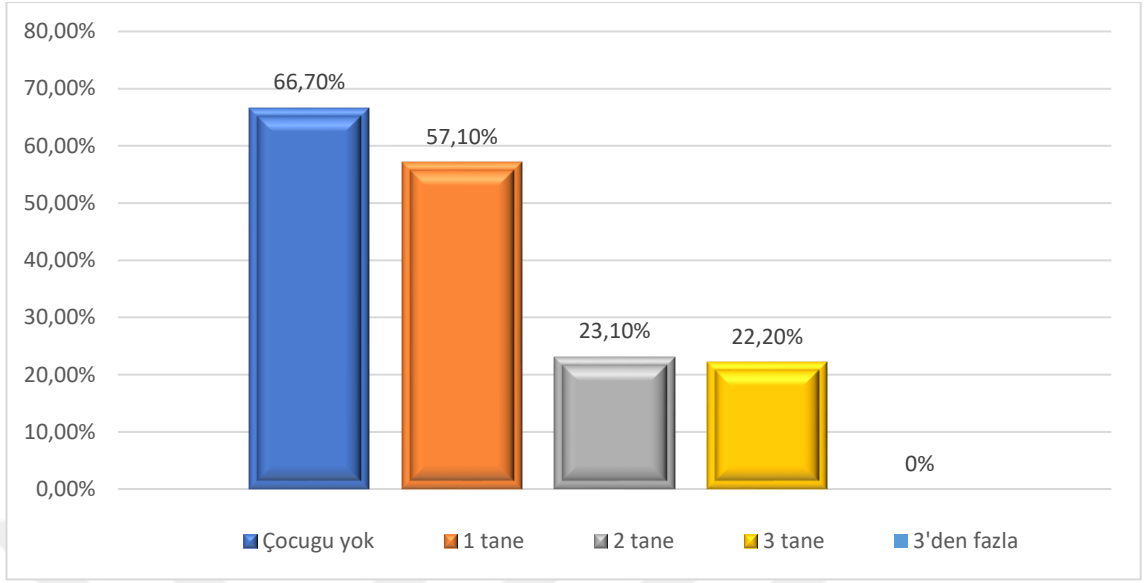
➤ Araba sahibi olma – göç etme istekliliği ilişkisi

Araba sahibi genç çiftçilerin %24,1'i göç etmek istediğini ifade ederken bu oranın araba sahibi olmayan destek yararlanıcılarında ise %48,4 olduğu tespit edilmiştir. Kırsalda yaşanan ulaşım sorunlarının göçe doğrudan etki edebileceği varsayımını destekler nitelikteki bu sonuca göre araba sahibi olmayan genç çiftçilerin göç etme istekliliği araba sahibi olan genç çiftçilere göre iki kattan daha fazladır denilebilir. Kırsalda toplu taşıma sorununun çözülmesi durumunda ise araba sahibi olma ile göç etme istekliliği arasındaki ilişkinin de önemini belirli oranda yitireceği varsayımında bulunulabilir.

5.2.9 Çocuk sayıları

Anket kapsamında görüşülen genç çiftçiler arasında evli olduğu halde çocuk sahibi olmayan yalnızca iki genç çiftçi bulunmaktadır. Genç çiftçilerin %63,3'ünün ikiden fazla çocuğa sahip olduğu tespit edilmiştir.

➤ Çocuk sahibi olma – göç etme istekliliği ilişkisi

Şekil 5. 5 Göç etme isteği - çocuk sayısı ilişkisi

Çocuk sayısı ve göç etme istekliliği arasında yapılan çapraz tablo analizinde çocuk sayısı arttıkça göç etme eğiliminin azaldığı tespit edilmiştir (Ki-kare P değeri: 0,001). Çocuk sahibi olmayan genç çiftçiler arasında göç etmeyi düşünenlerin oranı %66,7 iken üç ve daha fazla çocuğa sahip olan genç çiftçiler arasında göç etmek isteyen hiç kimse bulunmamaktadır. Bu tablonun ortaya çıkmasında farklı nedenler rol oynamış olabilir ve durum farklı şekillerde de değerlendirilebilir. Çocuk sahibi olmayanların çoğunluğunun bekârlardan oluşması ve özellikle bekâr erkeklerin köyde kendileriyle evlenmeye gönüllü kadın bulamadıkları için göç etmeye istekli oldukları anket kapsamında yapılan görüşmeler esnasında not alınmıştır. Diğer tarafta ise evli ve çocuk sahibi bireyler arasında çocuk sayısı arttıkça göç etme isteğinin azalması hem çok çocukla göç etmenin zor olması hem de kırsalda çok sayıda çocuğu büyütecek imkânlarla sahipken göç etmeye gerek duyulmadığı şeklinde yorumlanabilir.

GÇPD yararlanıcılarının çocukları ile ilgili bir diğer bulgu ise çocuklarının tarım sektöründe çalışmalarını isteyip istemedikleri ile ilgilidir. Genç çiftçilerin %61,6'sı çocuklarının tarım sektöründe çalışmalarını istemediklerini belirtmektedir (%43,3 kesinlikle istemiyor, %18,3 istemiyor). Genç çiftçilerin %26,7'si ise çocuklarının tarım sektöründe çalışmalarını istediklerini belirtmişlerdir (%11,7 çok istiyor, %15 istiyor).

Çocuklarının tarım sektöründe çalışmasını isteyip istememe konusunda kararsız kalan genç çiftçilerin oranı ise %11,7 olarak tespit edilmiştir. Polatlı özelinde değerlendirildiğinde kırsal alanda tarım dışında istihdam olanağı bulunan çok fazla seçenek olmadığı ortadadır. Dolayısıyla çocuklarının tarım sektöründe çalışmasını istemeyen %61,6'lık kesim, kendilerinden sonra gelecek bir sonraki neslin kırsalda yaşamayacağını düşünüyor değerlendirmesi yapılabilir.

5.2.10 Sosyal güvence durumu

Anket kapsamında görüşme yapılan genç çiftçilerin %73,3'ü sosyal güvence sahibiyken, %26,7'sinin sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Sosyal güvence sahibi genç çiftçilerin, sahip oldukları sosyal güvence türleri incelendiğinde; %48,3'ünün Bağ-Kur, %41,7'sinin ise diğer güvence sistemlerine bağlı oldukları tespit edilmiştir.

Sosyal güvence durumu ve geleceği nasıl gördükleri ile ilgili yapılan çapraz tablo analizine göre (Ki-kare P değeri: 0,001) eşinin veya babasının SGK'sından yararlanan veya SGK'lı bir işte çalışıyor olan GÇPD yararlanıcılarının hiçbiri geleceği olumsuz görmüyorken sosyal güvencesi Bağ-Kur olanların %51,7'sinin, sosyal güvencesi olmayanların da %43,8'inin geleceği olumsuz veya çok olumsuz gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Anket sırasında yapılan görüşmelerde çiftçilerin Bağ-Kur primlerini maddi sıkıntılarından dolayı düzenli ödeyemedikleri ve bu sebeple genç çiftçilerin, şehirde/ilçe merkezinde düşük maaşlı ama sigortalı bir işte çalışanların tarımda çalışanlardan çok daha güvenli bir geleceğe sahip olduklarına dair inanca sahip oldukları gözlenmiştir.

➤ Sosyal güvence – göç etme istekliliği ilişkisi (Ki-kare P değeri: 0,000)

Sosyal güvenceye sahip genç çiftçilerin %31,8'i buldukları yerden göç etmeyi düşündüğünü ifade ederken, sosyal güvencesi olmayan genç çiftçiler arasında ise göç etmeyi düşünenlerin oranının güvence sahibi genç çiftçiler arasında göç etmeyi düşünenlerin oranının iki katı yani %62,8 olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar gençlerin

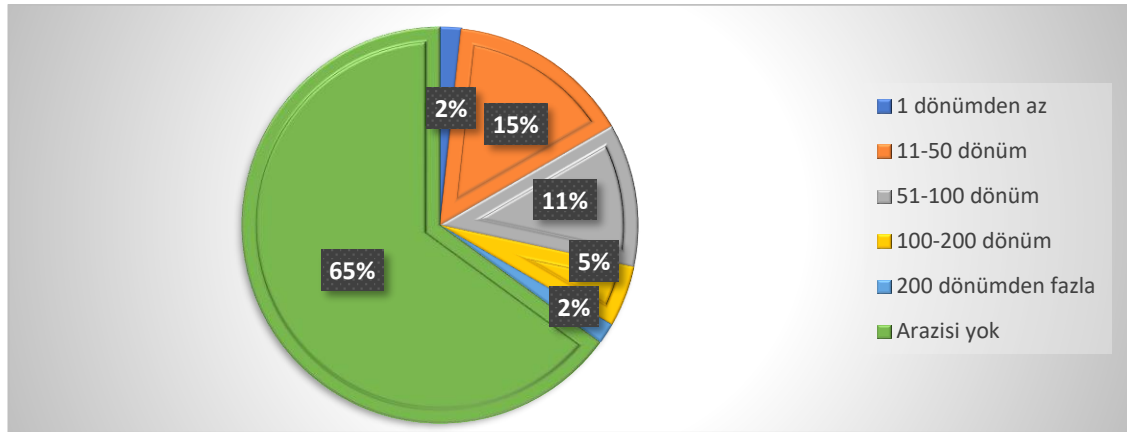
kırsaldan göçünü önlemeye yönelik destekleme programlarında sosyal güvence kaleminin de yer alması gerektiğini göstermesi açısından değerlidir.

5.3 Tarımsal Faaliyetler ile İlgili Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde Polatlı'daki GÇPD yararlanıcısı genç çiftçilerin tarım arazisi ve traktör mülkiyetleri, hayvancılık faaliyetlerine ilişkin bulgular, genç çiftçilerin tarımsal üretim yapma sebepleri ve tarım sektöründe çalışmaya devam etme konusundaki eğilimleri, ailelerinin genç çiftçilere olan yaklaşımları, genç çiftçilerin kooperatif ortaklıkları, tarımsal faaliyetler konusundaki eğitim durumları ve iklim değişikliğine karşı önlemleriyle ilgili anket çalışması sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

5.3.1 Arazi ve traktör mülkiyetlerine ilişkin bulgular

Anket çalışması neticesinde Polatlı'daki GÇPD yararlanıcılarının %65'inin kendi mülkiyetlerinde arazilerinin olmadığı, %51,7'sinin ise tarımsal faaliyetlerini yürütmek için arazi kiraladığı tespit edilmiştir. GÇPD yararlanıcılarının %38,5'inin ise ne kendilerine ait mülk arazinin ne de kiralık arazisinin olmadığı öğrenilmiştir.

Şekil 5. 6 Arazi mülkiyetlerinin dağılımı

GÇPD yararlanıcılarının %31,7'sinin hanesinde (kendisine, eşine veya birlikte yaşadığı babasına ait) traktör bulunurken %68,3'ünün ise hanesinde traktör bulunmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında görüşülen genç çiftçilerin mülk arazi varlıkları ile traktör sahibi olma durumları arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir (Ki-kare P değeri: 0,002). Buna göre, arazi varlığı 200 dekardan fazla olan genç çiftçilerde traktör sahibi olma oranı %100 iken arazi büyüklüğü azaldıkça (101-200 dönümde %66,70, 51-100 dönümde %57,10, 11-50 dönümde %44,40) traktör sahibi olma oranı da düşmektedir.

➤ Arazi varlığı – göç etme istekliliği ilişkisi

Kendisine ait tarım arazisi olmayan genç çiftçilerin %46,15'i bulunduğu yerden göç etmek istediğini ifade ederken 11-50 dekar arazisi olan destek yararlanıcılarının %44,45'i ve 51-100 dekar arazisi olan destek yararlanıcılarının ise %14,3'ü göç etmek istediklerini belirtmiştir. 100 dekar ve üzeri arazi sahibi olan genç çiftçiler arasında ise göç etmek istediğini belirten genç çiftçinin olmadığı tespit edilmiştir. Yani, arazi mülkiyeti arttıkça göç etme istekliliğinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Ki-kare P değeri 0,005).

5.3.2 Hayvancılık faaliyetleri ve hayvan sayılarına ilişkin bulgular

Polatlı'daki GÇPD yararlanıcılarının gelir kaynakları arasında hayvancılık önemli bir yere sahiptir. Anket kapsamında görüşülen genç çiftçilerin %93,3'ü büyükbaş ve/veya küçükbaş hayvancılıkla uğraştıklarını ifade etmektedir. Hayvancılık faaliyetleri yürüten genç çiftçilerin %78,3'ü büyükbaş hayvancılıkla uğraşırken, küçükbaş hayvancılık yapan genç çiftçilerin oranı ise %21,7'dir.

Genç çiftçilerin hayvan varlıklarına ait veriler çizelge 5.6 ve çizelge 5.7'de verilmiştir. Buna göre, büyükbaş hayvancılık ile uğraşan genç çiftçilerin %89,4 1-20 büyükbaş hayvana sahipken %8,5'i 21-50 arası, %2,1'i ise 50'den fazla büyükbaş hayvana sahiptir.

Çizelge 5. 6 Büyükbaş hayvan varlığı

Hayvan sayısı	Sayı	%
1-5 arası	14	23,3
6-10 arası	14	23,3
11-20 arası	14	23,3
21-50 arası	4	6,7
50'den fazla	1	1,7
Yok	13	21,7
Toplam	60	100,0

Küçükbaş hayvancılık ile uğraşan genç çiftçilerin %47,4'ü 1-40 arası küçükbaş hayvana sahiptir. 40'dan fazla 100'den az sayıda küçükbaş hayvana sahip olan genç çiftçilerin oranı %21,1 iken 100'den fazla koyun ile küçükbaş hayvancılık faaliyetleri sürdüren genç çiftçilerin oranı ise %31,6 olarak tespit edilmiştir.

Hayvancılık faaliyetleri yürüten genç çiftçilerin %50'si yalnızca GÇPD kapsamında kendisine hibe edilen hayvanlara sahiptir. GÇPD öncesi dönemde de hayvan sahibi olan genç çiftçilerin oranı %33,9 iken destek sonrası dönemde hibe edilen hayvanlara ek olarak yeni hayvanlar satın alan genç çiftçilerin oranı ise %16,1 olarak belirlenmiştir.

➤ Hayvanların nasıl/ne zaman alındığı – göç istekliliği ilişkisi

Genç çiftçilerin hayvanlarını nasıl/ne zaman aldığı ile göç etme düşünceleri arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bulunduğu yerden göç etmeyi düşünen genç çiftçilerin %60'ını yalnızca GÇPD kapsamında kendisine hibe edilen hayvanlara sahip olan katılımcılar oluşturmaktadır. Göç etmeyi düşünen katılımcıların geri kalan %40'ını ise GÇPD kapsamında gelen hayvanlardan önce de hayvan sahibi olan genç çiftçiler oluşturmuştur. GÇPD kapsamında kendisine hibe olarak verilen hayvanlardan sonra yatırım yaparak yeni hayvanlar da alan genç çiftçilerden ise göç etmeyi düşünen bulunmamaktadır. Bu sonuçlar, tarımda sürdürülebilirliğin sağlanmasında hibe tutarının projenin tamamını değil bir kısmını karşılaması gerektiği yönündeki görüşü de desteklemektedir.

➤ Hayvan varlığı – göç istekliliği ilişkisi

Büyükbaş hayvan varlığı – göç ilişkisi: 20'den daha az sayıda büyükbaş hayvana sahip olan genç çiftçilerin ortalama %40,47'si (N:42, n:17) göç etmeyi planladıklarını ifade ederken, 20'den fazla büyükbaşa sahip olan genç çiftçiler arasında (N:5, n:0) ise göç etme düşüncesine sahip birey bulunmadığı tespit edilmiştir.

Küçükbaş hayvan varlığı – göç ilişkisi: 1-100 arası küçükbaş hayvanı olan genç çiftçilerin %30,76'sı (N:13, n:4) göç etmek istediklerini ifade ederken, 100'den fazla küçükbaş hayvana sahip olan genç çiftçiler arasında (N:6, n:0) ise göç etmek istediğini belirten birey bulunmamaktadır.

Bu bulgular; gençleri kırsalda tutacak, onlara sürdürülebilir bir gelir kaynağı sağlayacak işletme ölçek büyüklüğünün ne olması gerektiği açısından önemli fikirler vermektedir. Örneğin; GÇPD kapsamında hibe olarak verilen genellikle yavru ve cılız 5 büyükbaş hayvan yerine çiftçinin beklentisini karşılayacak standartlarda 10 tane büyükbaş hayvanın destek kapsamında genç çiftçiye verildiği bir senaryoda belki toplamda daha az genç çiftçi destekten yararlanacak fakat gençlerin tarım sektöründe istihdam edilmesi adına daha sağlam ve etkisi daha büyük bir adım atılmış olacaktır.

5.3.3 Hayvancılıktan elde ettikleri gelirlere ilişkin bulgular

Hayvancılık faaliyeti ile uğraşan genç çiftçilerin %87,5'i hayvancılıktan beklediği geliri elde edemediğini ifade etmiştir. Hayvancılık faaliyetlerinden beklediği geliri elde ettiğini ifade eden genç çiftçilerin oranı %7,1 iken, soruya yanıt veren genç çiftçilerin %5,4'ü ise şu an için hayvancılıktan beklediği geliri elde edemiyor olsa bile yakın gelecekte beklentilerini karşılayacak geliri elde edebileceklerine inandıklarını belirtmişlerdir.

Hayvancılıktan beklenen gelirin elde edilememesinin birincil, ikincil ve üçüncül sebepleri genç çiftçilere sorulmuş ve verilen yanıtlar şekil 5.8'de özetlenmiştir. Şekle göre, genç çiftçilerin %79'u hayvancılık faaliyetlerinde katlanılan maliyetlerin yüksek

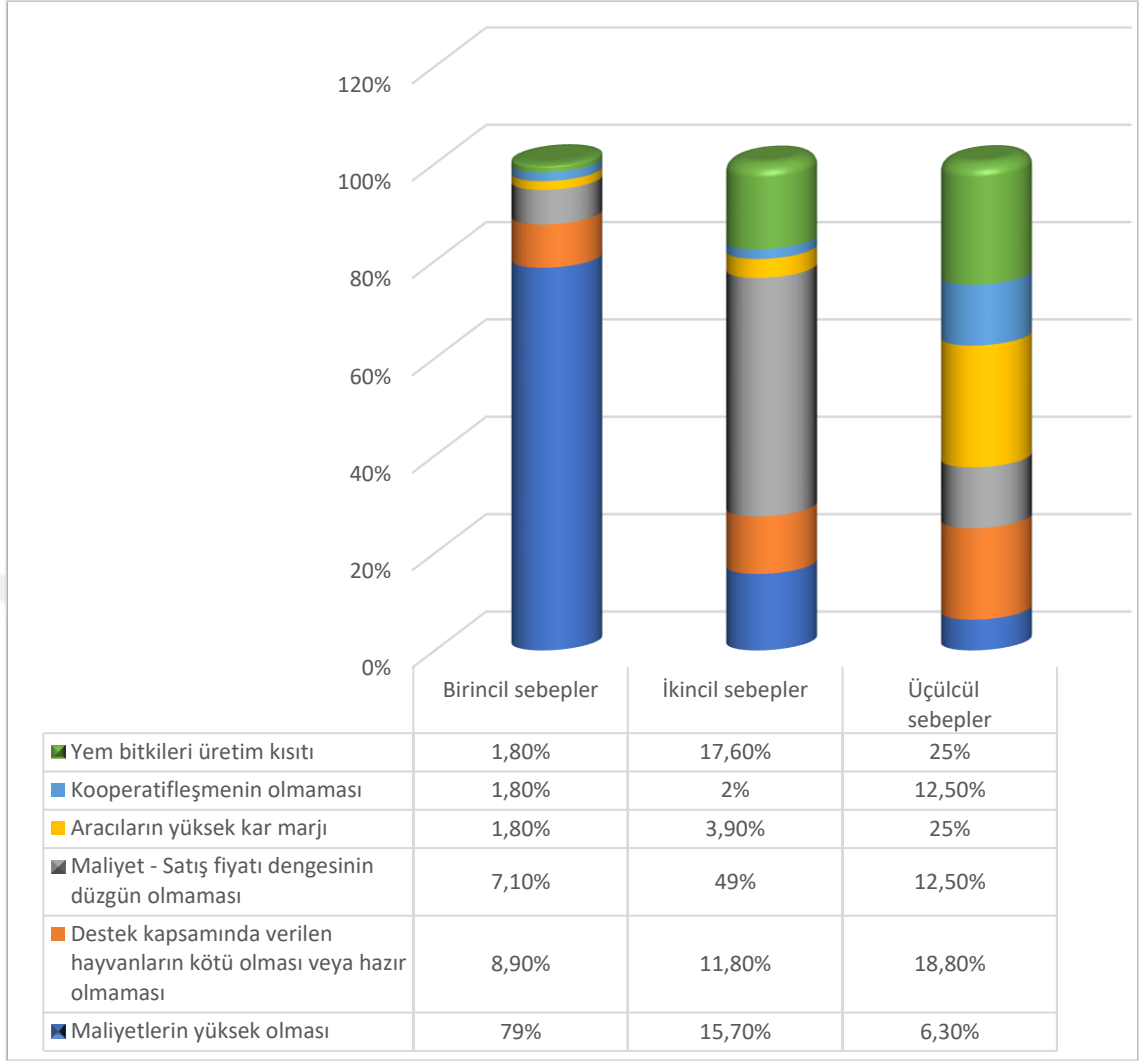
olmasını, beklenen gelirin (karlılığın) elde edilememesinin en büyük nedeni olarak görmektedir. Birincil sebepler arasında öne çıkan diğer gerekçeler ise sırasıyla %8,9 ile destek kapsamında verilen hayvanların kötü durumda olması veya hazır olmamaları ve %7,1 ile maliyet - satış fiyatı dengesinin düzgün olmaması yer almıştır.

Hayvancılık faaliyetlerden beklenen gelirin (karın) elde edilemeyeşine yönelik olarak genç çiftçiler tarafından ikincil sebepler olarak değerlendirilen başlıklar incelendiğinde, maliyet - satış fiyatı dengesinin düzgün olmamasının %49 ile ilk sırada yer aldığı belirlenmiştir. Bu gerekçeyi %17,6 ile yem bitkileri üretim kısıtının olması, %15,7 ile maliyetlerin yüksek olması, %11,8 ile destek kapsamında verilen hayvanların kötü durumda olması veya hazır olmamaları takip etmiştir.

Hayvancılık faaliyetlerinden beklenen gelirin (karın) elde edilemeyeşine yönelik olarak genç çiftçiler tarafından üçüncül sebepler olarak değerlendirilen başlıklar incelendiğinde, kooperatifleşmenin olmaması ve bununla bağlantılı olarak aracılardan yüksek kar marjına sahip olmalarına dair gerekçelerin öne çıktığı görülmektedir. Bu iki gerekçe birlikte %32,5'lik bir pay ile üçüncül gerekçeler arasında öne çıkmıştır. Diğer gerekçeler ise sırasıyla; yem bitkileri üretim kısıtı %25, destek kapsamında verilen hayvanların kötü olması veya hazır olmaması %18,8, maliyet-satış fiyatı dengesinin düzgün olmaması %12,50 ve maliyetlerin yüksek olması %6,30 şeklindedir.

➤ Hayvancılıktan beklenen gelirin elde edilmesi – göç etme istekliliği ilişkisi

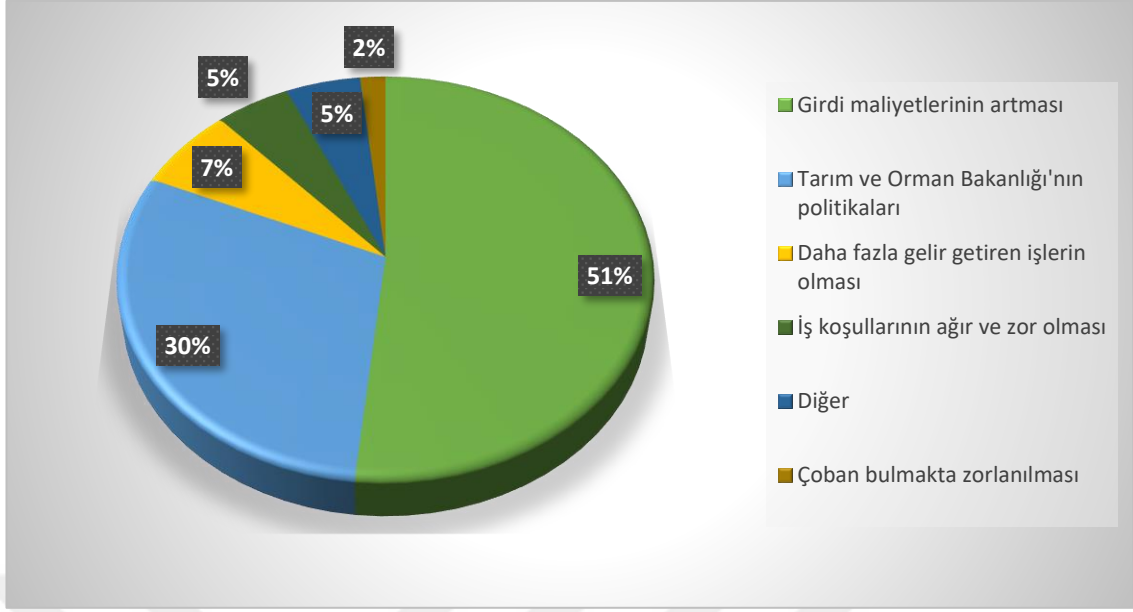
GÇPD kapsamında hayvancılık ile ilgili proje hazırlayan genç çiftçiler arasında yürütmüş oldukları hayvancılık faaliyetlerinden bekledikleri geliri elde ettiğini ifade edenlerin göç etmek istemediği tespit edilmiştir. Hayvancılıktan beklediği geliri elde edemeyen gençlerin ise %36,7'si göç etmek istediğini belirtmiştir.

Şekil 5. 7 Hayvancılıktan beklenen gelirin elde edilememesinin sebepleri

5.3.4 Türkiye’de hayvancılık yapan kişi sayısındaki azalmanın sebepleri

Ankete katılan genç çiftçilere Türkiye’de hayvancılık ile uğraşan kişi sayısındaki azalmanın sebeplerinin neler olabileceği sorulmuştur. Katılımcıların %51,7’si girdi maliyetlerindeki, özellikle yem fiyatlarındaki, artışı hayvancılıkla uğraşan insan sayısının düşmesinin nedeni olarak gördüklerini ifade etmiştir. Katılımcıların %30’u ise hayvancılık ile uğraşan kişi sayısındaki azalmanın sorumlusu olarak Tarım ve Orman Bakanlığı’nın yanlış politikalarını göstermiştir. Diğer sebepler; daha fazla gelir getiren işlerin olması, iş koşullarının ağır ve zor olması, hayvansal ürünlerin fiyatında yaşanan dalgalanmalar, köy nüfusunun azalması ve çoban bulmakta zorlanması şeklinde sıralanmıştır.

Şekil 5. 8 Türkiye'de hayvancılık yapan kişi sayısının azalmasının sebepleri

5.3.5 Tarımsal faaliyetlerde bulunma sebepleri

Genç çiftçilerin tarım sektöründe çalışmalarının arkasında bir mecburiyetin mi yoksa kendi tercihlerinin mi etkili olduğunu saptamak adına anket katılımcılarına, tarımsal faaliyetlerde bulunmalarında etkili olan üç temel sebebin ne olduğu sorulmuştur. Genç çiftçilerin %73,3'ü tarımsal faaliyetlerde bulunmalarının birincil sebebi olarak tarımın köydeki tek gelir kaynağı olduğunu ifade etmektedir. Genç çiftçilerin %46,7'sinin ise tarım sektöründe çalışmalarının arkasında ikincil bir sebep bulunmamaktadır. İkincil sebebin varlığını belirten genç çiftçilerin %35,7'si tarımsal faaliyetlerde bulunmalarında tarımın baba mesleği olmasının etkisi olduğunu ifade etmektedir. Tarım sektöründe çalışmalarında etkili olan üçüncül sebebin ne olduğuna yönelik soruya ise genç çiftçilerin hiçbiri yanıt ver(e)memiştir.

Çizelge 5. 7 Genç çiftçilerin tarımsal faaliyette bulunma sebepleri

Sebepler	Birincil Sebep		İkincil Sebep	
	Sayı	%	Sayı	%
Baba mesleği	8	13,3	14	23,3
Köydeki tek gelir kaynağı	44	73,3	7	11,7
Ek gelir	6	10,0	5	8,3
Hobi	1	1,7	3	5,0
Diğer	1	1,7	3	5,0
Yanıtsız	-	-	28	46,7
Toplam	60	100,0	60	100,0

5.3.6 Tarımsal üretime devam etme konusundaki düşünceleri ve ailelerinin tutumları

Anket kapsamında görüşülen genç çiftçilerin %75'i tarımsal üretime devam etmeyi düşündüklerini belirtirken %21,7'si ise önümüzdeki yıllarda tarım sektöründen ayrılmayı planladıklarını ifade etmiştir. Gençlerin %3,3'ü ise tarımsal üretime devam edip etmeme konusunda kararsız oldukları beyanında bulunmuşlardır.

Tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilir olmasında genç çiftçilerin kararlılığı kadar ailelerinin genç çiftçilere yönelik tutumlarının da önemli olabileceği değerlendirilmektedir. Bu noktadan hareketle, tarımsal faaliyet yürütmeleri konusunda ailelerinin kendilerine karşı tutumlarının nasıl olduğu sorusu yöneltilen genç çiftçilerin %83,3 aileleri tarafından desteklendiğini (%53,3 tamamen destekliyor, %30 destekliyor) ifade ederken %10'u ise ailelerinin kendilerini tarımsal faaliyetler konusunda desteklemediğini belirtmiştir. Genç çiftçilerinin ailelerinin %6,7'sinin ise bu konuda kararsız kaldıkları öğrenilmiştir.

Ailelerin tutumunun oluşmasında etkili olabilecek faktörler değerlendirilerek yapılan çapraz tablo analizleri sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

- Hanesine düzenli bir gelir giren genç çiftçilerin ailelerinin tamamı gençlerin tarımsal faaliyetlerde bulunmalarını desteklemektedir (%60 tamamen destekliyor, %40 destekliyor).
- Anne ve babası ile birlikte yaşayan genç çiftçilerin ailelerinin %84,6'sı tarımsal faaliyetlerde bulunmaları konusunda gençleri desteklemektedir.
- Tarımsal faaliyetlerde bulunmaları konusunda aileler kadın genç çiftçileri erkeklerden daha fazla desteklemektedir (Kadın genç çiftçilerin aileleri tarafından desteklenme oranı %93,1; erkek genç çiftçilerin aileleri tarafından desteklenme oranı %74,2)
- Gelecekte de tarımsal üretime devam etmeyi planlayan genç çiftçilerin %86,6'sının ailesi genç çiftçilerin tarım ile uğraşmasını desteklemektedir (%62,2 tamamen destekliyor, %24,4 destekliyor).

➤ Ailenin tutumu – göç istekliliği ilişkisi (Ki-kare P değeri: 0,002)

Ailesi tarafından tarımsal faaliyetler yürütmesi konusunda “tamamen desteklenen” genç çiftçilerin %25'i (N:32 n:8), “desteklenen” genç çiftçilerin ise %38,9'u (N:18, n:7) göç etmek istediklerini ifade etmişlerdir. Tarımsal faaliyetler yürütmesine ailesi tarafından karşı çıkılan gençlerin %83,3'ü (N:6, n:5) göç etmek istediklerini belirtmiştir. Ailesinin destekleyip desteklememe konusundaki tutumunun kararsız olduğu gençlerin %50'si göç etmek istediğini ifade ederken, %50'si ise göç etmek istemediklerini belirtmiştir. Bu bulgular, aile tutumlarının gençlerin göç etme düşünceleri üzerinde etki oluşturduğu görüşünü desteklemektedir.

5.3.7 Tarım sektörünü önerme durumları

GÇPD yararlanıcılarının %6,7'si tarımsal faaliyetlerde bulunmayı sektör dışındaki gençlere de kesinlikle önerdiklerini ifade ederken “öneririm” yanıtını veren GÇPD yararlanıcılarının oranı ise %38,3'dür. Katılımcıların %16,7'si tarım sektörünü sektör dışındaki gençlere önerip önermeme konusunda kararsız kalmıştır. GÇPD yararlanıcısı genç çiftçilerin %38,3'ü ise tarım sektörünü, sektör dışında yer alan gençlere önermediklerini/kesinlikle önermediklerini ifade etmiştir.

Çizelge 5. 8 Tarım sektörünü gençlere önerme tutumları

Önerme Durumu	Sayı	%
Kesinlikle öneririm	4	6,7
Öneririm	23	38,3
Kararsızım	10	16,7
Önermiyorum	14	23,3
Kesinlikle önermiyorum	9	15,0
Toplam	60	100,0

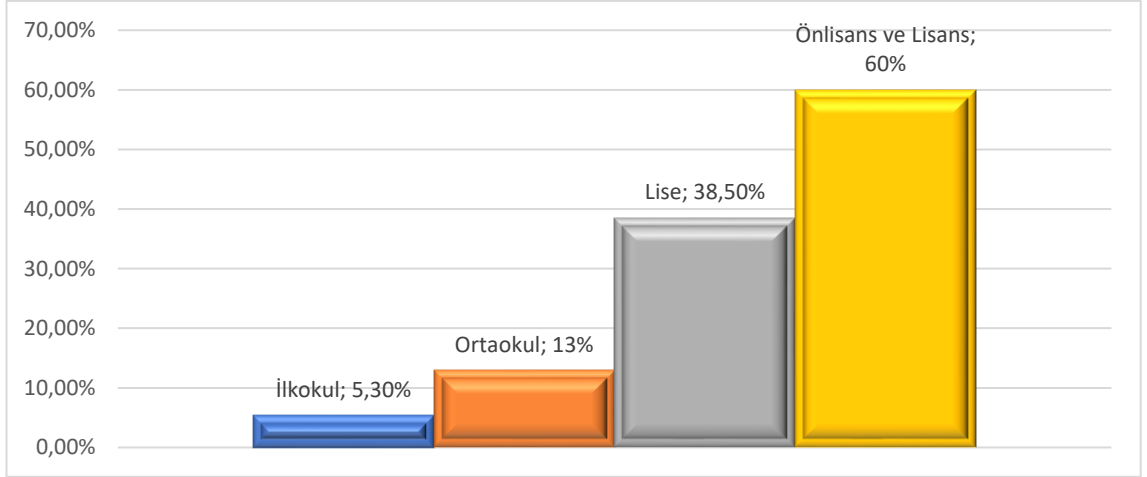
5.3.8 Kooperatif ortağı olma durumları

Anket kapsamında görüşülen genç çiftçilerin %20'sinin bir veya daha fazla kooperatifte ortaklığı bulunurken %80'nin ise kooperatif ortaklığı bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Genç çiftçiler, babasının ve/veya eşinin kooperatif ortağı olması ve kooperatiflerin imkânlarından baba ve/veya eşleri üzerinden yararlanmaları gibi sebeplerle kooperatif ortağı olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Kooperatif ortaklığına cinsiyet dağılımı üzerinden yaklaşıldığında kooperatif ortağı olan genç çiftçilerin %80'inin erkeklerden %20'sinin ise kadınlardan oluştuğu tespit edilmiştir.

Eğitim seviyesi üzerinden yapılan değerlendirmelerde ise genç çiftçilerden ön lisans ve lisans mezunu olanların %60'ının kooperatif ortağı iken eğitim düzeyinin seviyesi düştükçe kooperatif ortağı olma oranının da azaldığı görülmektedir. Lise mezunu genç çiftçilerin %38,5'i, ortaokul mezunu olanların %13'ü ve ilkokul mezunu genç çiftçilerin de yalnızca %5,3'ü tarımsal amaçlı bir kooperatife ortak olduğunu söylemiştir.

Bu bulgular, daha fazla genç çiftçinin kooperatif ortağı olması için öncelikli olarak kooperatiflerin genç çiftçilere farklı ortaklık ayrıcalıkları tanıyarak desteklemeleri gerektiğini göstermektedir. Eğitimli gençlerin kooperatif ortağı olması kooperatif için de artı değer oluşturacağı için gençlere yönelik olarak verilecek pozitif destekler aslında kooperatif adına uzun vadeli bir yatırım olarak da değerlendirilebilir.

Şekil 5. 9 Kooperatif ortaklığı - eğitim seviyesi ilişkisi

Tarım konusunda eğitim/kurs alma durumları

Genç çiftçilerin tarım konusunda eğitim alma durumları ayrı bir başlık altında değerlendirilebilecekken bu başlığın altına eklenmiştir. Bunun sebebi ise gençlere yönelik eğitimlerde kooperatiflerin daha çok ön plana çıkmaları gerekliliğidir. Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) dünyadaki tüm kooperatifler için 7 temel ilke belirlemiştir ve bu ilkelerden birisi de eğitimidir. Dolayısıyla başta gelişmiş ülkelerdeki örneklerde olduğu gibi Türkiye’de de genç çiftçilerin tarım sektörü ve yürütmüş oldukları faaliyetlerle ilgili bilgi/eğitim alabilecekleri birinci kaynakları kooperatifler olmalıyken araştırma bulguları gençlerin kooperatiflerden eğitim almadıklarını göstermektedir. Bulgulara göre; genç çiftçilerin %73,3’ü Ziraat Odalarının eğitim kurslarında ve/veya başka kurumlarca yürütülen kurslarda tarımsal faaliyetler ile ilgili sertifikalı eğitim aldığını ifade ederken %26,7’si ise tarım konusunda hiçbir eğitim almadığını belirtmektedir. Şüphesiz bu sonuç, kooperatiflerin temel ilkelerden birisi olan eğitim ilkesini yerine getiremediklerini göstermektedir. Bu sorunun çözülmesi adına Tarım ve Orman Bakanlığı ve/veya Ticaret Bakanlığı tarımsal amaçlı kooperatiflerin eğitim faaliyetlerinde bulunabilmeleri adına kapasite geliştirmeye yönelik desteklerde bulunabilirler. Böylece öncelikle kooperatiflerin bilgi kapasiteleri arttırılacak ve ardından da genç çiftçiler bu bilgilerden yararlanacaktır.

5.3.9 İklim değışikliği ilişkisi

Tarım sektörünün geleceği olarak değęlendirilen genç çiftçilerin iklim değışikliği ile ilgili önlem alıp almadıklarına yönelik olarak anket kapsamında sorulan soruya katılımcıların %88,3'ü herhangi bir önlem almadıklarını/alamayacaklarını belirtirken yalnızca %11,7'si iklim değışikliğine karşı önlem aldığını ifade etmiştir.

İklim değışikliğine karşı önlem almayanların büyük kısmının bu konuda kendilerinin bir şey yapamayacaklarını düşündükleri gözlemlenmiştir. İklim değışikliğine karşı önlem aldığını belirten genç çiftçilerin önlemleri ise su ve elektrik kullanımlarını azaltmak şeklindeki önlemlerden oluşmaktadır. Yapılan çapraz tablo analizinde iklim değışikliğine karşı önlem alan genç çiftçilerin %71'4'ünün kadın %28,6'sının ise erkek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu sonuç, kadınların tarım sektöründe üstlendikleri temel rollerin yanı sıra çevreye karşı da erkeklere kıyasla daha duyarlı davranarak tarımın ve kırsalın sürdürülebilirliği konusuna daha hassas yaklaştıklarını göstermektedir.

Tarımın ve kırsalın geleceği olmaları ümidiyle hibe desteklerinden yararlandırılan genç çiftçilerin %88,3'ünün iklim değışikliği konusunda önlem almamaları tarımda nasıl bir gelecek olacağı yönündeki endişeleri arttırmaktadır. Genç çiftçilerin bu konuda önlem almamalarının iki sebebi olabilir. Birincisi nasıl bir önlem alabileceklerini bilmiyor oluşlarıdır ki bu noktadaki bir eksiklik doğrudan yerel yönetimlerin, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın, STK'ların ve Kooperatiflerin gençlere konu hakkında yeterli eğitim vermemelerinden kaynaklanmaktadır. İkinci muhtemel sebep ise genç çiftçilerin iklim değışikliği konusunda duyarsız olmalarıdır. Bilinçsizlik ve/veya duyarsızlık, sebep her ne olursa olsun genç çiftçilerden ülke tarımın geleceği olmaları bekleniyorsa gençlerin bu geleceğe sahip çıkmaları onların sorumluluğundadır. Gençlerde iklim değışikliği hakkında bilinç düzeyinin oluşturulması/ yükseltilmesi ise yukarıda sayılan kurum ve kuruluşların üslenmesi gereken bir görevdir.

5.4 Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi Programına İlişkin Bulgular

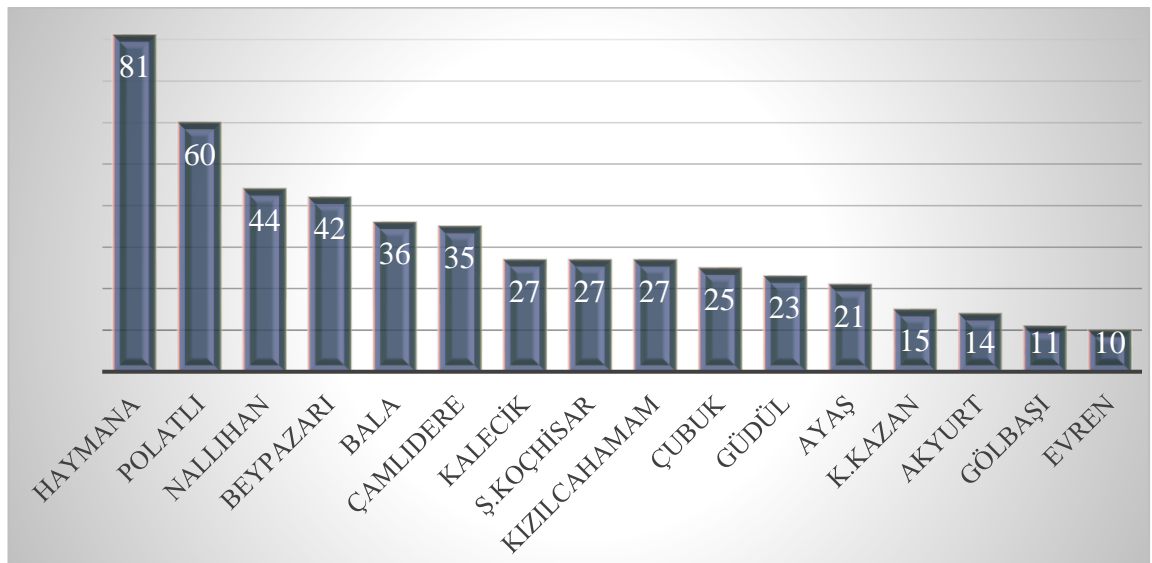
Bu bölümde Ankara ve Polatlı ilçesinde GÇPD'nin dağılımı, genç çiftçilerin destek başvurusu esnasında karşılaştıkları sorunlar, desteğin işletmelerine etkileri, destek modeli önerileri gibi bulgulara ve tartışmalara yer verilmektedir.

5.4.1 Ankara ve Polatlı'daki projeler

Bu başlık altında, Ankara ilindeki GÇPD projelerinin ilçelere ve konularına göre dağılımlarına ilişkin veriler şekiller yardımıyla açıklanmakta, ardından ise Polatlı ilçesindeki genç çiftçi projelerinin konularına göre dağılımı yine şekil yardımıyla ifade edilmektedir.

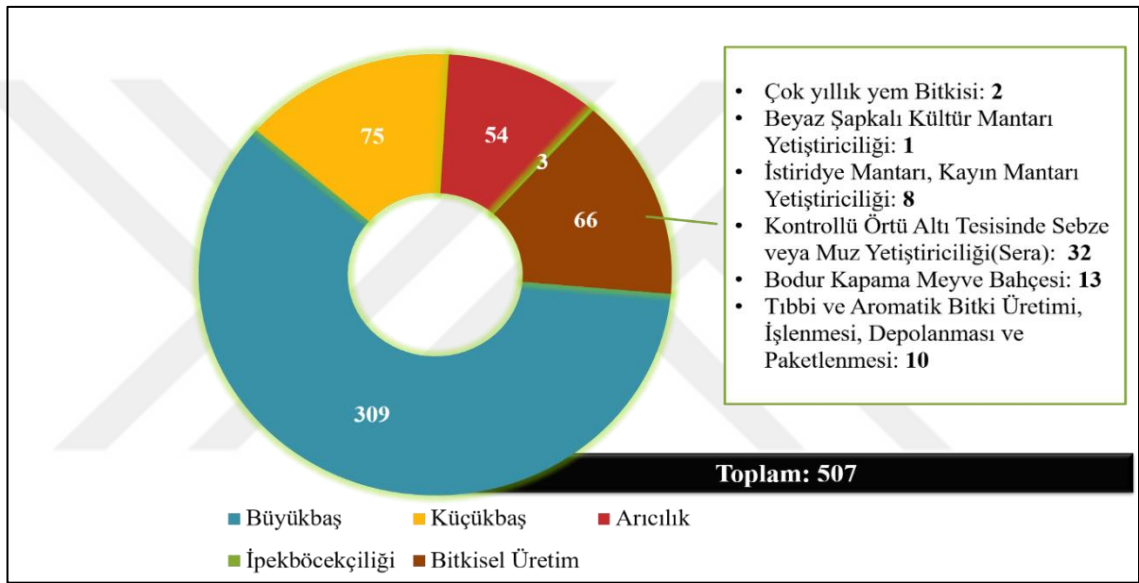
✚ Ankara ilinde GÇPD'den yararlanan projelerinin ilçelere ve konularına göre dağılımı

2016-2018 döneminde Ankara ilinde GÇPD kapsamında hazırlanan 507 projeye destek verilmiştir. Destek almaya hak kazanan projelerin 81 tanesi Haymana ilçesinde ikamet eden genç çiftçilere aitken, Polatlı ilçesinden 60, Nallıhan ilçesinden ise 42 genç çiftçi projesi desteklenmeye hak kazanmıştır. Bu üç ilçedeki destek almaya hak kazanan proje sayısı Ankara ilindeki toplam sayının %36'sını oluşturmaktadır.

Şekil 5. 10 Ankara ilinde GÇPD'den yararlanan projelerin ilçelere göre dağılımı

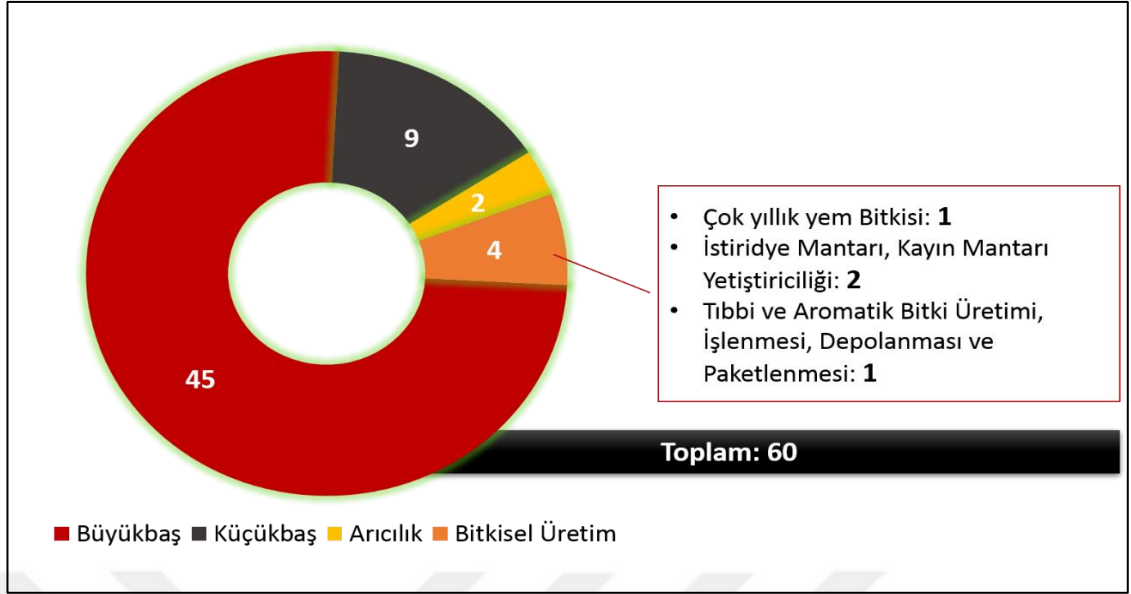
Ankara ilinde GÇPD kapsamında desteklenmeye hak kazanan projelerinin konularına göre dağılımına bakıldığında hayvancılık desteklerinin toplam destekler içindeki yüksek payı dikkat çekmektedir. Desteklenmeye hak kazanan 507 projenin 309 tanesi büyükbaş 75 tanesi ise küçükbaş desteğidir. Oransal olarak ifade edilirse Ankara ilindeki büyükbaş ve küçükbaş projelerinin toplamı %75'lik bir oran ile desteklenen projeler arasındaki en yüksek orana sahiptir. Bitkisel üretim projesi kapsamında desteklenen proje sayısı 66, arıcılık projesi kapsamında desteklenen proje sayısı ise 54'tür. Ankara ilinde ipekböceği yetiştiriciliği kapsamındaki 3 proje de destekten yararlanmaya hak kazanmıştır.

Şekil 5. 11 Ankara'daki GÇPD projelerinin konularına göre dağılımı

✚ Polatlı ilçesinde destekten yararlanan genç çiftçi projelerinin konularına göre dağılımı

Polatlı ilçesinde GÇPD programı kapsamında desteklenmeye hak kazanmış genç çiftçi projelerinin konularına göre dağılımı incelendiğinde büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığa dair desteklenen projelerin toplam proje sayısına oranının %90 olduğu hesaplanmıştır. Sayısal olarak ifade edildiğinde; desteklenen büyükbaş projesi sayısı 45, küçükbaş projesi sayısı 9, bitkisel üretim projesi sayısı 4 ve arıcılık projesi sayısı ise 2 tane dir.

Şekil 5. 12 Polatlı'daki GÇPD projelerinin konularına göre dağılımı

5.4.2 Proje konularının belirlenmesinde etkili olan sebepler

Genç çiftçiler, destek kapsamında hazırladıkları projelerin konularını farklı sebeplerle seçmişlerdir. Genç çiftçilerin %35'i proje konularının belirlenmesinde tecrübelerinin etkili olduğunu ifade ederken %18'i ise daha çok gelir getireceğine inandıkları için ilgili proje konusunda desteğe başvurduklarını belirtmiştir. Destek kapsamında hazırlanan projelerinin konularının belirlenmesinde etkili olan diğer faktörler sırasıyla; %16,7 özel ilgi ve merak, %15 proje konusunun kolay olması, %8,3 destek alma ihtimalinin yüksek olması, %6,7 ailesinin de proje konusu ile ilgili faaliyetlerle uğraşması şeklindedir.

Çizelge 5. 9 GÇPD proje konularının belirlenmesinde etkili olan sebepler

Sebepler	Sayı	%
Ailesinin de proje konusu ile ilgili çalışması	4	6,7
Destek alma ihtimalinin yüksek olduğunu düşünmesi	5	8,3
Daha kolay bir proje konusu olduğuna inanması	9	15,0
Özel ilgi ve merak	10	16,7
Daha çok gelir getireceğine inanması	11	18,3
Tecrübeli olması	21	35,0
Toplam	60	100,0

GÇPD yararlanıcıların %8,3'ü tarafından bir proje konusu belirleme sebebi olarak ifade edilen “destek alma ihtimalinin yüksek olması” seçeneği üzerinde durulması gereken bir bulgudur. GÇPD kapsamında hazırlanan projeler önceden belirlenen kriterlere göre puanlanıp sıralanmasına rağmen anket kapsamında görüşülen genç çiftçilerin bir kısmına göre Bakanlık bu desteği “inek dağıtma desteği” olarak gördüğü için büyükbaş hayvancılığa yönelik proje hazırlanması durumunda projenin kabul edilme ihtimali daha yüksektir. Destek hakkında böyle bir değerlendirme yapılabilmesi için bu konuda duyum ve/veya belli bir tecrübeye sahip olunması gerektiği düşünülebilir.

Bu kapsamda “destek alma ihtimalinin yüksek olması” gerekçesi ile destekten yararlanan yıl arasında bir çapraz tablo analizi yapılmıştır (Ki-kare P değeri: 0,002). Elde edilen sonuçlara göre söz konusu gerekçe ile proje hazırladığını belirten GÇPD yararlanıcılarının %60'ı desteği 2018 yılında %40'ı ise desteği 2017 yılında almıştır. Desteğin ilk yılı olan 2016 yılında destekten yararlanan genç çiftçilerin hiçbirisi “destek alma ihtimalinin yüksek olması” sebebiyle projelerinin konusunu belirlemezken yıllar itibariyle artan oranlarda bu gerekçenin öne sürülerek proje konusunun belirlenmesi ise GÇPD yararlanıcılarının belirli bir tecrübeye/duyuma dayanarak bu gerekçeyi seçtiklerine işaret edebilir.

5.4.3 Başvuru sırasında karşılaşılan zorluklar

GÇPD yararlanıcılarının %81,7'si başvuru sırasında hiçbir zorluk yaşamadığını ifade etmiştir. Anket sırasında yapılan görüşmelerde genç çiftçilerin bazıları proje hazırlama dönemindeki desteklerinden dolayı Polatlı Tarım ve Orman İlçe Müdürlüğü personellerine müteşekkir olduklarını da ifade etmişlerdir.

Başvuru sırasında zorluk yaşadığını ifade eden genç çiftçilerin neden zorluk yaşamış olabileceklerine dair yapılan çapraz tablo araştırmasında başvuruda zorluk yaşama durumu ile genç çiftçinin ikamet ettiği mahallenin (köyün) Polatlı'ya olan uzaklığı arasında ilişki tespit edilmiştir. Buna göre, başvuru sırasında zorluk yaşadığını belirten gençlerin %9,1'i Polatlı'ya yakın köylerde ikamet ederken, %18,2'si Polatlı'ya orta

uzaklıkta köyde %72,7'si ise Polatlı'ya uzak köyde ikamet etmektedir. Bulgulara göre başvuru sırasında zorluk yaşanmasında genç çiftçilerin köyünün Polatlı'ya uzak olmasının etkisi vardır. Anketler sırasında yapılan görüşmelerde de genç çiftçiler ve aileleri, 6360 sayılı Belediye Yasası'ndaki değişiklikler ile köylerinin mahalle statüsüne geçtiklerini fakat buna rağmen belediye otobüs seferlerinin günde sadece 1 veya 2 kez ile sınırlı kalmasına yönelik şikayetlerini iletmişlerdir.

5.4.4 GÇPD'nin genç çiftçilerin tarımsal işletmelerine etkisi

Ankete katılan genç çiftçilerin %45'i GÇPD sayesinde kendi tarımsal işletmelerinde üretime başladığını ifade etmiştir. Genç çiftçilerin %23,3'ü de GÇPD'nin mevcut tarımsal üretimini arttırmaya yardımcı olduğunu belirtmiştir. Fakat diğer yandan ise GÇPD yararlanıcılarının %11,7'si desteğin hiçbir fayda sağlamadığını, %20'si ise destek sonrası zarar ettiklerini söylemişlerdir. Adana ilinde yapılan bir çalışmada da GÇPD yararlanıcılarının %13,8'i desteğin hiçbir fayda sağlamadığını, %66,1'i de destek sonrası zarar ettiklerini belirtmişlerdir. Hem Polatlı hem de Adana ilindeki genç çiftçilerin destekten zarar ettiklerini ifade etmelerinin sebebi ise GÇPD kapsamında hibe olarak dağıtılan hayvanların çok küçük ve/veya bölgeye uyumsuz olmasıdır. Nitekim GÇPD proje konuları ile desteğin etkisi arasında yapılan çapraz tablo analizinin sonucu da bu duruma işaret etmektedir. Destekten zarar ettiğini söyleyen genç çiftçilerin %83,3'si büyükbaş desteği, %16,7'si ise küçükbaş desteği ile ilgili projelere sahiptir. Desteğin hiçbir faydası olmadığını ifade eden genç çiftçilerin %85,7'si büyükbaş desteği, %14,3'ü de küçükbaş desteğinden yararlanmıştı.

GÇPD programından aldığı hibeler ile kurduğu işletmesinin zarar ettiğini veya GÇPD'nin hiçbir faydası olmadığını ifade eden genç çiftçilerin (toplamın %79,9'u) projelerinin konusunun hayvancılık desteği ile ilgili olduğu, bitkisel üretim ve arı yetiştiriciliği konusunda benzer sorunların yaşanmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

- GÇPD'nin genç çiftçilerin tarımsal işletmelerine yönelik etkisi – göç etme istekliliği ilişkisi (Ki-kare P değeri: 0,001)

GÇPD kapsamında almış olduğu hibe desteği sonrası işletmesinin zarar ettiğini belirten genç çiftçilerin %50'si ve hibe desteğinin işletmesi için hiçbir faydası olmadığını ifade eden genç çiftçilerin %42,9'u göç etmek istediği beyanında bulunurken bu oran hibe desteği sonrası mevcut üretiminin arttığını belirten gençlerde yarı yarıya düşerek %21,4 olmaktadır. Bu bulgular, hibe desteklerinin iyi planlanması gerektiğinin önemini göstermektedir. Şöyle ki, genç çiftçiler gelecekleri adına umut bağlayarak ve devletin vereceği desteğe güvenerek tarım sektöründe faaliyet göstermek adına bir proje hazırlamış ve karşılığında hibe almışlardır. Fakat, hibeler iyi bir planlama (özellikle hayvanların kalitesi ve bölgeye uygunluğu ile ilgili) yapılmaksızın genç çiftçilere dağıtıldığı için bir noktada imtihana dönüşmüş ve destek yararlanıcısı genç çiftçileri tarım sektöründen soğutarak onları farklı arayışlarla kırsaldan göç etme fikrine yöneltmiştir.

5.4.5 GÇPD ile kurulan işletmelerin ana gelir kaynağı olarak görülmesi

GÇPD yararlanıcılarına, bugün ve/veya yakın gelecekte destek kapsamında yürütmüş oldukları tarımsal faaliyetlerden elde edilen/edilecek olan geliri ana gelir kaynağı olarak görüp görmediklerine yönelik olarak yöneltilen soruya genç çiftçilerin %58,3'ü evet ana gelir kaynağım olarak görüyorum yanıtını vermiştir. Proje konusu tarımsal faaliyetlerini ana gelir kaynağı olarak görmeyen genç çiftçilerin oranı %33,3 iken soruya cevap vermekte kararsız kalan genç çiftçilerin oranı ise %8,3 olmuştur. GÇPD yararlanıcılarının %33,3'ünün aldıkları hibe sayesinde kurdukları tarımsal işletmelerini ana gelir kaynağı olarak görmüyor oluşları destek kriterlerinin veya desteğin içeriğinin sorgulanması gerektiğine işaret etmektedir.

Hibe desteği kapsamında kurdukları/geliştirdikleri işletmelerinden elde ettikleri geliri ana gelir kaynakları olarak gören genç çiftçilerin %28,6'sı, ana gelir kaynağı olarak görmeyen genç çiftçilerin ise %50'si göç etmek istediklerini ifade etmektedir. Bu sonuç GÇPD'nin gençler için ana gelir kaynağı olabildiği durumlarda göçü azaltma konusunda etkiye sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

5.4.6 Kurulan işletmelerden elde edilen tarımsal ürünlerin satış yeri

Genç çiftçilerin %35'i destek kapsamında yürütmüş oldukları tarımsal faaliyetlerinin sonucu olarak henüz bir satış yapamadıklarını ifade etmişlerdir. Satış yaptığını belirten genç çiftçilerin %38,5'i ürünlerini Polatlı'da sattığını ifade ederken %30,8'inin ürünlerini sattıkları yerin ise yaşadıkları mahalle/köy olduğu tespit edilmiştir. Genç çiftçilerin %20,5'i, ürünlerini hem Polatlı'da hem de mahalle/köyde sattığını belirtmiştir. Ankara'nın başka ilçelerinde ürün satışı yapanların oranı %5,1 iken, Ankara dışında satış yapanların oranı da aynı şekilde %5,1'dir. Ankara dışı satış yapılan iller Konya ve Eskişehir'dir. Bu illere satış yapılmasında genç çiftçinin ikamet ettiği mahallenin/köyün belirtilen illerin sınırına Polatlı'nın ilçe merkezinden daha yakın olması etkili olmuştur.

5.4.7 Yatırım kararlarında GÇPD'nin etkisi

GÇPD'nin, genç çiftçilerin tarıma yönlendirilmesindeki etkisinin ölçülmesine yönelik olarak sorulan sorulardan birisi de genç çiftçilerin GÇPD'den yararlanmasaydı ilgili proje konusu tarımsal faaliyeti yapıp yapmayacaklarıdır. Ankete katılan genç çiftçilerin %36,7'si eğer GÇPD olmasaydı yürütmüş oldukları tarımsal faaliyet ile ilgili bir yatırım yapmayacaklarını, genç çiftçilerin %25'i ise destekten yararlanmasalardı ilgili proje konusunda yatırım yapamayacaklarını söylemiştir. Genç çiftçilerin %38,3'ü de destek olsa da olmasa da proje konusu tarımsal faaliyet ile ilgili yatırım yapacaklarını belirtmişlerdir. Desteğe bağlı olmadan yatırım yapacağını söyleyen %38,3'lük kesim istisna tutularak şu değerlendirmede bulunulabilir; yatırım yap(a)mayacağını belirten bir kesimin desteklenmesi tıpkı yüzme bilmeyen çocuğun denize atılması gibidir. Çocuk ya yüzmeyi öğrenmek zorundadır ya da boğulacaktır. Aynı şekilde bir gencin de herhangi bir planı olmadan sırf destek var diye projeye atlaması projeden beklenen hedeflere ulaşılması noktasında sorunlar yaratmaktadır. Bunun önüne geçmek adına genç çiftçilerin başvuru sonrasında proje konuları ile ilgili bir sunum yapmaları ve proje konuları hakkında eğitimden geçirilmeleri gibi öneriler getirilebilir.

5.4.8 Yararlanıcılarının GÇPD'den haberdar oldukları kanallar

Genç çiftçilerin %38,3'ü GÇPD programından akraba ve yakın çevrelerinden duyarak haberdar olmuşlardır. Genç çiftçilerin %26,7'si desteği İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü vasıtasıyla öğrenirken, %23,3'ü ise görsel medya yoluyla GÇPD'den haberdar olduklarını ifade etmiştir. Genç çiftçilerin yalnızca %6,7'sinin GÇPD'nin varlığından internet/sosyal medya vasıtası ile haberdar olması ise beklenmedik bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Destekten haberdar olunan kanallar arasında kooperatiflerin yer almaması konusunda bir parantez açılabilir. Genç çiftçilerin %20'sinin tarımsal amaçlı bir kooperatifin ortağı olmasına rağmen hiçbir genç çiftçinin ortağı olduğu kooperatif üzerinden böyle bir desteğin varlığından haberdar olmaması kooperatiflerin bu konuda zayıf kaldığını göstermektedir. Sadece destekten haberdar olunma konusunda değil tarımsal faaliyetler ile ilgili bilgi edinme konusunda da kooperatifler listeye girememiştir. GÇPD ile ilgili Isparta ilinde Başaraoğlu (2019) tarafından yapılan bir başka araştırmada da genç çiftçilerin tarımla ilgili gelişmeleri takip ettiği kanallar arasında kooperatifler %2,73'lük pay ile son sırada yer almaktadır. Ana sözleşmelerinde tarımsal eğitim misyonu yer almasına rağmen kooperatiflerin genç çiftçilerin eğitiminde ve tarımsal desteklerin duyurulması konusunda geri planda kalmaları eleştirilmesi gereken bir nokta olarak ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 5. 10 GÇPD programından haberdar olunan kanallar

Kanallar	Sayı	%
Ziraat odası	1	1,7
Tarım Bakanlığı'nın internet sitesi	2	3,3
İnternet, sosyal medya	4	6,7
Görsel medya	14	23,3
Tarım ilçe müdürlüğü	16	26,7
Akraba ve arkadaşlar	23	38,3
Toplam	60	100,0

5.4.9 GÇPD'den ikinci kez yararlanma konusunda genç çiftçilerin düşünceleri

Anket çalışmaları sırasında yapılan gözlemlere ve genç çiftçilerin ilgili çeşitli sorulara verdikleri yanıtlara dayanılarak birçok destek yararlanıcısının GÇPD kapsamında hazırladığı proje konusunda ön hazırlık yapmadığı söylenebilir. Bu durumun bir sonucu olarak da projeleri konusunda yeterli ve doğru analizler yapamayan genç çiftçiler projelerinin uygulama döneminde ürün satışı yapmama, fiyat-maliyet dengesi kuramama, projenin zorlukları ile baş edememe gibi bazı sorunlar yaşamaktadırlar.

Genç çiftçilerin yaşadıkları deneyimlerinden dersler çıkardıkları varsayılarak, "GÇPD'den ikinci kez yararlanma şansınız olsaydı hangi proje konusunda yatırım yapardınız?" sorusu genç çiftçilere yöneltilmiştir. Katılımcıların %35'i GÇPD'den ikinci kez yararlanma şansları olsaydı küçükbaş hayvan desteği alacağını %30'u ise büyükbaş hayvan desteği alacağını belirtmiştir. Bitkisel üretim, mantar ve arıcılık konularında proje hazırlayacaklarını belirten genç çiftçilerin oranı ise %8,3'dür.

Soruya verilen yanıtlar arasında ortaya çıkan belki de en önemli sonuç ise GÇPD yararlanıcıların %26,7'sinin desteği ikinci kez alma şansı olması durumunda desteğe başvurmak istemeyeceklerini belirtmeleridir. İkinci bir şans durumunda desteğe başvurmak istemeyeceklerini belirten genç çiftçilerin %87,5'nin halihazırda yürütmekte oldukları proje konusu büyükbaş hayvancılıktır. Destekten ikinci kez yararlanmak istemeyeceklerini belirten %12,5'lik bölümü ise küçükbaş desteği yararlanıcıları oluşturmaktadır. Ortaya çıkan tabloda arıcılık, mantar üretimi ve bitkisel ürün yetiştiriciliği konusunda destek alanların destekten ikinci kez yararlanmaya tamamen istekli oldukları fakat özellikle büyükbaş desteği olmak üzere hayvancılık konusunda destek alan genç çiftçilerin bu şartlar altında GÇPD'den ikinci kez yararlanmayı istemedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 5. 11 GÇPD'den ikinci kez yararlanırsa sunulacak projeler

Proje konusu	Sayı	%
Büyükbaş	18	30,0
Küçükbaş	21	35,0
Arıcılık	1	1,7
Mantar	2	3,3
Tıbbi aromatik bitki	2	3,3
Destekten yararlanmak istemiyor	16	26,7
Toplam	60	100,0

- GÇPD'den ikinci kez yararlanma şansı olsaydı hazırlanacak proje konusu – göç etme istekliliği ilişkisi (Ki-kare P değeri: 0,001)

GÇPD'den ikinci kez yararlanma fırsatı olması durumunda herhangi bir tarımsal faaliyet konusunda proje hazırlayacağını ifade eden genç çiftçilerin %27,2'si (N:44, n:12) göç etmek istediklerini ifade ederken, GÇPD'den ikinci kez yararlanma fırsatı olsaydı hibe desteğinden yararlanmak için proje hazırlamayacağını belirten genç çiftçilerin ise %62,5'i (N:16, n:10) göç etmek istediklerini ifade etmektedir. Bu bulgulara göre GÇPD programının faydasının olmadığını ve bu programa ikinci kez başvuru yapmak istemediğini belirten genç çiftçilerin göç etme eğilimi, mevcut haliyle GÇPD programından memnun olan ve fırsat verilmesi halinde programa ikinci kez başvuru yapacaklarını belirten genç çiftçilere göre yaklaşık üç kat daha fazladır. Bu sonuçlar, gençlere yönelik olarak hazırlanan hibe programlarının planlanmasının iyi yapılmasının gençleri kırsala küstürmemek adına son derece önemli olduğunu gösteren bir başka örneği oluşturmaktadır.

5.4.10 GÇPD için genç çiftçilerin hibe paketi önerileri

Anket kapsamında görüşülen genç çiftçilerin %10'u GÇPD kapsamında verilen hibe destek miktarını yeterli buldukları ifade etmişlerdir (%1,7 kesinlikle yeterli, %8,3 yeterli). Katılımcıların %1,7'si kararsız kaldığını söylerken, %88,3'ü ise hibe destek miktarının yetersiz olduğunu belirtmiştir (%38 yeterli değil, %50 kesinlikle yeterli değil).

Yaklaşık olarak her on destek yararlanıcısından birinin destek miktarını yeterli bulmadığı sonucu ile bağlantılı bir konu olarak, genç çiftçilerin almış oldukları hibe desteğinin yanı sıra başka ne/neler istediğine bu bölümde yer verilmiştir. Buna göre; genç çiftçilerin %6,7'si ucuz kredi desteği, %5'i pazarlama konusunda destek ve %23,7'si de yem desteği verilmesini istemişlerdir. Genç çiftçilerin bir kısmı ise tek bir desteğin de yeterli olmayacağını, hibeye ek olarak en az iki farklı destek kaleminden daha oluşan bir paket desteğe ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir. Genç çiftçiler tarafından ifade edilen ek destekleme modelleri arasında en çok tercih edilen model ise %31,7 ile ucuz kredi + yem desteği olmuştur.

Çizelge 5. 12 GÇPD yararlanıcılarının ek hibe desteği önerileri

Destekleme Konuları	Sayı	%
Pazarlama	3	5,0
Pazarlama + eğitim	3	5,0
Ucuz kredi	4	6,7
Ucuz kredi + pazarlama	7	11,7
Pazarlama + yem desteği	9	15,0
Yem desteği	15	23,7
Ucuz kredi+ yem desteği	19	31,7
Toplam	60	100,0

Anketler sırasında yapılan görüşmelerde mantar üreticileri destekten her konuda memnun olduklarını fakat ürünlerini pazarlamada zorlandıklarını söylemişlerdir. Büyükbaş hayvan yetiştiricileri ürünlerinin fiyatını “cambaz” denilen tüccarların belirledikleri ve kendilerinin fiyatların belirlenmesine etkilerinin olmadığını dile getirmişlerdir. Bu tür sorunların aşılması adına atılacak adımlardan birisi de genç çiftçilere ürün pazarlama konusunda eğitimler verilmesi ve pazarlama kanallarının geliştirilmesinde yardımcı olunmasıdır. Yine bir çözüm yolu olarak bölgede bulunan genç çiftçilerin kooperatifleşerek bir araya gelmeleri ve ürünlerini kendi markaları ile pazarlamaları imkanına kavuşturulmaları da GÇPD benzeri projelerde teknik destek olarak sağlanabilir.

GÇPD'nin önümüzdeki dönemler için benzer programlar altında daha da geliştirilmesi adına sorulan hipotetik soruda genç çiftçilere üç farklı destek paketi önerilmiş ve bir tanesini seçmeleri istenmiştir. Birinci pakette destek miktarı 15.000 TL'ye düşürülmüş fakat genç çiftçilerin sigortalı yapılacağı söylenmektedir. İkinci paket, 45.000 TL'lik hibeyi içermektedir. Üçüncü pakette ise destek miktarı 30.000 TL olarak sabit tutulmuş ve bu miktarının üzerine aynı tutarda düşük faizli kredi imkanı verileceği belirtilmektedir. Sıralanan üç destek paketi arasında genç çiftçilerin %56,7'si daha az tutarda hibenin fakat sigorta imkanının yer aldığı birinci paketi seçmişlerdir. Katılımcıların %36,7'si 45.000 TL tutarın yer aldığı ikinci hibe paketini seçerken %6,7'si ise düşük faizli kredi imkanının yer aldığı üçüncü paketi tercih etmiştir.

Çizelge 5. 13 Hipotetik destek paketleri

Destek Paketleri	Sayı	%
30.000 hibe + ucuz kredi	4	6,7
45.000 TL hibe	22	36,7
15.000 TL hibe + sigorta	34	56,7
Toplam	60	100,0

Destekleme modelleri üzerine yapılan varsayımlar sonucunda elde edilen değerler tek bir çerçeve içerisinde özetlenirse; genç çiftçiler projenin başlangıç aşamasında aynı ve/veya nakdi desteğe, projenin devamlılığı adına girdi desteğine (hayvancılık içeren projelerde özellikle yem desteği), projenin büyütülebilmesi adına kredi desteğine ve tüm bunların sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi adına da sigorta desteğine ihtiyaç duymaktadırlar.

5.5 Girişimcilik Algısı ve Düzeyine ilişkin bulgular

Kâr amacıyla risk alan kişiye girişimci denilmektedir. Doğal, iklimsel ve ekonomik pek çok riski içinde barındıran tarım sektöründeki girişimciler ise düşük karlılık oranlarına rağmen yüksek riskler almalarına bağlı olarak “çılgın girişimciler” şeklinde tanımlanabilirler. Araştırmanın bu bölümünde genç çılgın girişimcilerin girişimcilik algıları ve girişimcilik düzeyine ilişkin bulgular resmedilmeye çalışılmıştır.

5.5.1 Girişimcilik algısı

Polatlı ilçesindeki GÇPD yararlanıcılarının %80'i kendilerini girişimci olarak değerlendirirken %16,7'si girişimci olmadığını %3,7'si ise girişimci olup olmadığını bilmediğini ifade etmiştir. Kendisini girişimci olarak tanımlamayanlar arasında cinsiyet kriterine göre bir sınıflandırma yapıldığında cinsiyete bağlı önemli bir fark bulunamamıştır. Fakat, eğitim seviyesine göre yapılan ayırmada ön lisans ve lisans mezunu GÇPD yararlanıcılarının tamamının kendilerini girişimci olarak tanımlarken ilkökul ve ortaokul mezunu olanların ise %39,0'unun kendilerini girişimci olarak tanımlamadıkları tespit edilmiştir.

➤ Girişimcilik algısı – göç etme istekliliği ilişkisi

Kendisini girişimci olarak gördüğünü ifade eden genç çiftçilerin %27,1'i (N:48, n:13) göç etmek istediğini ifade ederken, kendisinin girişimci olmadığını düşünen genç çiftçilerin ise %90'ı (N:10, n:9) göç etmek istediğini belirtmiştir. Elde edilen bu bulgular girişimcilik algısı ile göç etme istekliliği arasında ilişkinin varlığını göstermektedir, yapılan Ki-kare analizinde de iki değişken arasındaki değer anlamlı bulunmuştur (<0,004). Dolayısıyla, genç çiftçiler arasında girişimcilik algısının kurslar ve çeşitli programlar yardımıyla artırılmasının kırdan kente göçün azaltılmasına yönelik etkili sonuçları olabileceği değerlendirilebilir.

5.5.2 Sermaye kaynakları

Destekten yararlanan genç çiftçilerin %43,3'ü yürütmüş oldukları tarımsal faaliyet için gerekli olan sermayenin tamamını GÇPD programından hak kazandığı hibe desteği ile sağlamış, %23,3'ü ise GÇPD ile elde ettiği hibe desteğine ek olarak bankadan kredi de çekerek tarımsal faaliyeti için sermaye oluşturmuştur. Verilen değerler yorumlandığında destek yararlanıcılarının %66,6'sının ellerinde maddi anlamda bir birikim olmadığı halde GÇPD programına başvurdukları sonucuna ulaşılmaktadır.

İşletmelerin sürdürülebilirliği ve projenin sahiplenilmesi açısından genç çiftçilerin en azından belli bir oranda öz sermayeleri ile projeye başvurmalarının yararlı olacağı düşünülmektedir. Tarımsal faaliyetleri için gerekli olan sermayeyi sadece GÇPD'den sağlayan katılımcıların %23,1'inin kendilerini girişimci olarak görmemeleri de projeye öz sermaye ile başvurma önerisini destekler nitelikte bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

GÇPD yararlanıcılarının %48,4'ü söz konusu hibe desteğinin kırsalda girişimciliği teşvik ettiğini belirtmiştir. Katılımcıların %30'u desteğin girişimciliği teşvik etmediğini düşünürken %21,7'si ise hibe desteğinin girişimciliği teşvik etmesi konusunda kararsız kaldıklarını ifade etmiştir.

5.5.3 Muhasebe kayıt tutma alışkanlıkları

Anket çalışmasında genç çiftçilerin girişimcilik düzeylerine yönelik olarak elde edilen bir diğer önemli sonuç ise muhasebe kayıtları ile ilgilidir. Polatlı'daki GÇPD yararlanıcılarının %76,7'sinin en basit şekliyle dahi işletmelerinin girdi ve çıktıların kaydını tutmadığı tespit edilmiştir. Genç çiftçilerin muhasebe kaydı tutmama sebepleri arasında borç miktarını görmek istememek, hesap yapınca bunalıma girmek, hesap yapılsa bile ürünün fiyatını kendisi belirleyemediği için hesap yapmanın anlamsız olarak değerlendirilmesi gibi yanıtlar alınmıştır. Muhasebe kaydı tutmayanların oransal çoğunluğunu ise eğitim düzeyi ilkokul ve ortaokul olan yararlanıcılar oluşturmaktadır. Kırsalın girişimci gençleri olarak gelecek adına umut olmaları için kendilerine hibe desteği verilen genç çiftçilerin kayıt tutma konusundaki isteksiz ve olumsuz yaklaşımları GÇPD'nin amaçları arasında sıralanan "kırsalda girişimciliğin arttırılmasına" yönelik etkisinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu soruna çözüm olarak destekten yararlanacak gençlere proje konusu tarımsal faaliyetleri ile ilgili işlemler için muhasebe kaydı tutma şartı getirilebilir. Bu muhasebe kayıtlarının tutulup tutulmadığı 3 yıl boyunca İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü personeline denetlenebilir.

5.5.4 İstihdam durumu/sorunu

GÇPD'nin amaçlarından birisi de kırsalda istihdamın arttırılmasıdır. GÇPD yararlanıcıların proje kapsamında yürütmüş oldukları tarımsal faaliyetlerle ilgili istihdam sağlama durumlarına bakıldığında %76,7'sinin işletmelerinde yalnızca kendilerinin çalıştığı tespit edilmiştir. Genç çiftçilerin %18,3'ü bir kişi istihdam ettiğini belirtirken %5'i ise 2 kişiye iş verdiğini ifade etmiştir. Anketler sırasında yapılan gözlemlere ve genç çiftçilerin kendi ifadelerine göre istihdam edilen kişilerin büyük çoğunluğu Afgan ve Suriyeli tarım işçileridir. Tarımsal faaliyetleri için tarım işçisi çalıştıran genç çiftçilerin %35,7'si mahalle/köy dışında (Polatlı, Ankara, çevre il/ilçe) ikamet etmektedir. Özetle belirtmek istenen nokta GÇPD yararlanıcıların bazılarının aldıkları hibe desteği sonrası köylerinde düşük ücretlerle yabancı tarım işçisi çalıştırdıkları, kendilerinin ise ilçe merkezinde yaşadıklarıdır. Bu durum GÇPD'nin amaçlarına tezat bir durum oluşturmaktadır.

➤ İstihdam sağlama durumu – göç etme istekliliği ilişkisi

GÇPD yararlanıcıları arasında başka bir kişiye istihdam sağlamadığını belirten genç çiftçilerin %39,1'i göç etmek istediklerini ifade etmektedir. Bir kişiye istihdam sağladığını belirten gençlerde göç etmek istediğini belirtenlerin oranı %36,4'e düşerken birden fazla kişiye iş imkanı sağladığı beyanında bulunan genç çiftçiler arasında ise göç etmeyi düşünen bulunmamaktadır. İstihdam edilen işçi sayısı, işletmenin büyüklüğü ve işin tanımı ile de ilgilidir. Elde edilen bulgulara dayanılarak istihdam ve göç arasında bir ilişkinin varlığından bahsedilebilmektedir.

5.5.5 Ortak iş yapma konusundaki yaklaşımları

Maliyetlerin azaltılması, pazarlama imkanlarının arttırılması ve fiyat konusunda belirleyici rolün ön plana çıkarılabilmesi için kooperatif veya başka bir modelde genç çiftçilerin bir araya gelerek tarımsal faaliyetler yürütmeleri pek çok yönüyle avantajlı görünmektedir. Bu kapsamda, destek yararlanıcılarının ortak iş yapma konusundaki

yaklaşımlarının tespit edilmesi adına kendilerine ortak iş yapma fikrine açık olup olmadıkları sorusu yöneltmiştir. Elde edilen bulgulara göre genç çiftçilerin %80'i ortak iş yapmak istemediklerini belirtmişlerdir (%45 kesinlikle istemem, %35 istemem). Genç çiftçilerin %15'i ortak iş fikrine açık olduklarını ifade ederken %5'i ise ortak iş yapma konusunda kararsız kaldığını söylemiştir. Dünyada ve Türkiye'de tarımsal başarı konusunda verilen örnekler incelendiğinde başarının ardından yatan en temel sebeplerden birisinin birlik vurgusu olduğu görülmektedir. Bu sebeple, birlikte iş yapma kültürünün genç çiftçiler arasında yaygınlaştırılmasının gelecek dönemlerde tarımda elde edilmesi planlanan muhtemel başarılar için temel oluşturacağı öngörülebilir.

5.5.6 Tarımsal ürünlerini pazarlamak amacıyla internet kullanım durumları

Tarımda gençlere yönelik hazırlanan proje ve desteklerde gençlerin teknoloji ve internet kullanımına daha yatkın olduğu varsayımı ön planda tutulur. Bu noktadan hareketle Polatlı'daki GÇPD yararlanıcılarına da tarımsal işletmelerinden elde ettikleri ürünlerinin pazarlanmasında internet kullanım durumları sorulmuştur. Beklenenin aksine interneti tarım ürünlerinin pazarlaması için kullanan gençlerin oranı yalnızca %6,7 olarak tespit edilmiştir. İnterneti bu amaçla kullanan genç çiftçiler ürettikleri süt ve süt ürünlerini sosyal medya hesapları üzerinden duyurduklarını belirtmişlerdir. Ürün pazarlama noktasında internet kullanım oranının düşük çıkmasında köylerdeki internet bağlantısı sorunlarının etkili olduğu değerlendirilebilir.

5.5.7 Tarımsal faaliyetlerinin sürekliliğine ilişkin bulgular

GÇPD yararlanıcılarının %66,7'si tarımsal faaliyet yürüttüğü işletmesini yatırım yaparak büyütmeyi hedeflediğini ifade ederken %13,3'ü bugünkü seviyesinde üretime devam etmeyi düşündüğünü, %20'si ise tarımsal faaliyetleri 5 yıl içerisinde bırakmayı düşündüğünü söylemiştir.

Tarımsal faaliyetin sürekliliği – göç etme düşüncesi arasında yapılan çapraz tablo analizinde (Ki-kare P değeri: 0,004) tarımsal faaliyetleri 5 yıl içerisinde bırakmayı

düşündüğünü belirten genç çiftçilerin %75'inin buldukları yerden göç etmek istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Yatırım yaparak tarımsal faaliyetlerini çeşitlendirmeyi planlayan genç çiftçilerin ise %22,5'i göç etmek istediğini ifade etmiştir. Yatırım yapma kararı ve göç istekliliği ilk bakışta çelişkili bir sonuç gibi görünmektedir fakat genç çiftçilerin bir kısmının yatırımlar ile işletmesini büyüterek göç etmeye karar verdiği zaman daha büyük bir sermayeyle göç etmek istemesi gibi bir yorum yatırım - göç ilişkisini açıklayabilecektir.

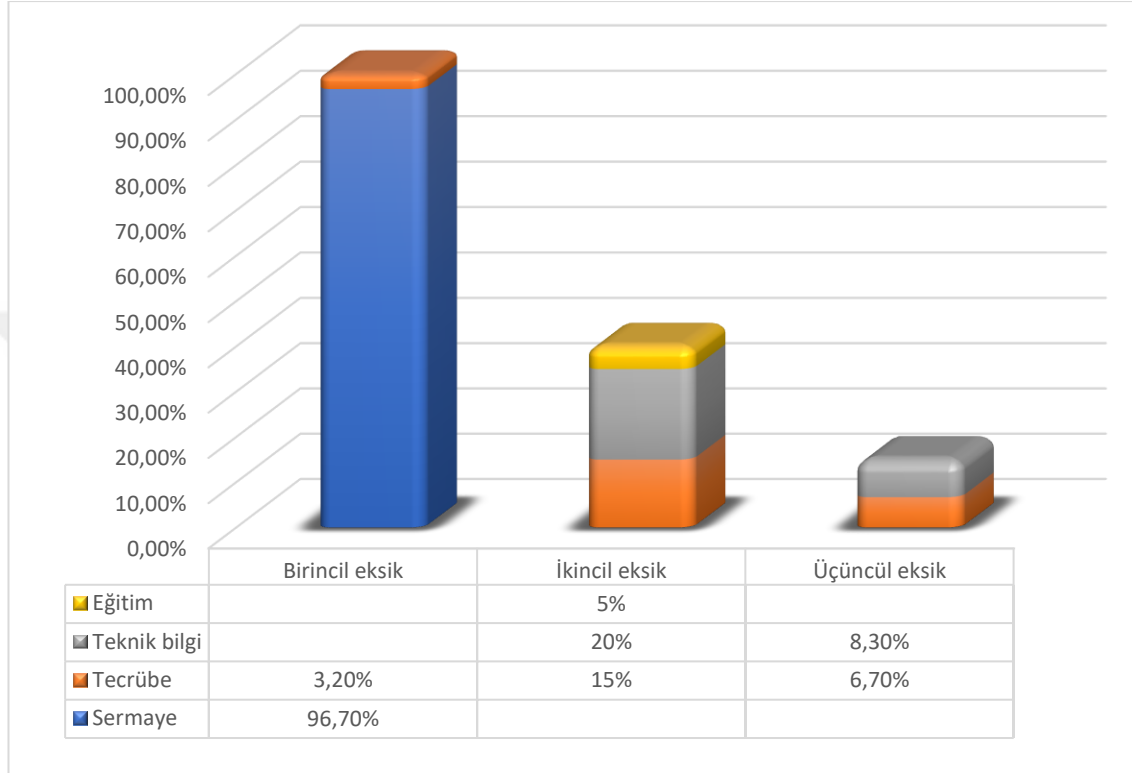
5.5.8 Markalaşma konusundaki yatırım ve düşünceleri

Tarımda üretilen ürünlere katma değer katılıp emeğin taçlanması adına markalaşma önemli bir kavramdır. Fakat maalesef ki anket çalışması sonucunda Polatlı'daki GÇPD yararlanıcısı genç çiftçilerin hiçbirisinin ürünlerinde markalaşmaya gidemediği görülmüştür. Önümüzdeki yıllarda markalaşmayı planlayan genç çiftçilerin oranı ise %8,3'dür. Markalaşmayı planlayan genç çiftçilerin tamamı GÇPD'den yararlanmadan önce de hayvancılık faaliyetleri yürüttüklerini ifade eden katılımcılardır. Bu bulgular, markalaşmanın belirli bir süreç ve tecrübe gerektirdiğini göstermektedir. Marka sahibi olmadan yapılan üretimin de katma değerinin düşük olduğu düşünüldüğünde genç çiftçilerin işletmelerinde marka sahibi olma hedefinin en azından orta veya uzun vadede yer alması gerekmektedir.

5.5.9 Girişimcilik konusundaki eksikleri

Girişimcilik konusundaki bir diğer önemli nokta genç çiftçilerin kendilerinde ne tür eksikler gördükleri konusudur. Bir konudaki eksiklerin varlığının kabul edilmesi sorunun çözülebilmesi adına bir başlangıç adımı kabul edilebileceğinden genç çiftçilerden girişimcilik konusunda kendilerinde gördükleri eksiklerin neler olduğunu derecelere göre gruplandırarak sıralamaları istenmiştir. Katılımcıların %96,7'si girişimcilik konusunda birincil eksiklerinin sermaye olduğunu belirtmiştir. İkincil eksikler sıralamasında genç çiftçilerin %60'ının ve üçüncül eksikler arasında genç çiftçilerin %85'inin yanıt vermemiş olması düşündürücüdür. Zira hem anket çalışmasında yapılan gözlemler hem de anket kapsamında genç çiftçilerin vermiş oldukları ifadeler göz önüne alındığında

girişimcilik konusunda genç çiftçilerin birçok eksik yönlerinin olduğu aşıkardır. Fakat, eksiklerinin neler olduğu tespitinin kendilerince yapılamamış olması ve neredeyse tek eksiğin sermayeymiş gibi algılanması, genç çiftçilerin girişimcilik konusunda kendilerini geliştirilebilmeli adına görünmez bir engele sahip oldukları şeklinde değerlendirilebilir.

şekil 5. 13 Girişimcilik konusunda kendilerinde gördükleri eksikler

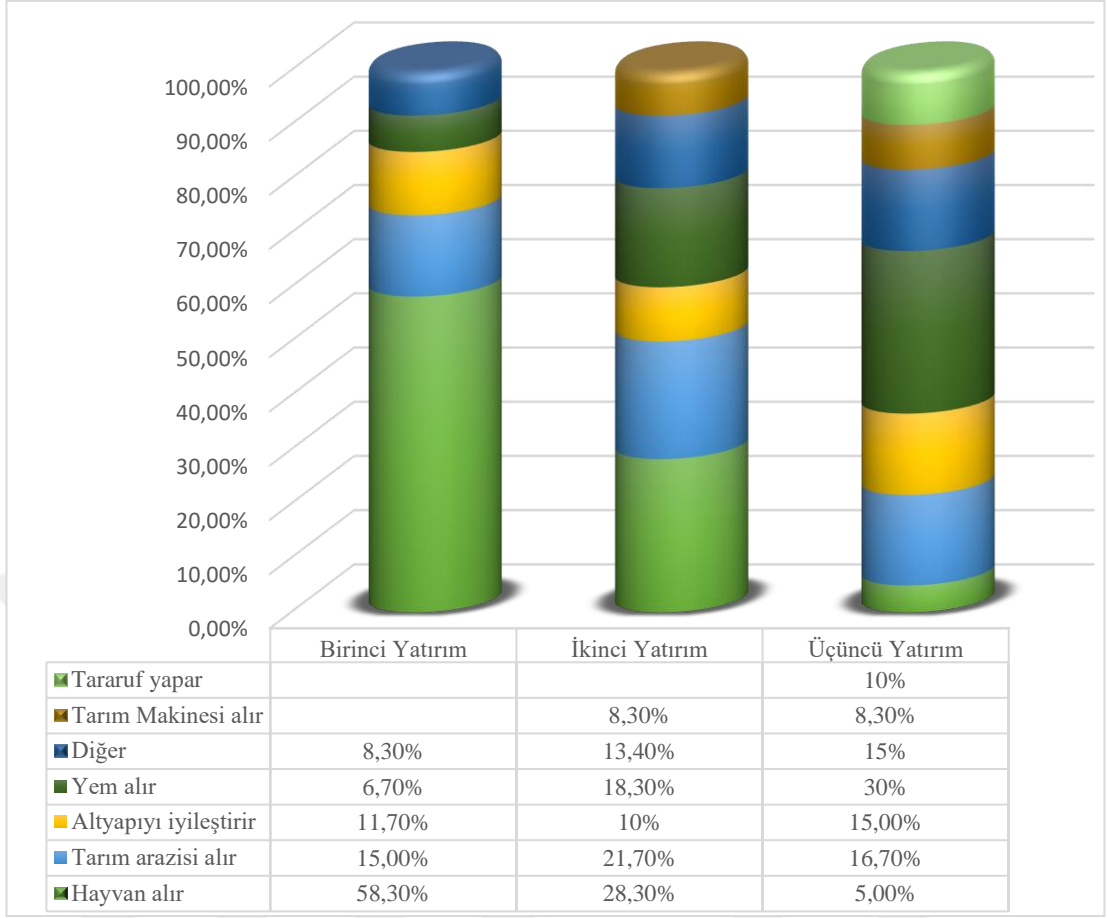
5.5.10 Ek hibe desteği almaları durumunda yatırım planları

Genç çiftçiler hibe kapsamında 30.000 TL 'ye kadar destek almışlardır ve pek çoğu destek miktarını yeterli bulmadıklarını ifade etmektedir. Destek miktarının yeterli olmadığını düşünmelerinin yanı sıra genel anlamda da en büyük eksiklerinin sermaye kısıtı olduğunu dile getirmektedirler. Bu doğrultuda genç çiftçilerin eğer sermaye sahibi olsalardı bunu nasıl yöneteceklerini ölçebilmek adına hipotetik bir soru yneltirmiştir. Soruya göre genç çiftçilere ilk olarak 100.000 TL hibe veriliyor, ardından aynı miktarda bir hibe daha veriliyor ve son olarak da 50.000 TL değerinde başka bir hibe daha veriliyor. Desteklerin ardından genç çiftçilerden kendilerine farklı zamanlarda verilen bu hibelerle ne gibi

yatırımlar yapacakları sorulmaktadır. Soruya verilen yanıtlar şekil 5.15 üzerinde görülmektedir. Şekle göre; genç çiftçilerin %58,3'ü kendilerine verilecek olan ilk 100.000 TL'lik hibenin tamamıyla hayvan alacaklarını söylemişlerdir. Verilecek olan ilk hibe ile katılımcıların %15'i tarım arazisi alacağını, %11,7'si ev ve ahırlarındaki altyapıyı iyileştireceğini, %6,7'si yem alacağını belirtmiştir. İlk hibe desteği yapılması planlanan diğer yatırımlar ise yeni tarım makinelerinin alınması (%3,4), ürün çeşitlendirmesine gitmek (%3,4), organik tarım yatırımı yapmak (%1,7) şeklinde sıralanmıştır.

Yatırım yapabilmeleri için kendilerine ikinci kez 100.000 TL tutarında bir hibe verilmesi durumunda genç çiftçilerin yapacaklarını söyledikleri yatırımlar: hayvan almak (%28,3), tarım arazisi almak (%21,7), yem almak (%18,3), evinin ve ahırının altyapısını iyileştirmek (%10), tarım makinesi almak (%8,3) şeklinde sıralanmıştır. Genç çiftçilerin ikinci hibe ile yapacakları diğer yatırımlar ise tarım işletmeciliği konusunda bilgi birikiminin artırılması (%5,0), pazarlama ve markalaşmaya yönelik yatırımlar yapmak (%3,3), robot teknolojisine yatırım yapmak (%1,7) şeklindedir. Katılımcıların %3,3'ü ise kendilerine ikinci kez 100.000 TL hibe verilmesi durumunda bu para ile Ankara ilinde bulunan eğlence yerlerine (pavyon, gece kulübü) gideceklerini söylemişlerdir.

Genç çiftçilere verileceği söylenen 50.000 TL tutarındaki üçüncü hibe ile yapılması planlanan yatırımlar: yem almak (%30), tarım arazisi almak (%16,7), ev ve ahırın altyapısını iyileştirmek (%15), tasarruf yapmak (%10), tarım makinesi almak (%8,3), hayvan almak (%5) şeklindedir. Üçüncü hibe kapsamında genç çiftçilerin yapacaklarını söyledikleri diğer yatırımlar ise tarım işletmeciliği konusunda bilgi birikimini arttırmak (%3,3), pazarlama ve markalaşma yatırımları yapmaktır (%11,7). Anket kapsamında görüşülen genç çiftçilerin hiçbirinin şu an için ürünlerini pazarlayacakları bir markası bulunmamaktadır fakat ek hibe destekleri almaları durumunda genç çiftçilerin bir kısmının markalaşmaya dönük yatırımlar yapacaklarını belirtmeleri girişimcilik kapsamında değerlendirilmesi gereken bir noktadır.

Şekil 5. 14 Ek hibe desteği almaları durumunda yapacakları yatırımlar

5.5.11 İşletmelerin sürekliliğini etkileyebilecek risk faktörlerine yönelik algıları

GÇPD yararlanıcılarının işletmelerinin sürekliliğinin sağlanması konusundaki risk faktörlerine yönelik algıları araştırma kapsamında incelenen konular arasında yer almaktadır. Bu kapsamda genç çiftçilere çeşitli başlıklar verilmiş ve söz konusu başlıklarda yaşanacak değişimlerin işletmelerinin sürekliliği için hangi ölçüde risk oluşturacağı sorusu yöneltilmiştir.

Çizelge 5. 14 Risk faktörlerine yönelik algı düzeyleri

Risk Faktörleri	Ortalama	Standart Sapma	Etki Durumu
Aile işgücünün yetersiz kalması	4,3	1,11	Çok etkiler
Hükümet politikaların değişmesi	3,9	1,19	Etkiler
Ülkenin ekonomik durumunun değişmesi	4,5	0,67	Çok etkiler
Girdi maliyetlerinin değişmesi	4,7	0,60	Çok etkiler
Ürün fiyatlarının değişmesi	4,6	0,59	Çok etkiler
Ürün miktarının değişmesi	4,4	0,82	Çok etkiler
Faiz oranlarının değişmesi	4,2	1,14	Çok etkiler
Borç miktarının değişmesi	4,3	1,04	Çok etkiler
İklimin değişmesi	4,1	0,87	Etkiler
İşgücü bulmakta zorluk yaşanması	3,16	1,41	Az etkiler
Sözleşmeli üretimin olmaması	2,9	1,63	Az etkiler
Hırsızlık	4,4	1,06	Çok etkiler
Doğal afetler	4,2	0,93	Çok etkiler

1. Etkilemez 2. Çok az etkiler 3. Az etkiler 4. Etkiler 5. Çok etkiler

Çizelge 8.33’de yer alan risk faktörlerine ilişkin elde edilen bulguların bazılarının oransal yorumlanması yapılmıştır. Buna göre:

- Genç çiftçilerin %66,7’si aile iş gücünün yetersiz kalmasının işletmelerinin sürdürülebilirliği açısından çok önemli bir etkiye sahip olacağını ifade etmektedir. Genel anlamda işgücü bulmakta zorluk yaşanılmasının işletmenin sürekliliğine etkisinin çok olacağını söyleyen genç çiftçilerin oranı ise %25’de kalmıştır. Burada görülmektedir ki, genç çiftçilere göre aile iş gücünde yaşanacak olası problemler aile dışı işgücü bulma konusunda yaşanacak problemlerin çok ötesinde bir risk oluşturabilecektir. Buradan hareketle genç çiftçilerin işletmelerinin aile işgücüne daha çok dayandığı ve gelecekte de böyle olmasının beklendiği sonucuna ulaşılabilir.

- Genç çiftçilerin %31,7'si sözleşmeli üretimin olmamasını işletmelerinin sürekliliği açısından bir risk olarak görmediklerini ifade etmişlerdir. Sözleşmeli üretimin olmamasını bir risk olarak görmediklerini ifade eden genç çiftçilerin tamamının tarımsal faaliyet konusu hayvancılıktır. Hayvansal ürünler elde eden genç çiftçiler açısından ürünün satılamaması sorunu bulunmamaktadır çünkü düşük fiyattan da olsa köylerine gelen cambazlara ve süt tanklarına hayvanlarını veya ürünlerini satabilmektedirler. Fakat diğer yandan; arıcılık, mantar yetiştiriciliği ve yem bitkisi yetiştiriciliği faaliyetleri yürüten genç çiftçilerin tamamı sözleşmeli üretimin olmamasını işletmelerinin sürdürülebilirliği açısından çok önemli bir risk olarak gördüklerini beyan etmişlerdir.
- Genç çiftçilerin %25'i doğal afetlerin işletmelerinin sürdürülebilirliğini etkilemeyeceğini veya çok az etkileyeceğini ifade etmişlerdir. Bu yönde bir görüşün ortaya çıkmasında etkili olan şey ise doğal afet durumunda sigortadan ve/veya devletten destek alınacağına dair inançtır.
- Hırsızlık riski; genç çiftçilerin %88,3'ü hırsızlığın işletmelerinin sürdürülebilirliği adına etkili/çok etkili bir risk olduğunu belirtmiştir. Anket çalışması sırasında da genç çiftçilerin hırsızlık sorununu sıklıkla dile getirdikleri gözlemlenmiştir. Genç çiftçilerin çoğunluğu eğer hayvanlarını emanet edebilecekleri akrabaları bulunmuyorsa köyün dışına çıkmamaya dikkat ettiklerini söylemektedir. Hırsızlığın risk olarak değerlendirilmesi ile yaşanan köyün Polatlı'nın merkezine olan uzaklığı arasında bir ilişki tespit edilmiştir. Polatlı'ya yakın köylerde ikamet eden genç çiftçilerin %16,7'si hırsızlığı işletmelerinin sürdürülebilirliği için bir risk olarak görürken, Polatlı'ya uzak köylerde ikamet eden genç çiftçilerin hırsızlık risk algısı oranı artarak %76,7 seviyesine çıkmaktadır.

5.6 Göç Olgusu ile İlgili Bulgular

Göç kararı pek çok sebebin etkisi ile verilen bir tür nihai karar olarak değerlendirilebilir. Bir insanı alıştığı düzenin dışına çıkmaya zorlayacak bir kararın alınabilmesi için zorlayıcı sebeplerin varlığı gerekmektedir. Bu sebeple anket kapsamında elde edilen

araştırma bulgularının sıralamasında göç konusu ile ilgili bulgulara hem göçün sebepleri arasında sıralanabilecek diğer bölümlerin içerisinde çapraz tablo analizleri yardımıyla hem de göç olgusu ile ilgili bulgular başlığı altında yapılan değerlendirmelerde ayrı olarak yer verilmiştir.

Anket kapsamında görüşülen genç çiftçilerin %70'i tarımsal faaliyetlerini yürüttükleri yerleşim yerinde doğduklarını %30'u ise dışarıdan gelerek şu an ikamet ettikleri yerleşim yerinde yaşamaya başladıklarını ifade etmiştir. Yaşadığı yerleşim yerine dışarıdan geldiklerini söyleyen genç çiftçilerin çoğunluğunu ise evlenerek gelmiş olan kadın çiftçiler oluşturmaktadır.

Polatlı'daki GÇPD yararlanıcılarının %36,7'si göç etmeyi düşündüklerini belirtirken %60'ı göç etmek istemediklerini belirtmiştir. Katılımcıların %3,3'ü ise göç etme eğilimleri ile ilgili soru karşısında yanıt vermekte kararsız kalmıştır.

Göç etmek istediğini belirten genç çiftçilerin %50,5'i yaşadığı yerdeki hayat koşullarının zor olduğunu düşündüğü için göç etmek istediğini belirtmiştir. Genç çiftçilerin %26,8'si yaşadığı yeri sevmediği için, %18,2'si şehirde daha iyi bir iş bulacağına inandığı için, %4,5'i ise ailesi tarafından şehre göç etmeye zorlandığı için kırsalı bırakıp il/ilçe merkezine yerleşmeyi düşündüğünü ifade etmiştir.

Yaşadığı yerden göç etmek istemediğini söyleyen genç çiftçilerin %46,2'si kırsal hayatı ve tarımla uğraşmayı sevdiği için göç etmek istemediğini ifade etmiştir. Göç etmek istemeyen katılımcıların %17,8'i ailelerine olan bağlılıkları sebebiyle, %10,3'ü başka bir hayat tarzı bilmedikleri için, %5,2'si ise başka bir iş bulamama korkusu yüzünden göç etmeyi düşünmediklerini söylemişlerdir. Hem ailesine olan bağlılığı hem de kırsal hayat tarzını sevmesi sebebiyle göç etmek istemediğini dile getiren genç çiftçilerin oranı ise %20,5'dir.

5.6.1 Kırdan kente göçü önlemedeki etkisi

Polatlı'daki GÇPD yararlanıcılarının göç kararları üzerinde hibe desteği programının etkisinin ne olduğunu ölçebilmek adına genç çiftçilere destekten yararlanamamasalardı şehre göç eder miydiniz sorusu yönetilmiştir. Genç çiftçilerin %38,3'ü eğer GÇPD'den yararlanmasalardı şehre göç etmeyi planladıklarını belirtmiştir. Katılımcıların %48,3'ü desteğin göç kararları üzerinde bir etkisinin olmadığını belirtirken, %13,3'ü ise GÇPD'nin göç kararları üzerinde bir etkisinin olup olmadığı konusunda kararsız kaldıklarını ifade etmiştir.

Çizelge 5. 15 GÇPD'nin kırdan kente göçü önlemedeki etkisi

Göç kararı- GÇPD ilişkisi	Sayı	%
Kararsız/yanıtsız	8	13,3
Destek olmasaydı şehre göçerdi	23	38,3
Desteğin göç kararı üzerinde etkisi bulunmuyor	29	48,3
Toplam	60	100,0

5.6.2 Kentten kıra tersine göçü teşvik etkisi

Polatlı ilçesinde uygulanan GÇPD programı ile birlikte üç tane gencin (toplamın %5'i) şehirden kırsala tersine göç etmesi sağlanmıştır. Söz konusu bu gençlerin demografik durumları, destekten nasıl haberdar oldukları ve desteğe ilişkin değerlendirmeleri önümüzdeki yıllarda gençleri şehirlerden kırsal alanlara çekmek için uygulanabilecek programlara/politikalara ışık tutması açısından maddeler halinde özetlenmektedir:

- GÇPD sayesinde kırsala göç eden üç genç çiftçiden ikisi kadın birisi erkektir.
- GÇPD sayesinde kırsala göç eden üç genç çiftçiden ikisi evli birisi bekardır.
- GÇPD sayesinde kırsala göç eden genç çiftçiler arasında bir lisans mezunu ve iki tane ilkokul mezunu bulunmaktadır.

- GÇPD sayesinde kırsala göç eden genç çiftçilerin hiçbirisinin tarımsal amaçlı bir kooperatife ortaklığı bulunmamaktadır.
- GÇPD sayesinde kırsala göç eden genç çiftçilerin hepsi kendisini girişimci olarak gördüklerini ifade etmektedir. İki genç çiftçi tarımsal işletmelerinin muhasebe kayıtlarını kendisinin tuttuğunu belirtirken diğer genç çiftçi ise muhasebe kaydı tutmamaktadır.
- Hibe desteği sayesinde kırsala göç eden genç çiftçilerden iki tanesi önümüzdeki beş yıl içerisinde yatırım yaparak tarımsal işletmesini büyütmeyi planladığını ifade ederken, diğer genç çiftçi ise beş yıl içerisinde tarımsal faaliyetleri bırakmayı düşündüğünü dile getirmiştir.
- GÇPD sayesinde kırsala göç eden genç çiftçilerin iki tanesinin ailesi tarımsal faaliyetler yürütmesi konusunda genç çiftçileri “tamamen desteklerken” diğer genç çiftçinin ailesi ise “tamamen karşı çıkmaktadır”.
- Kentten kırsala göç eden GÇPD yararlanıcılarının proje konuları ise büyükbaş (2) ve küçükbaş (1) hayvancılıktır.
- Kırsal alana göç eden genç çiftçilere GÇPD programından ikinci kez yararlanmaları durumunda hangi konuda proje hazırlayacakları sorusu yöneltmiştir. Bu genç çiftçiler arasında birisi büyükbaş hayvancılık birisi de küçükbaş hayvancılık konusunda destek hazırlayacaklarını ifade ederken bir diğer genç çiftçi ise desteğe ikinci kez başvurma fırsatını kullanmak istemeyeceğini belirtmiştir.

5.6.3 Genç çiftçilerin kırsal hayata olan katkıları konusundaki değerlendirmeleri

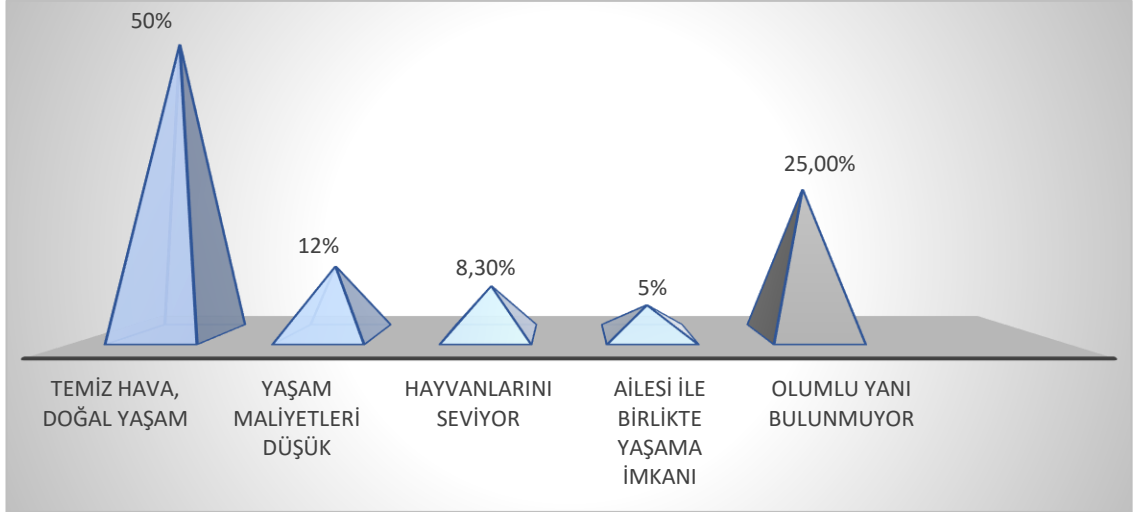
Genç çiftçilerin %65'i bir genç olarak kırsalda yaşamalarının yaşadıkları bölgeye katkısının olduğunu düşünürken %35'i ise kendilerinin kırsaldaki varlığının buldukları bölgeye herhangi bir katkısının olmadığı fikrine sahiptir.

Kırsal alanda yaşamlarının yaşadıkları bölgeye katkısının olduğuna inanan genç çiftçilerin %23,7'si bulunduğu bölgeden göç etmeyi düşündüklerini ifade ederken, kırsaldaki varlıklarının yaşadıkları bölgeye katkısının olmadığını düşünen genç çiftçiler arasında göç istekliliği oranı iki buçuk kattan fazla artarak %61,9 şeklinde gerçekleşmiştir. Bu bulgudan hareketle gençlerin yaşadıkları yerlerde kendilerini değerli hissetmelerinin göç kararları üzerinde etkisinin olduğu değerlendirilebilir. Dolayısıyla, genç çiftçilere toplumsal sorumluluklar yüklenildiği, köy/mahalleleri ile ilgili konularda karar alıcılar arasında yer almalarının sağlandığı Leader gibi programların kırsal kalkınmada gençlere yönelik diğer destekler ile entegre edilmesinin önemi anlaşılmaktadır.

5.6.4 Kırsalda yaşamının olumlu ve olumsuz yanları

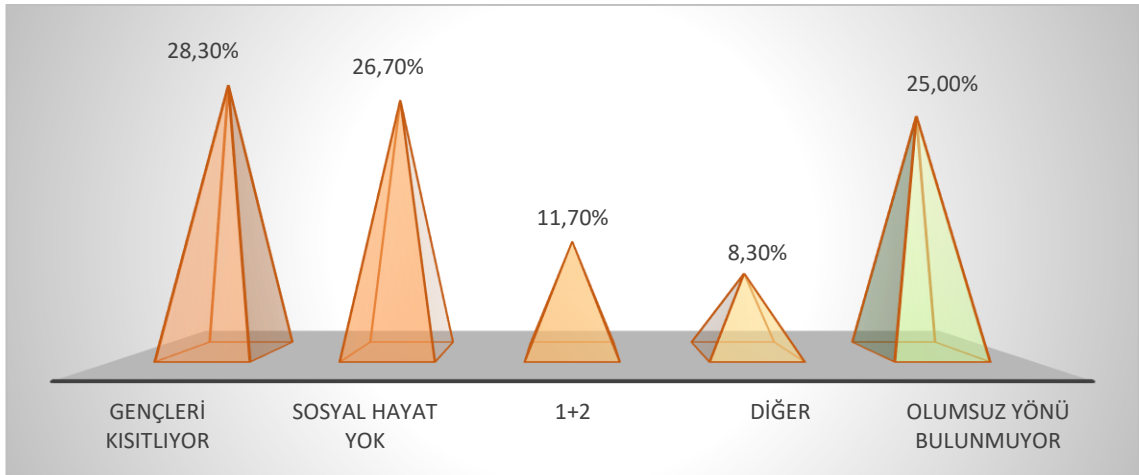
Yaşanılan yerin olumlu ve olumsuz yönlerinin değerlendirilmesinin göç etme ile ilgili karar verme aşamasında etkili olduğu düşünülerek genç çiftçilere kırsalda yaşamının olumlu ve olumsuz yanlarının neler olduğu sorulmuştur. Soruya yönelik olarak katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar şekil 5.16 ve şekil 5.17'de yer almaktadır.

Genç çiftçilerin %50'sine göre kırsalda yaşamın en olumlu yanı temiz hava ve doğal yaşam imkanına sahip olmaktır. Kırsal hayatın genç çiftçiler tarafından sıralanan olumlu diğer yanları; yaşam maliyetlerinin düşük olması (%12), genç çiftçilerin hayvanlarını seviyor olması ve sadece kırsal alanlarda hayvancılık yapabilmeleri (%8,30), genç çiftçilerin ailelerinin kırsalda yaşaması ve ailesiyle birlikte yaşama imkanının olması (%5) kırsalın olumlu tarafları olarak değerlendirilmiştir. Kırsal hayatın olumlu yanları arasında çok sevdiği hayvanları ile birlikte yaşama imkanının olduğunu belirten genç çiftçilerin tamamı erkeklerden oluşurken, ailesi ile birlikte yaşama imkanının kırsal alanda olmasını kırsalın olumlu bir yanı olarak değerlendiren genç çiftçilerin tamamını kadınlar oluşturmuştur. Genç çiftçilerin %25'i ise kırsalın herhangi bir olumlu yanının bulunmadığını ifade etmiştir.

Şekil 5. 15 Kırsalda yaşamının olumlu yanları

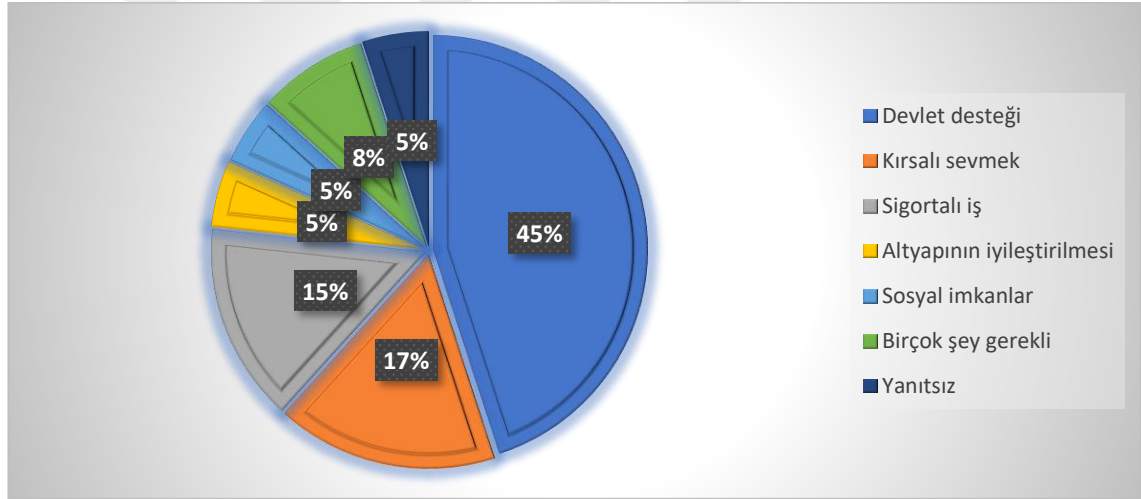
Genç çiftçilerin %28,3'üne göre kırsalda yaşamın en olumsuz yanı kırsalın gençleri kısıtlamasıdır. Genç çiftçilerin %26,7'si kırsal hayatı sosyal hayatın olmadığı gerekçesi ile olumsuz bir hayat tarzı olarak değerlendirmiştir. Kırsal hayatın hem kısıtlayıcı rolünün hem de sosyal hayatın olmaması gerekçesinin olumsuzluk olduğunu belirten genç çiftçilerin oranı %11,7'dir. Katılımcıların %8,3'de farklı gerekçeler ile kırsalda yaşamının olumsuz yanları olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur. Genç çiftçilerin %25'i ise kırsalın herhangi bir olumsuz yanının bulunmadığını ifade etmiştir.

Şekil 5. 16 Kırsalda yaşamının olumsuz yanları

5.6.5 Gençlerin kırsalda yaşaması için olması/yapılması gerekenler

GÇPD yararlanıcılarına, gençlerin hayatlarını kırsalda devam ettirmeleri için nelerin olması/yapılması gerektiği sorusu yöneltilmiştir. Soruya yönelik olarak genç çiftçilerin %45'i, devletin kırsalda yaşamayı tercih eden gençleri pozitif ayrımcılık yaparak desteklemesi gerektiği yanıtını vermiştir. Gençlerin kırsalda kalmayı tercih etmeleri için gerekli olan en önemli şeyin kırsalı sevmeleri olduğu yanıtı katılımcıların %16,7'si tarafından verilmiştir. GÇPD yararlanıcılarının soruya yönelik olarak verdikleri diğer yanıtların dağılımı; iş ve sigorta sahibi olmaları gerekir (%15), kırsalın altyapı sorunları çözümlenmelidir (%5), kırsalda sosyal imkanlar artırılmalıdır (%5), yalnızca bir şey belirtmek yetersiz olur birçok şeyin yapılması gereklidir (%8,3) şeklindedir. Katılımcıların %5'i ise soruya yanıt vermemiştir.

Şekil 5. 17 Gençlere göre kırsalda yapılması/olması gerekenler

5.7 Anket Görüşmelerinden Elde Edilen Diğer Bulgular

GÇPD'nin kırdan kente göçe etkisinin araştırıldığı bu çalışmada hem bu etkinin yorumlanmasına ilişkin destekleyici sonuçların elde edilebilmesi hem de konu ile ilgili diğer çalışmalara ışık tutması açısından genç çiftçilere yöneltilen bazı yorum ve değerlendirme sorularına ilişkin bulgular bu bölümde yer almaktadır.

5.7.1 İnternet ve sosyal medya kullanım durumları

Genç çiftçilerin %68,3'ü her gün internet kullandığını %21,7'si ise belirli aralıklarla internet kullandığını ifade etmiştir. Genç çiftçilerin %90'ının internet kullanımı olduğu ve %73,3'ünün kendilerine ait sosyal medya hesaplarının bulunduğu öğrenilmiştir. İnternet kullanımının genç çiftçiler arasında yaygın olması GÇPD yararlanıcılarının sosyal medya üzerinden birbirleri ile irtibata geçerek tecrübe paylaşımında bulunabilme imkanları olduğunu göstermektedir. Bakanlık ve/veya İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü yetkilileri sosyal medya üzerinden genç çiftçileri bir platformda bir araya getirerek tarımsal yayım ve eğitim faaliyetlerinde bulunabilirler aynı zamanda genç çiftçiler de başarılı uygulamalarını birbirleri ile paylaşabilirler.

5.7.2 Gelecek planları ve gelecek hakkındaki düşünceleri

Anket katılımcılarının %35'i genel anlamda ülkenin geleceğini iyi gördüklerini ifade ederken %41,7'si ise geleceğe dair iyimser olmadıklarını belirtmiştir. Katılımcıların %23,3'ü ise soruya cevap vermekte kararsız kaldıklarını söylemişlerdir. Gelecek ile ilgili tarım özelinde sorulan tarımın geleceğinden umutlu musunuz sorusuna ise genç çiftçilerin %76,6'sı Türkiye'de tarımın geleceği konusunda karamsar oldukları yönünde yanıt vermişlerdir (%38,3 çok karamsar, %38,3 karamsar). Ülkede tarımın geleceği konusunda umutlu olduğunu ifade eden genç çiftçilerin oranı %20 olurken, tarımın geleceği konusunda yorum yapmakta kararsız kaldığını söyleyen genç çiftçilerin oranı ise %3,3'dür.

5.7.3 Yetkililerden talepte bulunulan etkinlik ve yatırımlar

Genç çiftçilerin %78,3'ü köy/mahallerinde gençlerin sosyalleşmesine yönelik etkinliklerin yapılmadığını %21,7'si ise yapıldığını ifade etmiştir. Gençlere yönelik düzenlenen en popüler etkinliklerin erkekler için halı saha maçları kadınlar için ise halk eğitim kursları olduğu katılımcılar tarafından söylenmiştir.

Anket katılımcılarına yaşadıkları yerde gençlere yönelik ne tür etkinliklerin yapılmasını istedikleri sorusu yöneltilmiştir. Genç çiftçilerin %20'si köylerinde kurulacak bir köy konağı ve %16,7'si de halı saha maçları yapabilecekleri bir futbol sahası istediklerini ifade etmişlerdir. Genç çiftçilerin %16,7'si yaşadıkları köyde etkinlik düzenlenebilecek sayıda genç olmadığını ve eğer ki köylerinde başka gençler olsaydı zaten kendi kendilerine etkinlikler düzenleyebileceklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %13,3'ü kadınlara yönelik el işi kurslarının düzenlenmesini istemektedir. GÇPD yararlanıcılarının %11,7'si ise çeşitli gerekçelerle köylerinde gençlere yönelik etkinlik düzenlenmesini istemediklerini söylemişlerdir. Köyünde okul isteyen genç çiftçilerin oranı %5 iken köyler arası yarışma ve şenlik yeri isteyen genç çiftçilerin oranı da sırasıyla %3,3 ve %1,7'dir. Genç çiftçilerin %6,7'si soruya yanıt vermemiştir.

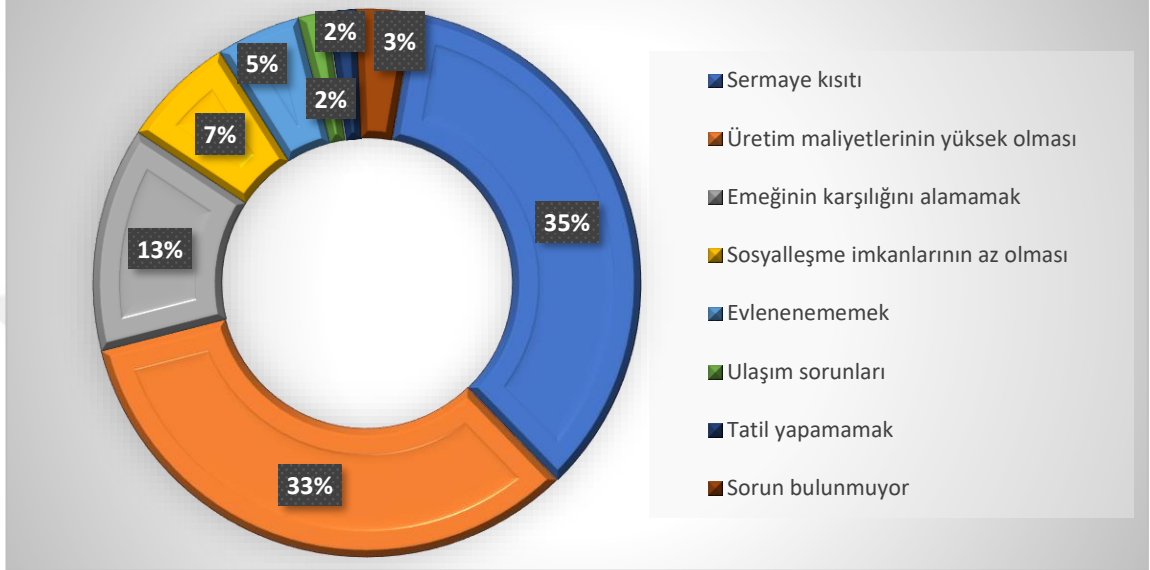
Çizelge 5. 16 Sosyal hayatın gelişmesi adına talep edilen etkinlik ve yatırımlar

Etkinlik ve yatırımlar	Sayı	%
Köy konağı	12	20,0
Halı saha maçları	10	16,7
Köyde genç yok	10	16,7
Kadınlara yönelik kurslar	8	13,3
İstemiyor	7	11,7
Yanıtsız	4	6,7
Diğer	3	5,0
Okul	3	5,0
Köyler arası yarışma	2	3,3
Şenlik yeri	1	1,7
Toplam	60	100,0

5.7.4 Tarımsal faaliyetler ve kırsaldaki yaşama dair en önemli sorunlar

Genç çiftçilerin tarımsal faaliyetler ve kırsaldaki yaşama dair yaşadıkları en önemli sorunlarının neler olduğu şekil 5.19'da yer almaktadır. Şekle göre genç çiftçilerin %35'i en önemli sorunları olarak sermaye kısıtını görmektedir. Diğer sorunlar ise; üretim

maliyetlerin yüksek olması (%33), emeğinin karşılığını alamamak (%13), sosyalleşme imkanlarının az olması (%7), evlenememek (%5), ulaşım sorunları (%2), tatil yapamamak (%2) şeklinde sıralanmıştır. Genç çiftçilerin %3'ü ise herhangi bir sorunlarının bulunmadığını belirtmişlerdir.

Şekil 5. 18 GÇPD yararlanıcılarının yaşadıkları en önemli sorunlar

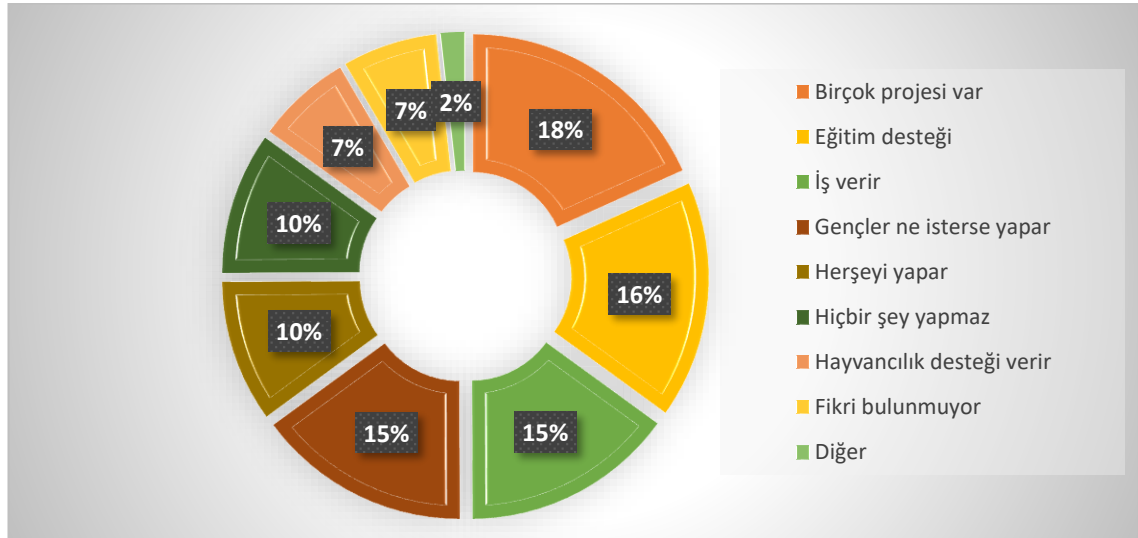
5.7.5 6360 sayılı yasanın kırsal hayata etkileri

6360 sayılı yasa ile birlikte büyükşehirlerdeki köyler mahalle statüsüne geçmiştir. Söz konusu bu kanun değişikliğinin Polatlı'daki kırsal yaşama ve tarımsal faaliyetlere yansımalarının nasıl olduğu sorusuna karşılık olarak genç çiftçilerin %68,3'ü değişikliğin olumsuz etkileri olduğunu belirtmiştir. Genç çiftçilerin %8,3'ü değişikliğin olumlu olduğunu düşünürken, %6,7'si kararsız kaldığını bildirmiş ve %16,7'si ise yanıt vermek istememiştir. Kanun değişikliğinin olumsuz etkileri olduğunu söyleyen genç çiftçilere ne gibi olumsuzluklar ile karşılaştığı sorulmuştur. Genç çiftçilere göre yaşanan en büyük sorun yeni düzenleme ile köylerin mahalle statüsüne geçmesi ve bu sebeple ahırlarının köy/mahalle dışına çıkarılması gerektiğidir. Diğer sorunlar arasında vergilerin yükselmesi, ulaşım imkanlarının düzelmemesi (Belediye otobüs seferlerinin ya hiç olmaması ya da çok az olması) sıralanmıştır.

5.7.6 Yönetişim becerilerine ilişkin bulgular

Hem Avrupa’da hem de dünyanın gelişmiş diğer ülkelerinde kırsalın kalkınmasına yönelik olarak geliştirilen planlarda gençlerin yönetime ve politika oluşturma süreçlerine etkin katılımına yönelik teşviklere önem verilmektedir. Türkiye’de de IPARD destekleri kapsamında LEADER yaklaşımı ile kırsalda yönetim bilincinin yerleştirilmesi adına adımlar atılmaktadır. Ankara ili de LEADER yaklaşımının uygulanacağı iller arasında yer almaktadır. Bu kapsamda Polatlı’daki genç çiftçilerin toplumsal olayları yorumlama ve politika geliştirme süreçlerine katılım sağlayabilme potansiyellerini tespit edebilmek adına çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu sorulardan ilki genç çiftçilerin kırsal ile ilgili yatırım yapabileceği bir konuma (belediye başkanı, kaymakam gibi) gelmesi durumunda gençlere yönelik olarak ne gibi yatırımlar yapacağıdır.

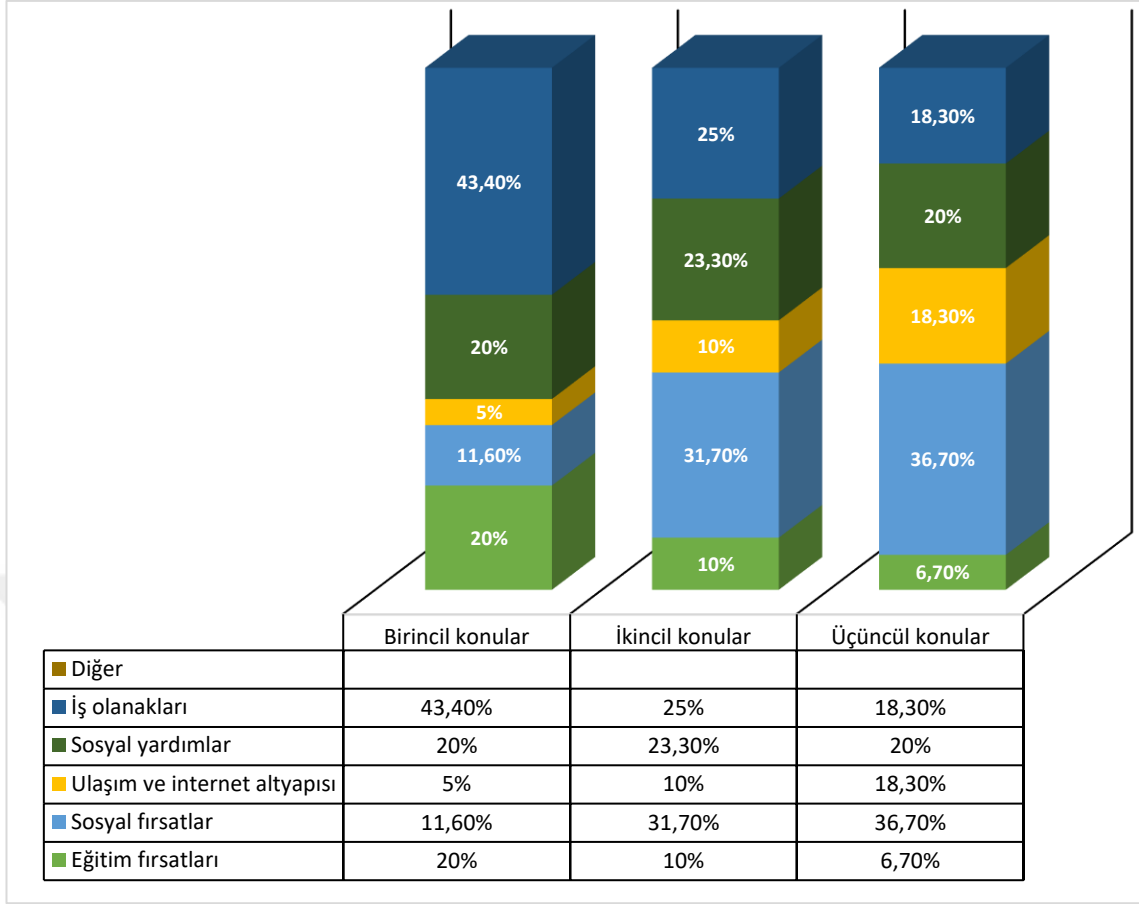
GÇPD yararlanıcılarının %18’i kırsalda yapılacak olan yatırımların bir paket halinde olması gerektiği bu sebeple sadece tek bir kaleme değil birçok kaleme yatırım yapacaklarını belirtmişlerdir. Karar alıcı pozisyonda bulunmaları halinde katılımcıların %16’sı eğitim desteği, %15’i istihdamı arttırmaya yönelik destek ve %7’si de hayvancılık desteği vereceğini açıklamışlardır. Kırsalda yaşayan gençler için hiçbir şey yapmazdım diyen katılımcıların oranı ile her şeyi yapardım diyen katılımcıların oranı eşit şekilde %10’dur. Katılımcıların %15’i yatırım kararı alırken gençler ne isterlerse o yatırımı yapacağını ifade ederken, %7’si ise herhangi bir fikrinin bulunmadığını söylemişlerdir.

Şekil 5. 19 Yetkili olsalardı kırsalda yapacakları yatırımlar

Gençlerin yönetim potansiyellerinin belirlenebilmesi adına yöneltilen ikinci soru ise kırsalda sürdürülebilirliğin sağlanması için neler yapılması gerektiği ile ilgilidir. Bu soruda genç çiftçilerden kırsalda sürdürülebilirliğin sağlanması için yapılmasının gerekli olduğunu düşündükleri şeyleri öncelik sıralamasına göre birincil, ikincil ve üçüncül olarak sıralamaları istenmiştir. Genç çiftçilerin soruya verdikleri yanıtlar Şekil 5.21’de yer almaktadır. Şekle göre; genç çiftçilerin %43,4’ü kırsalda sürdürülebilirliğin sağlanması için iş imkanlarının geliştirilmesini birincil öncelik olarak görmektedir. Genç çiftçilere göre birincil öncelikler arasında yer alan diğer konular ise sosyal yardımların artırılması (%20), eğitim yatırımlarının çoğaltılması (%20), sosyal fırsatların ve eğlence tesislerinin artırılması (%11,6) ve ulaşım-internet altyapısının güçlendirilmesi şeklindedir.

İkincil ve üçüncül konular arasında öne çıkan başlık ise sosyal fırsatların artırılması başlığıdır. Genel olarak bakıldığında genç çiftçiler kırsalda sürdürülebilirliğin sağlanması için iş, eğitim ve sosyalleşme imkanlarına öncelik vermektedirler. Diğer yandan ise altyapı yatırımları ve sosyal destekler gibi devletin sorumluluğunda olan yatırımların da kırsalın sürdürülebilirliği için önemli olduğu genç çiftçiler tarafından düşünülmektedir.

Şekil 5. 20 Kırsalın sürdürülebilirliği için geliştirilmesi gereken konular

6. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Genç çiftçi konusu üzerinde araştırma yapılması ve bu araştırmalar sonucunda bazı öneriler geliştirilmesi zor bir konudur. Buradaki zorluk konunun popülerliğinden ve çok boyutluluğundan kaynaklanmaktadır. Araştırma kapsamındaki literatür taramaları, genç çiftçiler üzerine yapılan değerlendirmelerin ve geliştirilen önerilerin 1970’li yıllardan günümüze kadar pek bir değişiklik göstermediğini ortaya koymaktadır. Sürekli gündemde olan, defalarca tartışılan ve birbirinden türemiş aynı renkteki önerilerle çözümler geliştirilmeye çalışılmış bir konu hakkında farklı bir bakış açısı temelinde yeni bir çalışma ortaya konulması bu araştırmanın karşılaştığı en büyük zorluk olmuştur.

YÖK’ün internet sitesinde tez başlıkları üzerinden yapılan aramalar sonucunda Türkiye’de genç doktor, genç öğretmen, genç dişçi, genç avukat, genç bankacı, genç polis, genç imam vb. diğer popüler meslekler hakkında hiç tez yazılmadığı fakat genç çiftçi konusunda yazılmış ve yazılmakta olan tezlerin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar bütün literatürü kapsamamakla birlikte bir çerçeve sunması açısından örnek teşkil etmektedir. Neden diğer meslek gruplarındaki gençler hakkında tez yazılmıyorken çiftçiler arasında genç olanlar bilimsel bir araştırmanın ana öznesini oluşturmaktadır?

Çiftçilik mesleği, mesai kavramının bulunmadığı, doğal ve ekonomik riskleri fazla, karlılığı düşük, saygınlığı hak ettiği konumda olmayan, yıpratıcı ve belirsizliklerle dolu bir meslektir. Genç çiftçi adaylarından beklenti ise tüm bu şartları kabul ederek insanlığın ihtiyaç duyduğu besin maddelerini üretecek “çılgın girişimciler” olmalarıdır. Akademisyenleri ve politika yapıcıları genç çiftçi konusunda çalışmaya teşvik eden motivasyon da işte bu “çılgınlıktır”. Gerek akademisyenler gerekse de politika yapıcılar çiftçilik mesleğini genç çiftçi adayları için rasyonel bir tercih olarak sunabilmenin yollarını aramakta ve bu kapsamda destekleme önerileri geliştirmeye çalışmaktadırlar. Bu tez çalışması da aynı arayış temelinde hazırlanmış ve gençlerin kırdan kente göç etmesinin önlenmesi noktasında GÇPD programının üstlendiği rolü Polatlı ilçesi üzerinden açıklamaya çalışmıştır.

Tez çalışması kapsamında Polatlı ilçesinde GÇPD yararlanıcısı 60 genç çiftçi ile yapılan anket görüşmeleri sonucu elde edilen bulgular GÇPD'nin genç çiftçilerin göç kararları üzerinde birtakım etkileri olduğunu göstermektedir. GÇPD'nin kırdan kente göç etme kararına etkisi hakkında genç çiftçilerin %38,3'ü eğer GÇPD'den yararlanmasalardı şehre göç etmeyi planladıklarını belirtmiştir. Anket katılımcılarının %5'i ise GÇPD sayesinde kentten kıra göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuçlara göre Polatlı'daki GÇPD yararlanıcıların %43,3'nün kırsalda yaşamasında GÇPD'nin doğrudan etkisi bulunmaktadır ve program bu anlamıyla belirli oranda bir başarı yakalamıştır.

GÇPD'nin bu başarısının daha da geliştirilerek, kırsalın gençleşmesine katkı sağlayacak diğer projelere örnek olması açısından programın eksikliklerinin/zorluklarının tespiti de önemlidir. Bu kapsamda anket katılımcısı genç çiftçilerin GÇPD programı ile ilgili değerlendirmeleri de araştırma bulguları arasında yer almıştır. Bu bulgulara göre GÇPD yararlanıcılarının %11,7'si desteğin kendilerine hiçbir fayda sağlamadığını, %20'si ise destek sonrası zarar ettiklerini beyan etmişlerdir. Destek sonrasında zarar ettiğini söyleyen genç çiftçilerin %83,3'si büyükbaş desteği, %16,7'si ise küçükbaş desteği ile ilgili projelere sahiptir. Hayvancılık projeleri yüzünden zarar ettiğini belirten genç çiftçiler sadece bu çalışma kapsamında değil GÇPD üzerine yapılan diğer çalışmalarda da mevcuttur. Yaşanan bu problem GÇPD'nin en önemli eleştiri noktasını oluşturmaktadır. Sorunun temelinde ise GÇPD kapsamında genç çiftçilere verilen hayvanların çelimsiz olmaları ve bölge şartlarına uygun olmamaları yatmaktadır. Yapılan çapraz tablo analizleri hayvancılık konulu projesinde zarar eden genç çiftçilerin %50'sinin göç etmeyi düşündüğünü ortaya koymuştur. Sonuç olarak, merkezi olarak planlanan ve dolayısıyla bölgesel uyum konusunda bazı sorunlara sahip olan GÇPD programı bazı genç çiftçilerin zarar etmesine ve kırsaldan göç etme kararı almasına sebep olmuştur.

Girişimcilik ve sermaye konuları da genç çiftçilerin kırsaldaki tutunabilirliklerini doğrudan etkilemektedirler. GÇPD'nin temel hedef kitle olarak kırsalın en yoksul kesimine hitap ettiği göz önüne alındığında GÇPD yararlanıcısı genç çiftçilerin kayda değer bir sermaye birikimlerinin olması beklenmemektedir. Bu kapsamda, tarım

sektöründe girişimde bulunulması noktasında GÇPD'nin etkisi genç çiftçilere sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre genç çiftçilerin %36,7'si eğer GÇPD olmasaydı yürütmüş oldukları tarımsal faaliyet ile ilgili bir yatırım yapmayacaklarını ifade etmiştir. Sermaye varlığı üzerinden yapılan incelemede de GÇPD'nin hayvancılık konulu projelerde belirgin bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Buna göre, hayvancılık faaliyetleri yürüten genç çiftçilerin %50'si yalnızca GÇPD kapsamında kendisine hibe edilen hayvanlara sahiptir. GÇPD'nin girişimcilik ve sermaye konularındaki etkilerine ilişkin elde edilen bulgular GÇPD olmasaydı destekten yararlanan pek çok genç çiftçinin aslında kırsalda ilgili yatırımı yapamayacağını göstermektedir.

Hibe desteği olmaksızın yatırım yapma kapasitesine sahip olmayan gençlerin yalnızca hibeler ile kurduğu işletmesine ne derece sahip çıkacağı ve işletmenin kurulum sonrası diğer masraflarını nasıl karşılayacağı önemli bir sorudur. Bu soruya net bir cevap olmamakla birlikte yalnızca GÇPD kapsamında aldığı ineklerle hayvancılık faaliyetleri sürdüren genç çiftçilerin %60'ının hayvancılığı bırakıp kırsaldan kente göç etmek istediği tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgular, hibeden yararlanmak isteyen adayların kapsamlı bir proje hazırlamasının ve hibeye ek olarak öz sermayesi ile de yatırıma ortak olması gerekliliğini göstermektedir.

GÇPD'nin istenilen başarıyı elde edememesinde etkili olduğu düşünülen bir başka bulgu ise genç çiftçilerin destekten haberdar oldukları kanallar ile ilgilidir. Bulgulara göre genç çiftçilerin %38,3'ü GÇPD'nin varlığını akraba ve arkadaşlarından, %23,3'ü ise görsel medyadan öğrenmişlerdir. Anketler kapsamında yapılan yüz yüze görüşmelerde özellikle kadın genç çiftçilerin böyle bir desteğin varlığından kayınbabaları veya eşleri sayesinde haberdar oldukları, tespit edilmiştir. Özetle belirtilmek istenen nokta şudur; genç çiftçiler veya babaları/kayınbabaları hibe desteğini genel olarak televizyondan görmektedir ve destek şartları arasında kadına ayrıcalık olduğunu öğrendiklerinde desteği almaya hak kazanmak için kadın çiftçi adına başvuru yapılmaktadır. Bu durum yalnızca GÇPD kapsamında yaşanan bir sorun olarak kalmamakta gerek IPARD gerekse KKYDP kapsamındaki projelerde de kadına verilen ayrıcalıklar suiistimal edilmektedir. GÇPD'yi

IPARD ve KKYDP'den ayıran bir diğer önemli sorun ise adı geçen hibe programlarının aksine GÇPD'de adaylardan kapsamlı bir proje istenmemesidir. Kapsamlı bir projeye ve yatırım için öz sermayeye ihtiyaç duyulmadığından dolayı da böyle bir destekten haberdar olan yaklaşık 1.5 milyon genç projeye başvurmuştur. Projeye başvuran kişi sayısının bu denli çok olması birçok sebeple açıklanabilir fakat hiç şüphesiz ki başvuru esnasında aranan şartların yeterince eleyici olmaması da bu sebeplerden birisidir. Bu kadar çok sayıda başvurunun arasından desteklenmeye en uygun adayların belirlenmesi ise son derece zordur.

Anket kapsamında görüşülen genç çiftçilerin yalnızca %10'u destek miktarını yeterli bulmuştur. Dolayısıyla genç çiftçilerin GÇPD'den ek beklentileri de söz konusudur. Bu kapsamda genç çiftçilere GÇPD kapsamında verilen hibeye ek olarak ne tür bir destek istediği de sorulmuştur. Bulgulara göre genç çiftçilerin %31,7'si ucuz kredi ve yem desteği, %23,7'si ise yalnızca yem desteği istemektedirler.

GÇPD tecrübelerinin ardından genç çiftçilere bu desteği ikinci kez başvurur muydunuz sorusu yöneltmiştir ve genç çiftçilerin %26,7'si desteğe ikinci kez başvurmak istemeyeceklerini belirtmişlerdir.

Saha araştırması kapsamında elde edilen bulgular ve yapılan literatür taramalarından yola çıkarak kırdan kente genç çiftçi göçünün azaltılması noktasında birtakım değerlendirmeler yapılacak olursa;

- GÇPD desteği genç çiftçilerin kırdan kente göçünü azaltmada ve kentten kıra göçünü teşvik etmede bir noktaya kadar etkilidir. Fakat bu etki kırsal bölgelerin gençlere sürdürülebilir bir hayat sunma noktasındaki yetersizliğine bağlı olarak sınırlanmaktadır.
- Genç çiftçi sayısı AB üyesi ülkelere kıyasla oldukça fazla olan Türkiye'de, açılan hibe programlarına çok sayıda genç başvurmakta fakat çok az sayıda genç destekten

yararlanabilmektedir. GÇPD'ye başvuran gençlerin %3'den az bir kısmı destekten yararlanabilmiştir. Dolayısıyla hibe programlarının kırsalda yaşayan veya kırsalda yaşama niyeti olan bütün gençleri kapsaması son derece zor görülmektedir.

- Genç çiftçi ve kırdan kente göç konuları Türkiye'de üst politika belgeleri ve stratejik planlarda da yer almaktadır. Fakat, bu belge ve planlar ilgili konuları merkezi bir yaklaşım üzerinden ele aldığı için sorunların çözümüne genel itibariyle yalnızca kağıt üzerinde ulaşabilmektedirler. Çözümlerin kağıt üzerinde kalmasında etkili olan pek çok faktör bulunmakla birlikte bunlardan en önemlileri; kırsaldaki gençlerin gündemlerinin politika belgelerinden farklı olması ve ülke kırsalının sorunlarının homojen bir özellik göstermemesidir. Örnek üzerinden açıklanacak olursa 11. Kalkınma Planı gençlerin kırdan kente göçünün önlenmesi adına katma değerli ve yenilikçi ürünler tasarımları için gençlerin eğitilmesini ve kadın girişimciliğinin desteklenmesini politika önceliği olarak belirlemiştir. Fakat, Polatlı'da genç çiftçiler ile yapılan anket görüşmelerinde gençlerin evlenememe, tatil yapamama gibi gündemleri olduğu tespit edilmiştir. Gençlerin kırsaldaki sosyal ihtiyaçlarını göremeyen kalkınma planları ve diğer politika belgeleri kırsal gençliğe yaklaşım konusunda önemli kör noktalara sahiptirler.

Genç çiftçi konusunda dünyadaki örnekler incelendiğinde kırsalda yaşayan gençlerin sorunlarının Türkiye'deki kırsal gençlik sorunları ile büyük oranda benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Sorunlar benzer olmak ile birlikte sorunlara çözüm arayışlarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerdeki örneklerde genç çiftçilerin ulusal veya uluslararası çapta faaliyetler yürüten lobilere sahip oldukları görülmüştür. Gençlerin hazırladıkları raporlarla kendi sorunlarını ülke gündemine taşımaları ve çözüm bulunması noktasında baskı oluşturabilmeleri dünyadaki örneklerden çıkarılabilecek en önemli derslerden birisi olarak değerlendirilebilir.

Dünyadaki örneklerden çıkarılabilecek ikinci önemli ders ise iki farklı ülkede yer almaktadır. ABD ve Japonya'da beş yılda bir yapılan tarım sayımları sonucunda ülkede bulunan genç çiftçilerin sayısı, cinsiyeti, kaç yıldır tarım sektöründe faaliyet gösterdiği, ortalama geliri vb. pek çok istatistiğe sahip olmaktadır. Türkiye'de ise toplam genç çiftçi sayısının kaç olduğu bilinmemektedir. İstatistiki anlamda kapsayıcı ve güvenilir bir

altyapı sistemine sahip olunmadan genç çiftçilerin ihtiyaçları, kırdan kente göç etme oranları, tarımdan elden ettikleri gelir düzeyleri ve diğer kriterler hakkında bilgi sahibi olunamayacağı ve dolayısıyla “genç çiftçi sorununun” yönetilemeyeceği değerlendirilmektedir.

6.1 Öneriler

Genç çiftçilerin sorunları ve GÇPD'nin bu sorunları çözmeye ne derece aktif rol alarak kırdan kente göçün önüne geçebileceğine dair değerlendirmelerin ardından çalışmanın son bölümünde önerilere yer verilmektedir. Genç çiftçilerin kırdan kente göçü sorununun çözümünde yalnızca GÇPD'nin yeterli olamayacağını savunan tez çalışması öneriler bölümünde de kırsalda rolü alan birçok paydaşa seslenerek çözümün merkezinin çok paydaşlı bir modelde olacağını vurgulamaktadır.

Genç çiftçilere öneriler:

- Anket kapsamında görüşülen genç çiftçilerin %80'i birlikte iş yapma fikrine kapalı olduklarını ifade etmişlerdir. Yalnızlıktan, sosyal hayatın olmamasından, ürününün fiyatını belirleyememekten, üretim maliyetlerinden ve diğer pek çok konudan şikayetçi olan genç çiftçilerin birçok sorunun çözümü birlik olmaktan geçmektedir. Genç çiftçilerin bölgesel ve ulusal çapta örgütlü bir yapıya kavuşmasının temel sorunlarının çözümünde etkili olacaktır.
- Genç çiftçiler girişimcilik konusunda önemli eksiklere sahiptirler. Projeye başlamanın maliyetlerini iyi analiz edemeyen pek çok genç çiftçi için GÇPD bir imtihana dönüşmüştür. Kar zarar hesaplama, basit muhasebe kaydı tutma, ürün pazarlama, markalaşma gibi konular ile ilgili genç çiftçilerin temel bir girişimcilik eğitimi alması önerilmektedir.

Genç çiftçilerin ailelerine öneriler:

- Özellikle kadın genç çiftçilerin kendi adlarına hak kazandıkları hibe destekli projelerinin kadın çiftçiler tarafından yürütülmesi noktasında varsa eşinin ve kayınbabasının saygılı davranmaları önerilmektedir.

- Genç çiftçi anne babalarının evlatlarının çiftçilik mesleğini tercih etmelerinden dolayı gurur duymaları ve bununla övünerek evlatlarını desteklemeleri önerilmektedir.

Yerel yönetimlere öneriler:

- Genç çiftçilerin en büyük sorunlarından birisi ilçe ve şehir merkezine ulaşım sorunudur. İlçe merkezine uzak köylerde göç etme eğiliminin daha yüksek olduğu tespit edilmiş ve bunun sebebi de ulaşım sorunları ilişkilendirilmiştir. Bu noktada sorunun çözümünde yerel yönetimlere rol düşmektedir. Kırsal mahallelere/köylere sefer sayısı arttırmak belki maliyetler açısından belediyelere ek bir yük oluşturacaktır fakat bu hizmet kırsal mahallelere götürülmedikçe göçün önüne geçilmesi zor bir ihtimal olarak kalacaktır. Kırsal mahallelere giden otobüslerin sefer saatleri ve sayıları okul başlangıç ve bitiş saatlerine göre ayarlanabilir ve ayrıca kırsal mahalle otobüslerinin iç tasarımları da kırsalda yaşayan insanların ihtiyaçlarına göre özel olarak tasarlanabilir.
- Genç çiftçiler için sosyal kart benzeri bir uygulama geliştirilebilir. Gençlerin kırdan kente göç etme sebeplerinden birisi de sosyalleşememe sorunudur. Yerel yönetimler genç çiftçiler için bir sosyal kart tanımlayarak sinema, tiyatro, futbol maçı, müze turu gibi aktiviteler için bu kartlara aylık bilet yükleyebilir. Böyle bir uygulama ile genç çiftçiler kırsalda yaşarken şehrinde imkanlarından faydalanabilecektir.
- Makro planların ve merkezi yönetim teşkilatlarınca planlanan desteklerin kırsaldaki gençlerin ihtiyaçlarını görme konusunda kör noktalara sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada, yerel yönetimler genç çiftçilerin gündemlerin ve ihtiyaçlarının belirlenmesi adına çalışmalar yürütebilir ve kendi bölgelerindeki genç çiftçilerin “sosyal ihtiyaç analizlerini” yapabilir.

Kamu kesimine öneriler:

- GÇPD'nin Türkiye geneli etki analizi yapılmalı ve elde edilen sonuçlar bir rapor halinde kamuoyu ile paylaşılmalıdır.
- Japonya ve ABD'deki tarım sayımı örneklerinde ülkedeki genç çiftçilerin kaç yıldır tarım sektöründe çalıştıkları, faaliyet konuları, cinsiyetleri, yaşları vb. konu başlıkları ile ilgili detaylı istatistiklerin yer aldığı görülmüştür. Ülkemizde de genç

çiftçilere yönelik politikaların geliştirilmesine katkı sağlaması adına TÜİK tarafından benzeri bir istatistik çalışması yapılmalıdır.

- GÇPD veya diğer hibe desteği programları başvuru kriterleri arasında kadın adaylara ek puanlar vermektedir. Fakat bu puanlar, kırsaldaki kadınlar için çoğu zaman bir teşvik unsuru değil istemediği bir işin daha altına girme zorunluğu olmaktadır. Destek yararlanıcısı kadınlar ile yapılan anket görüşmelerinde kadınların sadece destekte adının yazdığı, esas yararlanıcıların ise kayınbabaları veya eşleri olduğu görülmüştür. Bu tür sorunların önüne geçmek amacıyla kadın genç çiftçiler ile başvuru esnasında özel olarak mülakat yapılmadığı ve gerçekten destekten yararlanmak isteyen kişinin kendisi olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmalıdır.
- Anket kapsamında görüşülen genç çiftçilerin %56,7'si sigorta desteğini hibe desteğine tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Genç çiftçiler için sigorta çok önemli bir gündemdir ve sigortasız bir iş gözüyle bakıldığı için çiftçilik mesleği sahiplenilememektedir. Ayrıca sigorta primlerini yatıramayan yaşlı çiftçiler de emekli olamamaktadır. Dolayısıyla tarım sektöründe yaşanan sigorta sorununun çözümünün tarımın gençleştirilmesine de katkı sağlayacağı göz önüne alınmalıdır.
- Kamusal arazilerin başlangıç tarlaları olarak kullanımı sağlanabilir. Başlangıç tarlalarında genç çiftçiler 5 yıl süreyle kullanabilecekleri küçük tarlalarda üretim yaparak kendileri için sermaye biriktirebilirler. Başlangıç tarlası sayesinde devlet istihdam sorununa ve arazilerin atıl kalması sorununa çözüm bulurken genç çiftçilere sermaye ve tecrübe kazanmış olacaklardır.
- Yaşlı çiftçilerin tarım işletmelerini genç çiftçilere devretmemeleri sorunu yalnızca Türkiye'de değil tüm dünyada yaşanan bir sorundur. Bu sorunun çözümü adına emeklilik sistemi geliştirmek gibi kamu otoritelerine düşen pek çok görev bulunmaktadır.
- Konu ile ilgili yapılan başka çalışmalarda genç çiftçilere kooperatif kurmaları tavsiye edilmektedir. Polatlı özelindeki çalışma sonuçları üzerinden bir değerlendirme yapılacak olursa kendisine verilen 30.000 TL'ye kadarlık hibe desteğini yönetmekte zorlanan genç çiftçilerin bir araya gelerek bir kooperatifi yönetmeye çalışmaları muhtemelen sadece Türkiye'deki kooperatif enflasyonuna

katkı sağlayacaktır. Kooperatifleşme önemli bir fikirdir fakat genç çiftçilerin kooperatif yönetme konusunda yeterli kapasitelerinin olmadığı değerlendirilmektedir. Bu noktada devletin bir genç çiftçi kooperatifi kurarak 10 yıl kadar bir süre içerisinde kooperatifin teşkilatlanmasını tamamlaması ve ardından kooperatifi yönetmeye yetkin gençlere kooperatifi devretmesi önerilebilir. Bu noktada Türkiye’de Pankobirlik, Japonya’da ise JA kooperatifleri benzer tarihsel geçmişe sahiptirler.

- Genç çiftçiler için bir tür akıl hocalığı sistemi geliştirilebilir. Kırsaldaki genç çiftçilerin birçok konuda kapasite yoksunluğu yaşadığı tespit edilmiştir. Bu yoksunlukların aşılması adına sadece genç çiftçilere yol göstericilik yapacak bir akıl hocalığı sistemi kurulabilir. Danışman veya yayımcıdan farklı olarak akıl hocasının genç çiftçinin sosyal ihtiyaçları hakkında da öneriler yapması da beklenecektir. Böyle bir sistemin kurulmasında Tarım ve Orman Bakanlığı’nın destekleyici rolü olsa bile sistemin üniversite- STK işbirliği ile yürütülmesi, Bakanlığın ise destekleyici rolünün gerektiğinde devreye girmesi öngörülebilir.
- GÇPD gibi ulusal çapta desteklerin gençlerin temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz olduğu ve bu sebeple tabandan gelen projelerin daha etkili olabileceği düşünülmektedir. Tabandan, gençleri temel alan projelerin geliştirilmesi adına LEADER yaklaşımı çerçevesinde YEG’lere hibe bütçesi verilebilir.
- Kırsal gençliğe yalnızca Tarım ve Orman Bakanlığı değil başta Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı da olmak üzere diğer bakanlıklar da hitap etmektedir. Bu noktada gençlerin kırdan kente göçünü azaltmak adına bakanlıkların koordineli çalışmaları Cumhurbaşkanlığı bünyesinde kurulacak bir kurul üzerinden sağlanabilir.
- Japonya gibi gelişmiş sanayi ülkelerindeki örnekler incelendiğinde çiftçilik mesleğinin artık tam zamanlı bir meslek olmaktan çıkarak kısmi zamanlı bir meslek görünümüne kavuştuğu görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de de kırsal kesimde yaşayan / yaşama niyeti olan gençler için çiftçiliğin yanı sıra ek iş sahalarının açılması önerilebilir. Bu noktada devletin kırsal sanayiye ve kırsal turizmi daha çok teşvik etmesi gerekmektedir.

- Türkiye'deki genç çiftçi tanımı 18-40 yaş arasını kapsamaktadır. 18 yaşına kadar tarım konusunda yeterli bir eğitim almamış genci 18 yaşında maddi desteklerle teşvik ederek tarım sektöründe faaliyet göstermeye yöneltmek istenilen sonuçlara ulaşmada yetersiz kalabilmektedir. Bu sorunları çözmek adına bir dönem Türkiye'de yaygın olarak uygulanan Tarım Liseleri uygulamasının yeniden yaygınlaştırılması ve daha çocuk yaşta tarım konusunda temel bilgilerin geleceğin çiftçilerine aktarılması sağlanmalıdır. Uygulanacak Tarım Lisesi modelinde temel hedef devlet memurluğu garantili ziraat mühendisleri yetiştirmek değil, ülke tarımını ileri seviyelere taşıyacak donanımlı ve vizyon sahibi genç çiftçiler yetiştirmek olmalıdır.

Kooperatiflere öneriler:

- Kooperatifçiliğin temel ilkelerinden birisi de eğitimidir. Avrupa'daki örnekler incelendiğinde genç çiftçiler için bir numaralı bilgi kaynağının kooperatifler olduğu görülmekteyken Polatlı'da yapılan saha çalışmasında genç çiftçilerin kooperatiflerden eğitim veya tarımsal destekler hakkında bilgi almadığı tespit edilmiştir. Kooperatiflerin özellikle gençleri hedef alan eğitim faaliyetleri yürütmeleri önerilmektedir. Eğitim konusunda kooperatiflerde herhangi bir kapasite eksikliği sorunu varsa ilgili Bakanlıklardan veya üniversitelerden bu desteğin alınması gerekmektedir.
- Genç çiftçiler arasında kooperatif ortaklığının düşük olmasının en önemli sebeplerinden birisi de kooperatiflerin genç çiftçilere bir ayrıcalık sunamamasıdır. Kooperatiflerin genç ortaklar kazanarak kendi geleceklerini de garanti altına alabilmeleri adına özellikle genç çiftçiler için bazı ortaklık avantajları geliştirmesi önerilebilir.

Sivil toplum kuruluşlarına öneriler:

- Sivil toplum kuruluşları kırsalda yaşayan gençlerin doğaya, topluma, ekonomiye, hukuka, pazarlamaya ve diğer alanlara ilişkin farkındalık düzeylerinin artırılması noktasında etkili çalışmalar yürütebilirler. Birçok sivil toplum kuruluşunda gönüllü olarak çalışan alanında uzman kişiler bulunmaktadır. Gerekirse devletin veya yerel yönetimlerin de desteği ile sivil toplum kuruluşlarının uzmanlıklarının

ve tecrübelerinin kırsalda yaşayan gençlere daha çok kanalize edilmesi sağlanmalıdır.

- Özellikle iklim değişikliği konusuna genç çiftçilerin yeterince hassasiyetle yaklaşmadıkları tespit edilmiştir. Anket kapsamında görüşülen genç çiftçiler arasında iklim değişikliğine karşı önlemler sıralayan ve işletmesini bu yönde tasarladığını ifade eden tek genç çiftçi de Greenpeace üyesidir. Dolayısıyla iklim değişikliği konusunda genç çiftçilerde bir bilinç düzeyi oluşturulması adına Greenpeace ve TEMA Vakfı gibi STK'ların rolleri olmalıdır.

Üniversitelere tavsiyeler

- ABD'deki "Bir Genç Çiftçiye Mektuplar" adlı kitap gibi bir kitap çalışması üniversite öncülüğünde yürütülebilir. Bu kitap gençlere yönelik veya gençlerin de faydalandığı herhangi bir hibe programında yararlanıcı olan gençlere sözleşme esnasında hediye edilebilir. Böylelikle gençler çiftçilik mesleğini daha prestijli bir meslek olarak görecektir. Bu şekilde bir kitabın bile kırdan kente göçü önlemede etkisi olacaktır.
- Ziraat Bankası ile Ankara Üniversitesi arasında imzalanan Genç Çiftçi Akademisi benzeri uygulamalar üniversite bünyelerinde geliştirilebilir.
- GÇPD kapsamında yapılmış bu tez çalışması ve aynı kapsamdaki diğer tez çalışmaları GÇPD'nin sona ermesinin ardından 1-2 yıl içerisinde yapılmıştır. GÇPD'nin genç çiftçiler ve göç kararları üzerindeki etkisinin daha uzun vadeli bir değerlendirmeye ortaya konulması adına benzer bir çalışma 4-5 yıl sonra yeniden tekrarlanabilir.

Polatlı'daki genç çiftçilerin kırdan kente göçünün azaltılmasında GÇPD'nin rolü ve etkisinin incelendiği bu çalışma kapsamındaki son bir söz olarak bundan sonraki çalışmalara yol gösterilmek istenmektedir.

Kırdan kente genç çiftçi göçünün azaltılmasına yönelik geliştirilen her proje ve yapılan her çalışma tarım ve kırsalın sürdürülebilirliği adına son derece önemli olmakla birlikte bu konunun ele alınış biçiminde artık farklı bakış açılarına ihtiyaç duyulmaktadır. Tıpkı bu çalışma gibi bundan önceki pek çok çalışma da genç çiftçi konusunu genel itibariyle

hibe destekleri üzerinden ele almıştır. Fakat, bu çalışma kapsamında görülmüştür ki kırsalda yaşayan gençlere aynı veya nakdi olarak verilen hibelerin gençlerin göç kararları üzerindeki etkisi gençlerin kırsalda yaşamaktan vazgeçmelerinde etkili olan yalnızlık, gelir yetersizliği, alt yapı yetersizliği vb. sorunlar sebebiyle bir noktada sınırlı kalmaktadır.

Sonuç olarak görülmektedir ki kırsaldaki gençlerin yaşadığı temel sorunların çözümüne ulaşılmadan sadece hibe destekleri yoluyla kırdan kente göçün önlenmesinde sürdürülebilir bir başarı yakalanamayacaktır. Bu noktada sürdürülebilir bir başarıya ulaşmak adına atılacak en doğru adımlardan birisi kırsaldaki gençlerin kendi sorunlarına kendilerinin çözümler arayabileceği ulusal çapta bir platform oluşturulmasıdır. Avrupa'daki CEJA örneğinde olduğu gibi bir tür "genç çiftçi lobisinin" Türkiye'de de geliştirilmesine yönelik olarak yapılacak akademik çalışmaların kırsal gençliğe son derece olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Adamowicz, M. ve Szepeluk, A. 2016. Support to Young Farmers As Part of Agricultural Policy of European Union. Problems of Agricultural Economics. 3(348), 106-127.
- Alkan, A. 2019. Antalya İlinde Genç Çiftçi Projesinin Uygulaması ve Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 67, Antalya.
- Anonim. 2006. Tarım Kanunu. Resmî Gazete, Ankara.
- Anonim. 2012. Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı. Tarım ve Orman Bakanlığı, Ankara.
- Anonim. 2015. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS) 2014-2020. Tarım ve Orman Bakanlığı, Ankara. Web Sitesi: [https://kkp.tarim.gov.tr/UKKS%20\(2014-2020\).pdf](https://kkp.tarim.gov.tr/UKKS%20(2014-2020).pdf) Erişim Tarihi: 10.04.2020
- Anonim. 2016a. Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ. Resmi Gazete, Ankara.
- Anonim. 2016b. Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesine İlişkin Karar. Resmi Gazete, Ankara.
- Anonim. 2018a. Anadolu Üniversitesi, Göç ve Göçmen İlişkileri Ders Kitabı. Web Sitesi: <https://acikerisim.yok.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 23.03.2020
- Anonim. 2018b. Tarım ve Orman Bakanlığı 2017 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara.
- Anonim. 2018c. Polatlı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, Briefing Raporu. Web Sitesi: <https://ankara.tarimorman.gov.tr/Menu/51/Polatli-Ilce-Mudurlugu> Erişim Tarihi: 16.08.2019
- Anonim. 2019a. III.Tarım Şurası Sonuç Bildirgesi. Web Sitesi:<http://www.tarimormansurasi.gov.tr/Icerik/Detay/196>, Erişim tarihi: 18.03.2020
- Anonim. 2019b. 11.Kalkınma Planı (2019-2023). Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Ankara.
- Anonim. 2019c. Tarım ve Orman Bakanlığı 2018 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara.
- Anonim. 2019d. Tarım ve Orman Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı. Web Sitesi: <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/stratejikplan.pdf> Erişim tarihi: 20.03.2020

- Anonim. 2019e. Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Kırsal Kalkınmada Uzman Eller Projelerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ. Resmi Gazete, Ankara.
- Anonim. 2019f. Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı. Resmi Gazete. Web Sitesi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/08/20190802-14.htm> Erişim Tarihi: 04.04.2020
- Anonim. 2019g. Gönüllülük Alanında İşbirliği Protokolü. Tarım ve Orman Bakanlığı. Web Sitesi: <https://www.tarimorman.gov.tr/Haber/3996/İki-Bakanlik-%E2%80%98gonulluluk-Alaninda-İsbirligine-İmza-Atti> Erişim Tarihi: 15.03.2020
- Anonim. 2020a. Kırsal Kalkınmaya İvme Kazandıracak Uzman Eller Projesi. Tarım ve Orman Bakanlığı. Web Sitesi: <https://www.tarimorman.gov.tr/Haber/4405/Kırsal-Kalkınmaya-Ivme-Kazandıracak-Uzman-Eller-Projesine-238-Basvuru> Erişim Tarihi: 04.04.2020
- Anonim. 2020b. Eğitim ve Yayım Çalışmaları. Tarım ve Orman Bakanlığı. Web Sitesi: <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Egitim-Ve-Yayim/Ciftci-Egitimi-Calismalari> Erişim tarihi: 04.04.2020
- Anonim. 2020c. TOB ve YÖK arasında işbirliği protokolü. Tarım ve Orman Bakanlığı. Web Sitesi: <https://www.tarimorman.gov.tr/Duyuru/1128/Yukse-Ogretim-Kurulu-Ile-Cerceve-Is-Birligi-Protokolu-İmzalandi> Erişim Tarihi: 11.03.2020
- Anonim. 2020d. Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı Gerçekleşmeleri. Ankara Kalkınma Ajansı. Web Sitesi: <https://www.ankaraka.org.tr/tr/attachment/Tar%C4%B1m%20ve%20Orman%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1.ppt?i=11&newsId=4718> Erişim Tarihi: 05.04.2020
- Anonim. 2020e. Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı. Tarım ve Orman Bakanlığı. Web Sitesi: <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Kırsal-Kalkınma/Projeler> Erişim Tarihi: 04.04.2020
- Anonim. 2020f. Ülkem için bir fikrim var projesi haberi. Web Sitesi: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/2019da-ulkem-icin-bir-fikrim-var-projesine-45-bin-oneri-geldi-/1688677> Erişim Tarihi: 23.02.2020
- Anonim. 2020g. Habitat Derneği Hakkında. Web Sitesi: <https://habitatdernegi.org/habitat-hakkinda/> Erişim Tarihi: 08.02.2020
- Anonim. 2020h. Çiftçiler İçin Paramı Yönetebiliyorum Projesi. Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu. Web Sitesi: <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/articles/2020/01/par-asini-yoneten-ciftciler.html> Erişim Tarihi: 06.04.2020

- Anonim. 2020i. Türkiye Kalkınma Vakfı. Web Sitesi: <http://www.tkv-dft.org.tr/TR,33/kisaca-tkv.html> Erişim Tarihi: 12.04.2020
- Anonim. 2020i. KOP Gençlik Derneği. Web Sitesi: <https://tr.linkedin.com/company/kop-genclik-derneği> Erişim Tarihi: 05.03.2020
- Anonim. 2020j. Ziraat Bankası Genç Çiftçi Akademisi. Web Sitesi: <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/girisimci/tarim/genc-ciftci-akademisi> Erişim Tarihi: 04.03.2020
- Anonim. 2020k. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, TÜİK. Web Sitesi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> Erişim Tarihi: 03.01.2020
- Anonim. 2020l. Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, I. Çeyrek: Ocak - Mart, 2020, TÜİK. Web Sitesi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33604> Erişim Tarihi: 29.05.2020
- Anonymous. 2014. Private and Public Partnership Model for Youth Employment in Agriculture Experiences from Malawi, Tanzania Mainland and Zanzibar Archipelago. Food and Agriculture Organisation of the United Nations, Rome.
- Anonymous. 2015. Need of Young Farmers. Avrupa Komisyonu, Web Sitesi: <http://loof.eu/public/Needs%20of%20Young%20farmers.pdf> Erişim Tarihi: 02.04.2020
- Anonymous. 2016a. Eurostat, Çiftlik Yapısı Anketi, Web Sitesi: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Farm_structure_survey_%E2%80%93_survey_coverage Erişim Tarihi: 01.04.2020
- Anonymous. 2016b. Denmark's Report for the State of the World's Biodiversity for Food and Agriculture. Web Sitesi: <http://www.fao.org/3/CA3430EN/ca3430en.pdf> Erişim Tarihi: 18.05.2020
- Anonymous. 2017a. Building a Sustainable Sector. CEJA and Deleval, Web Sitesi: <https://wordpress.ceja.eu/wp-content/uploads/2019/09/CEJA-Delaval-Survey.pdf> Erişim Tarihi: 18.04.2020
- Anonymous. 2017c. 2015 Census of Agriculture and Forestry in Japan. Ministry of Agriculture Forestry and Fisheries
- Anonymous. 2018a. Avrupa Komisyonu, OTP Göstergeleri. Web Sitesi: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/cap-indicators-doc-c23_2018_en.pdf Erişim Tarihi: 01.04.2020
- Anonymous. 2018b. Summary of the Annual Report on Food, Agriculture and Rural Areas in Japan. Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries.

- Anonymous. 2019a. Nowt but a fleeting thing: a young farmer's fight for survival – video. The Guardian. Web Sitesi <https://www.theguardian.com/global/video/2019/nov/18/nowt-but-a-fleeting-thing-a-young-farmers-fight-for-survival-video> Erişim Tarihi: 18.04.2020
- Anonymous. 2019b. Generational Renewal in Agriculture. Euractiv, Special Report.
- Anonymous. 2019c. 2017 Census Farm Producers Highlights. Nass, USDA. Web Sitesi: https://www.nass.usda.gov/Publications/Highlights/2019/2017Census_Farm_Producers.pdf Erişim Tarihi: 04.04.2020
- Anonymous. 2019d. Census of Agriculture 2017. USDA, America.
- Anonymous. 2019e. California Young Farmers Report. National Young Farmers Coalition, Web Sitesi: <https://www.youngfarmers.org/resource/2019careport/> Erişim Tarihi: 02.02.2020
- Anonymous. 2019f. Rural Development Report, Creating Opportunities for Rural Youth, IFAD, 294, Rome.
- Anonymous. 2020a. Tarımda İstihdam. Web Sitesi: data.worldbank.org, Erişim Tarihi: 15.03.2020
- Anonymous. 2020b. Web Sitesi: <https://nifa.usda.gov/> Erişim tarihi: 04.03.2020
- Anonymous. 2020c. Web Sitesi: <https://www.stonebarnscenter.org/about/> Erişim Tarihi: 19.03.2020
- Anonymous. 2020d. Japonya Nüfusu. Wordometers, Web Sitesi: <https://www.worldometers.info/world-population/japan-population/> Erişim Tarihi: 27.03.2020
- Anonymous. 2020e. AB’de yaşlanan nüfus sorunu. Web Sitesi: https://ec.europa.eu/info/news/economy-finance/policy-implications-ageing-examined-new-report-2018-may-25_en Erişim tarihi: 18.05.2020
- Arlı, R. Balcı, M. ve Abay, C. 2014. Gençlerin Kırsalda Çiftçilik Yapma Eğilimleri: Akhisar İlçesi Örneği. Ulusal Aile Çiftçiliği Sempozyumu 30-31 Ekim 2014, Ankara
- Aslan, M. ve Boz, İ. 2004. Kırsal Alandan Kentlere Göçü Etkileyen Faktörler: Adana Örneği. Türkiye VI Tarım Ekonomisi Kongresi, 16-18 Eylül 2004, Bildiri Kitabı, 155-160, Tokat.
- Başaranoğlu, C. 2019. Tarımsal Üretimin Sürdürülebilirliği Açısından Genç Çiftçilerin Çiftçiliği Algılamaları ve Çiftçilik Yapma Eğilimlerinin Belirlenmesi: Isparta İli

- Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 115, Isparta.
- Berk, A. ve Armağan, S. 2019. Kırsal Alanda Genç Çiftçilerin Sorunları ve Beklentileri; Niğde İli Örneği. Alatarım Dergisi, 18 (1): 57 – 64.
- Çelik Ateş, H. Rad, S. Sarıca, D. Zereyak, E. Ataseven, Z. Demircan, V. Budak, D. 2020. Tarımda İstihdam, Kırsalın ve Tarımın Geleceğinde Gençlik ve Kadın. Türkiye Ziraat Mühendisliği IX. Teknik Kongresi, 3(2), 665- 686, Ankara.
- Çelik, F. 2006. İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 27, 149-170.
- Çelik, N. 2018. Tarımda Kadın Girişimciliği ve Genç Çiftçi Projesi: Kahramanmaraş İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 43, Kahramanmaraş.
- Deviren, D. 2016. Kırsal Alan Koşullarında Kırsal Gençliğin Yaşam Memnuniyetleri ve Gelecek Beklentileri (Tokat İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı, 91, Tokat
- Doğanay, H. 1994. Türkiye Beşeri Coğrafyası, Gazi Büro Kitabevi, 510, Ankara.
- Geray, C. 1978. Kırsal Alanda Kalkınma ve Gençlik. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 33 (03), 11-22.
- Granier, L.A. 2015. Supporting Young Farmers in the EU. European Parliament, Briefing
- Güder, F. 2019. Türkiye’de Tarımsal Teşviklerin Genç İşsizliği Üzerine Etkileri: Yalova İlinde Genç Çiftçi Projesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, 245, Yalova.
- Gülçubuk B. ve Yasan Z. 2009. İşsizlik Yoksulluk ve Göç Kıskaçında Kırsal Alanda Kadın Emeği. Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi, 13-16 Ekim 2009, Bildiri Kitabı, Cilt 3, 90-97, İzmir.
- Gülçubuk, B. 2014. Kırsal Kalkınma Yaklaşımlarında Değişim Arayışları ve Türkiye’nin Uyum Kabiliyeti. 11. Tarım Ekonomisi Kongresi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 3-5 Eylül 2014, Bildiri Kitabı, 306-311. Samsun
- Güresinli, S.B. 2015. Tarım Sektöründe Aile Çiftçiliği, Kadın ve Genç İstihdamı Üzerine Bir Değerlendirme. Tarım ve Orman Bakanlığı, AB Uzmanlık Tezi, 103, Ankara.

- Güreşçi, E. 2010. Türkiye’de Kentten - Köye Göç Olgusu. Doğu Üniversitesi Dergisi, 11 (1), 77-86.
- Gürbüz, M., ve Karabulut, M. 2008. Kırsal Göçler ile Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkilerin Analizi. Türk Coğrafya Dergisi, 50, 37-60.
- Güzel, T. Bilgin, A. ve Toprak, A. 2014. Aile Çiftçiliği ve Sürdürülebilirlik. Ulusal Aile Çiftçiliği Sempozyumu 30-31 Ekim 2014, Bildiri Kitabı, 341-345, Ankara.
- Hodgkins, M. ve Wormell, C. 2017. Letters to a Young Farmer. Princeton Architectural Press, 176, New York
- Izumi, M. 2018. Supporting New Entrants into Farming in Japan. Food and Fertilizer Technology Center for the Asian and Pasific Region. Erişim tarihi: 01.04.2020 http://ap.fttc.agnet.org/ap_db.php?id=951
- Kabbani, N. 2019. Investing in Rural Youth in the Near East, North Africa, Europe and Central Asia. Papers of the 2019 Rural Development Report. IFAD, Roma.
- Kan, A. Doğan, H. Kan, M. Tosun, F. Uçum, İ. Solmaz, C. ve Birol, D. 2018. Türkiye’de Genç Çiftçi Proje Desteğinden Yararlanma Düzeyini Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi. Türk Tarım - Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, 6(11): 1599-1606.
- Kan, A. Kurt, G. Özmen, K. ve Sezik, Ş. 2016. Kırsal Göçün Sosyo Ekonomik Etkileri: Konya İli Hüyük İlçesi Örneği. XII Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 25-27 Mayıs 2016, Süleyman Demirel Üniversitesi, Bildiri Kitabı 3(2), Isparta.
- Kızılaslan, H. Hanedar, C. Ünal, T. Kızılaslan, N. ve Kızıloğlu, R. 2014. Türkiye’de Kırdan Kente Göç Olgusunun Aile Çiftçiliği Üzerine Etkileri. Ulusal Aile Çiftçiliği Sempozyumu, 30-31 Ekim 2014, Bildiri Kitabı, 273-277, Ankara.
- Kielbasa, B. ve Puchała, J. 2015. Innowacyjność młodych rolników i ich postawy wobec zmian na przykładzie gospodarstw rolnych położonych w regionie rozdrobnionego rolnictwa. *Roczniki Naukowe SERIA*, sf. 108-111.
- Koçak, E. 2019. Polatlı İlçesi Tarım Coğrafyası. Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, 153, Karabük.
- Kurnaz, H. 2019. Samsun İlinde Genç Çiftçi Desteğinden Yararlanan İşletmelerin Sosyal ve Ekonomik Sürdürülebilirlikleri. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 84, Samsun.
- Laleli, O. 2019. Türkiye’deki Kırdan Kente Olan Göçün Sosyal ve Ekonomik Nedenleri Erzincan İli Merkez İlçesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, 114, Erzincan.

- Ohno, A. 2005. Sanson Kankyo Shakaigaku Josetsu (Köy Çevre Sosyolojisi'ne Giriş). Nobunkyo Yayınları, Tokyo.
- Olhan, E. 2011. Türkiye'de Kırsal İstihdamın Yapısı, Birleşmiş Milletler Ortak Programı. FAO, Ankara.
- Özşen, T. 2011. Robot Krallığı Japonya'nın Görünmeyen Yüzü: Dünden Bugüne Japon Kırsalı. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi. 14 (2), Türkiye.
- Sarı Gedik, D. 2019. Kırsal Kalkınmada Genç Çiftçi Projesi: Tekirdağ İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 76, Tekirdağ.
- Şahin, H. Çift yıldız, K. ve Evkaya, C. 2018. Göç Kararında Kadın İradesinin Belirleyiciliği: Genç Kızların Köyden Kente Göç Etme Fırsatına Çevirmesi. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 75: 211-235
- Şen, M. 2014. Türkiye'de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi. Çalışma ve Toplum Dergisi, 40 (1), 231-256.
- Uçak, H. 2016. Dünyada ve Avrupa Birliğinde Genç Çiftçi: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, Uluslararası Gençlik Araştırmaları Kongresi, 27-31 Mayıs 2016, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Bildiri Kitabı,411-418, Muğla.
- Unakıtan, G. ve Başaran, B. 2018. Genç Çiftçi Projesinin Başarısı İçin Bir Öneri: Genç Çiftçi Kooperatifleri. Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 04 (02), 149-157.
- Yenigül. B. 2005. Göçün Kent Mekanı Üzerine Etkileri. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 18(2), 273- 288, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Muhsin Arif AKKAYA

Doğum Yeri : Nazilli / AYDIN

Doğum Tarihi : 27.11.1992

Medeni Hali : Bekar

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl) :

Lise : Trabzon Tevfik Serdar Anadolu Lisesi (2010)

Ön lisans : Anadolu Üniversitesi, Tarım Bölümü (Devam ediyor)

Lisans : Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü (2015)

Yüksek Lisans : Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (2020)

Yüksek Lisans : Niigata Üniversitesi, Bilim ve Teknoloji Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (2018 – 3 ay)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl

2019 : Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA Vakfı)

2019- Devam ediyor : S.S. Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği (PANKOBİRLİK)

Yayımları

AKKAYA, M.A.- KIYONO, S.- GÜLÇUBUK, B. “Production And Sales Activities For Sayama Tea in Japan: Emphasis On Vertically Integrated Systems”. GARI Summer Multidisciplinary Research Symposium-2019. 17. May.2019, Sri-Lanka.

AKKAYA, M.A.- GÜLÇUBUK, B., “Kırsal Gençliğin Girişimcilikle İmtihani: Genç Çiftçi Desteği Uygulaması Üzerine Bir İnceleme”. 4th International EMI Entrepreneurship & Social Sciences Congress, 28-29.Novermber, İstanbul-TURKEY

GÜLÇUBUK, B.- KIYONO, S.-AKKAYA, M.A. “Change from Tea Passion to Coffee Consumption and Influencing Factors: Turkey Analysis”. GARI International Journal of Multidisciplinary Research. Volum.5, Issue.1, pp.60-63, Sri-Lanka, 2019

GÜLÇUBUK, B.- AKKAYA, M.A., “Kırsal Alanlarda Girişimciliğin Artmasında ve Geliştirilmesinde Aile Çiftçiliği”. 4 th International EMI Entrepreneurship & Social Sciences Congress, 28-29.Novermber, İstanbul-TURKEY